

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

21 - 27 martie 2001
(Anul XXXIV)

11

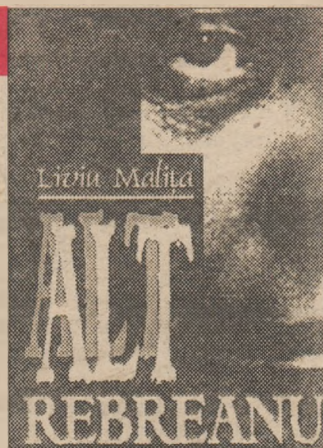

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

REBREANU psihanalizat

(pag. 9)

Doi publiciști antipatici

(pag. 4)

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

(pag. 7)

RESPIRAȚIE ARTIFICIALĂ FĂCUTĂ

COMUNISMULUI

(pag. 12-13)

Școala Centrală de fete la 150 de ani

- O evocare de
Florica Dimitrescu-

(pag. 10-11)

Interviurile „României literare“

Cu THOMAS PRINZ
despre
o crimă la București

(pag. 20-21)

CERERE ÎN CĂSĂTORIE

(pag. 16)

lași în francofonie

LA SFÎRSITUL primei decade din martie, au avut loc la Iași două evenimente culturale: o masă rotundă (televizată la TVR2 în cadrul unei emisiuni, *Paralele inegale*, moderată de Mircea Vasilescu) și o dezbatere cu public la Biblioteca Centrală Universitară. Ambele, pe tema francofoniei. Am participat și la una, și la alta, invitat de directorul Centrului Cultural Francez (în localul căruia s-a desfășurat masa rotundă), Paul-Elie Lévy, un maghrebin spiritual și eficient, tip de meridional tuciu, vorbăret și cordial, și de directorul B.C.U., profesorul universitar de franceză, criticul literar și prietenul meu Al. Călinescu (Nu pot rezista ispitei de a adăuga la aceste calificări și pe aceea pe care i-a acordat-o recent, cu gentilețe, ministrul Culturii, totodată parlamentar și mare apropiat de Iași: "intelectual ratat"). I-am avut ca parteneri de discuție, și la Centrul Francez și la Bibliotecă pe Al. Zub, Adrian Cioroianu și, firește, Mircea Vasilescu și Al. Călinescu.

Ratingul emisiunii, care s-a difuzat duminică 11 martie, n-am cum să-l știu, dar sala de la B.C.U. am văzut-o și depun mărturie că era arhiplină: studenți, profesori, unii, francofoni cunoscuți ca Liviu Leonte și Nicolae Crețu, poeți, Emil Brumar, Horia Zilieru, Daniel Corbu, Lucian Vasiliu (care, ca director al Casei Pogor, n-avea cum lipsi, dat fiind că, printre junimiști, Pogor era singurul... francofon) și alții pe care-i rog să mă ierte că nu-i menționez.

Problema în discuție, care a mai făcut (dar într-un context mai larg) obiectul unui simpozion internațional organizat la Sinaia, anul trecut, de Fundația Culturală Română și de Academia Latinității, a fost francofonia. Nu în general, ci în legătură cu noi: influența culturii franceze asupra celei române, afinități spirituale, tradiții, posibilitatea relansării limbii franceze în condițiile monopolului anglo-americane și așa mai departe.

Nu mi-am propus să rezum dezbaterile; nici măcar să-mi reiau punctul de vedere. Am vrut doar să semnaliez existența unor preocupări care mi se par importante, deși neglijate în ultimii ani, și pentru resuscitarea cărora Paul-Elie Lévy și Al. Călinescu merită toată lauda. Ca și Mircea Vasilescu, gata a-și pune emisiunea în slujba unor idei care nu se prea bucură de succes în epoca internetului care pare a consfinți supremația englezei. (Am zis mai bine înainte: a anglo-americane, a acelei limbi elementare și utile, care nu e nici a urmașilor lui Shakespeare, nici a contemporanilor lui Updike, dar, mai curînd, cum a botezat-o cu umor Paul-Elie Lévy, latina *anglo-saxofonistă* a vremii noastre). S-ar cuveni ca noi, românii, să fim cu deosebire sensibili la limba și la cultura franceză. De la ele ne-au venit, de fiecare dată cînd acest lucru s-a întîmplat în istoria noastră, toate valorile de seamă ale civilizației moderne: democrația, libertatea, spiritul de dreptate și de egalitate, respectul persoanei umane, drepturile omului, reformele moderne în administrație și legislație, constituțiile din 1866, 1923 și 1991, limba literară, poezia romantică (și alexandrinul) din secolul XIX, poezia simbolistă (și versul liber) și cea modernă din secolul XX, avangardismul, romanul psihologic, critica literară modernă din interbelic și de după 1965 și cîte și mai cîte. Descoperirea Occidentului, cum o numește G. Călinescu într-un capitol al *Istoriei* sale referitor la începutul secolului XIX, a însemnat, aproape mereu pentru noi, redescoperirea Franței. Chiar dacă nu toată lumea e de acord cu această idee, eu cred că și integrarea în Uniunea Europeană va fi trăită de români ca o apartenență la comunitatea francofonă mai degrabă decît la oricare alta din sînul noii Europe. Limba franceză, în care au scris pașoptiștii și care a fost limba diplomatiei în secolul XIX, pentru noi limba culturii, a elitelor, a cremei intelectuale de pe toate meridianele.

Nu e vorba de știință, aici, e vorba de un sentiment aproape unanim.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

TIMORAR(E)A AVIS

CĂTĂ vreme a fost la putere, l-am criticat pe dl. Emil Constantinescu „din toate pozițiile”, ca să zic așa. Nu cred să-mi fi scăpat nici una din cedările, gafele, „amnezii-le”, fanfaronadale, delasarile, ezitarile sau boacanele sale. Cred și acum că dl. Constantinescu a fost omul nepotrivit la locul nepotrivit, la momentul nepotrivit. Calibrându-și cariera într-o manieră hollywoodiană, a făcut enorma greșală de-a considera cucerirea Cotroceniului punctul final al misiunii sale. Odata înscăunat, a sperat în aplauzele neconținute ale mulțimii și, eventual, în primirea a niscăiva ordine și medalii. Or, misiunea abia ar fi trebuit să înceapă din clipa înțelurării lui Ion Iliescu. Înconjurându-se de, tot felul de natăfleți, înfoindu-se în pene și ignorând cu trufie orice critică, dl. Constantinescu a sfârșit lamentabil. Astăzi, l-au uitat până și oamenii de casă.

Luat de avântul polemic, la momentul respectiv am pus în evidență nerealizările (mari, enorme), și mai puțin meritele regimului său (îndeosebi în politica externă). Dacă astăzi România nu e cu totul scoasă de pe listele europene, acest lucru se datorează — e foarte clar — poziției inflexibil pro-europene, pro-democratice a domnului Constantinescu și a doi dintre miniștrii săi de externe, Adrian Severin și Andrei Pleșu. Acum, că lucrurile s-au calmat, cred că pot spune cu seninătate aceste lucruri. Le-am spus, de altfel, și în cartea-dialog realizată, în primăvara anului 2000, împreună cu Vladimir Tismăneanu, *Încet, spre Europa*. Ceea ce dovedește, cred, că nu resentimentul vorbea în mine, ci conștientizarea — poate prea timpurie — că vom rata o șansă istorică. Am ratat-o.

(Pentru că tot am luat-o pe calea autocriticilor, aș dori să amendez — cât se mai poate! — câteva opinii mai vechi ale mele în legătură cu dl. Daniel Dăianu. Citindu-i recenta carte de la Polirom, *Încotro se îndreaptă țările postcomuniste?*, îmi dau seama ce mă iritase la numirea sa ca ministru al finanțelor: un anumit calm și o seninătate... placidă care nu rimau, cel puțin în mintea mea, cu ceea ce trebuie să fie un finanțist. Cred că ultimii ani au constituit și pentru domnia sa intervalul unor clarificări, atât profesionale, cât și doctrinare, din care nu avem decât de câștigat cu toții!)

Rămânând, așadar, la părerea că dl. Constantinescu are un rol imens în raul pe care-l trăim astăzi, nu pot fi, sub nici o formă, de acord cu atacurile nedemne ce vin tocmai din partea... sepepiștilor! Prin glasul unui domn Gabriel Naghi (fostă gardă de corp a lui Ion Iliescu), haidamacii însărcinați cu paza șefului statului au nesimțirea să declare, după ce nu și-au făcut datoria, că au fost „timorați” de către președinte! Atâta nerușinare n-am mai văzut de pe vremea proceselor din 1990 ale securiștilor acuzați de crime!

Despre dl. Constantinescu s-a spus, practic, tot ce se poate spune mai rău. Dar că ar „timora” pe cineva, că ar fi, cu alte cuvinte, un tiran — asta n-am auzit! În plus, e destul să te uiți la fețele indolente ale „gorilelor” ce-au proliferat în anii din urmă în România ca să-ți dai seama că numai timorate nu pot fi! Păi, dacă au un psihic atât de labil, de ce nu s-au apucat de balet clasic sau de muzică de camera? Obișnuți să troznească din fălci de plictiseala inactivității, somnolând cu brațele lasate pe burțile rotunjite în timpul misiunii, prea mulți sepepiști își imaginează că într-o funcție ca a lor

începe improvizația și delăsarea. Acești domni sunt plătiți pentru a-și face datoria, și nu pentru a ține conferințe de presă!

O mai nerușinată lozincă decât aceea pe care sepepiștii și-au trântit-o în chip de emblemă (auzi: „Loialitate, profesionalism, datorie!”) nu găsești nici la parlamentarii români! De câta loialitate sunt capabili se vede acum, când încearcă să-și acopere incompetența în vorbe și jurăminte fierbinți adresate noului „obiectiv”, Ion Iliescu. Despre curaj, profesionalism și dăruire, ce să mai vorbim! Dacă șeful statului poate deveni, sub privirile adormite ale garzilor de corp, ținta batjocurii oricărui psihopat, atunci domniul cu pricina ar trebui să aiba măcar demnitatea de a folosi arma din dotare într-un scop util: punându-și-o la tâmplă și executând foc de voie!

Batjocorirea lui Emil Constantinescu, sub privirile complice ale celor plătiți din banii mei și ai concetațenilor mei pentru a-l apăra pe șeful statului (aș fi la fel de indignat și dacă cel vizat ar fi fost Ion Iliescu, despre care chiar că nu pot scrie nici măcar un singur cuvânt de bine!) nu e chiar atât de întâmplătoare, pe cât ar părea. Ea este consecința unui stil de muncă și a unei mentalități îngrozitoare. Lucrând mâna în mâna cu infractorii, prea puțini dintre purtătorii de uniforme mai au vreun respect pentru ideea de onoare. Când șefii poliției române și-au construit vile de-o opulență inimaginabilă, când borfașii înmatriculează mașinile furate cot la cot cu „profesioniștii” de la „crima organizată”, cine mai are timp de-un amărât de președinte? Sau te pomeniești că toți acești copoi-infractori sunt „timorați” de hoți și de criminali și obligați să lucreze pentru aceleași nobile idealuri?

Recenta tragedie de la Timișoara, în care un polițist a fost împușcat de o bandă de hoți de mașini, nu e chiar atât de limpede pe cât se spune. Ceva-ceva scârțâie rău de tot în scenariul prezentat cu fast mediatic. Nu prea-mi vine a crede că niște hoți profesioniști, așa cum sunt prezentați asasinii lui Sașa Disici, s-au încurcat cu un Mercedes rablagit, din care aproape curgeau fiarele! Folosirea mașinii proprii pentru a-i urmări pe infractorii nu e, nici ea, tocmai obișnuită! Din păcate, moartea polițistului n-a folosit decât la o ridicolă exhibare de multă masă mușchulară și de prea puțină materie cenușie. Dacă singurele consecințe ale tragediei de la Timișoara sunt îmbracarea polițiștilor, pe timp de noapte, în treninguri, și înlocuirea pistoalelor cu mitralierele, înseamnă că ne-am tăcânit cu toții! Cum adică, să folosești mitraliera în oraș?! O astfel de gândire e demnă nu de o țară gangsterească, dar nici măcar de un regim polițist-criminal precum al faimosului președinte haitian Papa Doc!

Degeaba îi mângâie acum, părintește, dl. Iliescu pe găliganii din SPP, exonerându-i de orice vină pentru batjocorirea lui Emil Constantinescu. Nu fostul șef de stat a fost atacat în noiembrie 2000, ci fiecare dintre noi și imaginea însăși a României. O imagine a cărei apărare a ajuns pe mâna unor funcționari lași, incompetenți și leneși. În loc să fie imediat destituiți, mărînimia iliesciană le-a oferit un nou prilej de a-și dovedi „loialitatea”. Dacă loialitatea lor e pe măsura celei dovedite în secvența cernelii albastre zvârlite în obrazul fostului președinte, atunci domnul Iliescu — pe care oricum nu curajul îl da afară din casă — n-are nici un motiv să doarmă liniștit.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

BUNĂVOINȚA ar fi, dar timp rămâne prea puțin pentru răsfoitul măcar al manuscriselor de toată mâna care sosesc fără istov. Pe alții, cu siguranță că nu-i lasă inima să refuze fără să-i strecoare omului în suflet o falsă nădejde, cum că lucrurile unde nu stau pe roze, stau confortabil pe iarbă verde. Amabilitatea și delicatetea prost înțelese de către autorii fără har mai mult strică decât ajută. Cele trei mari edituri bucureștene la care spuneți că v-ați prezentat succesiv volumașul v-au incredințat că v-ar fi tipărit dacă ați fi suportat costurile. Adevarul adevărat este însă că n-ar fi făcut-o nici atunci, pentru că versurile dvs. au numai o valoare sentimentală minoră, comuna din păcate, de care ar fi trebuit să vă fi dat singur seama mai demult. Nu gândurilor nici intențiilor generoase, nu patriotismului dvs. am a-i reproșa ceva, doamne ferește, ci mijloacelor artistice de-a dreptul precare pe care le puneți la bătaie, altele mai bune neavând. Transcriu cu tristețe aici unul din poeme. Cu tristețe și cu inimă strânsă, convinsă că nu veți înțelege corect demersul meu. Dar dacă nu dvs., atunci alții o vor face, spre bunul lor folos. *De ziua națiunii*: „Veniți oameni, e sârbătoare./ E ziua națiunii, e ziua noastră./ Veniți și să aveți în mână o floare/ Pentru Ea, Zâna cea Măiaștră./ Cu toții în genunchi cadeți/ Să vă închinați sub jurământ./ Să o iubiți, să n-o uitați./ Și țineți fruntea în pământ./ Ea este Mama noastră și tot avutul./ Ne-a dat Carpații și câmpia cea întinsă./ A ei e Dunărea, Siretul și cu Prutul/ Și Mureșul și Oltul și frumoasa Iza./ Ai ei suntem noi, neam cu toții./ Uniți într-o sublimă varietate./ Ai ei ne sunt de mult și morții./ În jurul Ei să fim acum o unitate./ De cuget, de simțiri și de speranță./ Sub steagul tricolor al biruinței/ în umbra Marilor Voievozi, care dau viața/ Unor idealuri noi, cu alte generații./ Eu știu cum va fi țara noastră toată./ În mileniul trei, care acum începe./ Va fi mai mare, mai bună, mai bogată./ Iar fii (sic!) ei, viteji, mai harnici, fără pete./ Veniți oameni, e sârbătoare mare./ Cu fruntea sus să ne rugăm./ De ziua națiunii să fie numai soare./ Și nici un nor, pe cer, să nu lăsăm”. Sublinierile îmi aparțin. Povestea cu ținutul frunții în pământ de la începutul poemului cade, înțeleg, în final, într-un apoteotic gest de ridicare a aceleiași frunți dictat de poet. Să nu veniți în apărare cu exemplul maestrului dvs., pentru că acela are avantajul imens care dvs. vă scapă, că știe limbă română și știe să-și dozeze convingător hipnotic chiar, energia valorilor, pe care le provoacă. (Paul Trybalski, București) ✉ Ar fi o mângâiere, reală poate, pentru atunci când nimeni și nimic nu ne mai apără, propriile noastre cuvinte să ne poată apăra cu prospețimea lor, cu puterea lor miraculoasă, evocatoare. Dar tot dvs. spuneți undeva: „M-au trădat și cuvintele -/ scutierii mei înveșmântați/ în armuri de plumb...” Spuneți că era să vă calce tramvaiul în timp ce savurați un articol din *Ramuri*. Un necunoscut v-a împins din fața monstrului de fier salvându-vă viața. Dacă a fost sau n-a fost mâna destinului? - aceasta este întrebarea. Ar mai fi și altele, legate de textele trimise. Ce caută de pildă *forcepsul* într-un poem ca *Nășteri I* care, fără acest instrument, s-ar fi descurcat, cred, mai bine: „Să-l smulgi cu forcepsul pe Iona/ din burta Peștelui, înainte de vreme./ e ca și când ai pângări o piatră/ și cu dalta/ vrând să eliberezi din ea/ ingerul”. Este convingerea dvs., pe care o respect, dar mie mi se pare că nici ingerul nu s-ar fi supărat, nici piatra nu s-ar fi simțit pângărită dacă o dalta pricepută l-ar fi eliberat din tenebre. Trebuie să vă spun că și copilul *legitim*, ultimul, al Focului, din *Înainte furtunii* mi se pare că putea lipsi fără să sufere nimeni. Ne consolăm cu *Apa morților*, cu *Arheologie în necunoscut* și, în fine, cu *Inimă, câine credincios*. (Tudor Negoescu, Craiova) ✉ Și bune, și rele, în pastelurile miniaturale pe care le scriați, în vremuri. Despre celelalte, în curs de finisare, cum spuneți, vom vorbi la momentul pe care-l veți alege. Sa arătăm că „seara/ pune fereaștră la tei/ ciocănitorea” este o imagine suficientă ca să susțină un haiku, renunțând însă fără regret, obligatoriu, la acel *cioc, cioc* inițial, care scufundă și inecă intenția în facil și care vă arată mai naiv decât sunteți în realitate. Premiul pe care l-ați luat în 1989 se devalorizează în datele lui, dacă rămâneți copilărește pe pozițiile de-atunci, când mă îndoiesc că vi s-ar fi iertat, de exemplu, strofa următoare: „Luna lată cu lumină/ stelele schelalaie subțire/ ștampila sârutului tau/ adevărul de iubire” sau distihul: „cucu-i detașat la țară/ în perioada de vară”. Sunt și lucruri bune, nu trebuie să vă alarmați pe tot frontal!, în *Fragment de primăvară*, de pildă. Este însă prematur să vă gândiți la publicarea în revistă ori în volum a versurilor. (Traian Dârjan, Cluj-Napoca).

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii.

Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

Insonnia cuvintelor

DE LA O VREME, mai cu seamă, tot mai mulți concetățeni de diferite indeletniciri, oameni cu o anumită valoare culturală, morală etc. se pling de faptul că, pe zi ce trece, tinerii cărora abia le cresc tuleile, încep a-și îngroșa nu numai vocea, ci și - fie-ne cu iertare - obrazul. Ce se întâmplă oare? Să confundem ei, succesorii noștri, libertatea de exprimare, în sfârșit dobândită după o jumătate de veac de tăcere, cu pumnul în gură? Greu de crezut și imposibil de admis. Cromatica vocabularului public se îmbogățește odată cu trecerea vremii; căci - vai! - cuvinte de origini obscure, având rezonanțe pline de mister și "plasticitate": *suț (șuți), baban, parai, (gologani), spagă (spert), a gini* (a vedea ceva, pe cineva) ș.a.m.d. ies în bătaia luminilor rampei, parcă înveselindu-se, parcă luând totul în răspar. Este un fel de echilibristică, fără plasă de protecție, pe corzile vocale. Spectaculosul câștiga lesne spectatori. Ca să nu mai pomenim de categoria cea mai răspândită, a rostitorilor de vorbe triviale (incluzând neapărat zone erogene), revenind întruna în exprimare, ca elemente constitutive ale judecății și... inteligenței, frizând trivialul, cultivând "bașcalia".

- Citiți *parai* mai ai să-mi dai? (urmează suma datorată)

Celalalt îi face creditorului un semn anume, scabros, cu degetul mijlociu de la mână dreaptă ridicat, în aer; după care cei doi se iau în brațe, se bat voinicește pe umeri și rid ca de o glumă bună. Scena se derulează lent, ca să guste "baieții", în voie, "șpilul". Autobuzul e aglomerat. Copiii de-o șchioapă, două, privesc cu admirație nedisimulată la "tineretul din ziua de azi" și, fără dis-

cernămint, au și introdus "nostimațiile" în propriul cortex.

DRESAJUL cuvintelor ține de miracol. Organismul răspunde printr-un reflex condiționat, devenit o a doua natură a cuiva. Dar să nu uit că și cuvintele, la rindul lor, civilizează, modelează personalitatea cuiva, treptat, de-a lungul vremii, astfel încât să pot spune cu încredere: "Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim!" Obscenitățile articulate în public sau așternute pe pereți, pe ziduri, pe sticla securit a cabinelor de telefon noi, aspectuoase, reprezintă tot atâtea palme răsunătoare pe obrazul orașului, al Capitalei. După "iepoca" limbii de lemn, acea Sahară a monotoniei de import, grija, atenția față de *cum* vorbim și, mai ales, de *ce* vorbim, sunt cheia de boltă a unui întreg eșafodaj. Plivind buruienile dobândim un ogor bogat și curat, arătos, frumos. "Cite intuiții și cită putere de creație - scria Tudor Arghezi - la niște țărani, de sarică și de opinci, neștiutori de nici o carte. Acești oameni, dominând șesurile cu coasa, și munții cu moțul căciulii, au păstrat o limbă foarte frumoasă peste o mie de ani, și-au păstrat chipul frământat, de o tăcută noblețe, și datini intacte".

Astăzi, la noi, cu toată știința de carte și urbanizarea forțată, pripită, din ultima jumătate de secol (deloc egală cu civilizația autentică, spornică, îndelung creatoare), ne împiedicăm la orice pas de grohotișul vorbelor urite, în stare de a dezagrega noțiuni îndelung șlefuite, alcătuind laolaltă ceea ce are omul mai de pret: *limba maternă*. E vorba de un atac la baionetă. Contracultura apasă pe trăgaciul armei de foc și strigă "Ura!", ieșind la încăierare exclusiv cu gânduri

strașnice, dar - adeseori - nevictorioasă în cele din urmă. Efectul e dezarmant! Parcă fiecare dintre noi s-ar cuveni să repete odată cu ceilalți: "Iată-mă în oglindă". Fiind paralele, oglinzile vad departe, pînă-n străfundurile ființei, pînă acolo unde se alăptează pruncul, înșușindu-și - simultan cu laptele matern - și *limba maternă*, instrument sacru, unic, de neuitat. Bătrînii, de cele mai multe ori, își aduc aminte de vorbele copilăriei de demult. Copilăria, țara din care te tragi, salașul viersului dulce precum mierea minții și a sufletului străveziu.

SÎNT MARTORUL unei "scene de gen". Un puștan de vreo 14-15 ani îl bate ușurel pe umăr, rînjind triumfător, pe un veteran de război, întrebându-l fără sfială, obraznic:

- Nu știi cit să fie ceasul, *tataie*?

Octogenarul se preface a nu auzi bine, duce palma - pilnie - la ureche și replică surfător, potolit, ca să nu spunem "înțelept":

- N-am ceasornic... căci ți-aș spune cit e ora, *țincule*.

"Țincul" se încrunță, pe cînd veteranul continuă să zîmbească bătrînește, lipsit de răutate, mai degrabă vag muștrător și hazliu:

- Oricum, *fiule*, eu nu ți-s *tataie*, n-am cum, nici *tătuca*, nici *tătuțuțu*, nici *tătuță*... Pentru dumneata, junete, eu mi-s un pasager mai vîrstnic și fără ceas, nici de mîna, nici de buzunar...

Rîsete. Baiatul nu-i singur, sînt vreo cinci, șase la un loc, făcînd "caragață". Dintre puștime se alege unul, "avocațul" găștii:

- Bravo, dom' profesor, așa-i! Poate, însă, ai apucat să știi și *matale* ce-i

Egocentrism

...a fi ori nu nonagenar;
desigur este și un har
hărăzit unui calp hoinar
(rarisim el, și călușar)
irositu-te-ai'n zadar
tocit, robite potlogar.

- Hai - te-adastă-un Năvodar...

Barbu Brezianu

acela "șoricelul" pe care-l folosesc pînă și preșcolarii cînd lucrează pe tastatura calculatoarelor...

Altă explozie de veselie. Autobuzul frinează în stație. Moșneagul coboară, eu de asemenea, el le face semn cu mîna celor rămași în mașină. "Vîrsta de aur" ("Vîrsta a treia") față-n față cu vîrsta dinții.

Situația e mai gravă decît pare. Fiindcă e inadmisibil ca niște azi-miine informaticieni să manipuleze aparate ultrasofisticate, "ultimul rîcnet" al științei și tehnicii etc. - dar de vorbit să vorbească precum țiganii din Jilava, meșteri cositori, căldărari, spoitori, topitori. Vorbirea reflectă gîndirea. Sărăcia uneia echivalează cu ruina celorlalte.

Dacă trăim într-adevăr în pragul unei lumi noi, în miezul unei umanități care și-a dobîndit - prin trudă și ingeniozitate - locul cuvenit în ierarhia Terrei, atunci să procedăm în consecință, eliminînd hotărît cuvintele așa-zis "pitorești", "relaxante", "nonconformiste", aparținînd de fapt vocabularului țigănesc sau sexologic. Mai instăriți, poate, în zestrea lingvistică, francezii - de exemplu - își îngăduie luxul de a folosi un cuvînt șocant, *merde*, care vine din latinescul *merda* = Vulg. Excrement uman și animal. Dificultate. Plictiseală. A fi într-o incurcătură: "Être dans la merde". Proliferarea fondului lingvistic țigănesc, ca și "limbajul fără perdea", sexologic, ne subminează frecvent frumusețea limbii materne, migrînd în gesturi, în atitudini, în comportament. "Stilul e omul însuși" (Buffon).

Mihai Stoian

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

LA CASTELO DE PAIVA, satuleț din Nordul Portugaliei, s-a prăbușit un pod, în timp ce treceau pe el un autocar plin de excursionsiști și trei mașini particulare. Bilanț: aproximativ 70 de morți. Apele umflate de ploi ale râului Douro au luat cu ele trupurile victimelor ducîndu-le în Ocean; tragediei în sine i se adaugă angoasa bănuielii că victimelor nu li se vor putea face nici măcar cuvenitele funerării.

Din noaptea zilei de duminică 4 martie, momentul nenorocirii, știrile din *mass media* portugheze au un singur subiect: Castelo de Paiva. În rest, nimic! Pentru Portugalia, ceasornicul lumii s-a oprit la miezul nopții de 4 martie 2001. Ceea ce se întîmplă în restul globului apare pus între paranteze: pînă cînd viii îndurerăți nu-și vor putea îngropa morții, agitația internațională a dispărut de pe ecranul mental al portughezilor.

Această perseverență întru nefericire pare ciudată și neliniștitoare: o catastrofă de care nu-i nimeni vinovat (podul, construit pe la 1880, fusese făcut pentru trăsuri și care cu boi, iar ploile diluviene din ultimele luni, care l-au slăbit, au căzut doar din cer!) nu se poate transforma în obsesia națională! Or, tocmai

asta îi individualizează pe portughezi: în lamentarea colectivă, pentru ei nu există limite. Președintele țării s-a repezit imediat la locul dezastrului împreună cu Primul-ministru, care și-a petrecut acolo mai multe zile, ministrul responsabil și-a prezentat imediat demisia, dar tot nu e suficient. Întreaga Portugalia a rămas, psihic, pe malul râului Douro, în satul Castelo de Paiva, și nu vrea să mai plece.

Se întîmplă așa pentru că țara numită Portugalia nu mai e de fapt obișnuită cu nefericirea. Ultima dată cînd un război cu străinii a avut loc pe teritoriul național a fost la 1808, în timpul campaniilor napoleoniene; în cele două secole de atunci - doar cîteva conflicte interne; la celebra "revoluție a garoafelor" din 25 aprilie 1974, au fost ucise, din greșeală, patru persoane. Confruntată cu cel mai mic șoc, această țară tremură. Blîndețea istorică în care Portugalia a avut șansa (dar și înțelepciunea) să supraviețuiască timp de două secole a aruncat asupra întregului popor mantia calmului. Portughezii trăiesc în ritm lent, în pace cu ei înșiși, suspicioși față de orice violență și acomodîndu-se perfect cu trecerea insensibilă a timpului. Portugalia e țara în care nimeni nu se grăbește niciodată - de ce s-ar grăbi? Aici isto-

ria pășeste în ritmul nisipului care se scurge din clepsidră, în ciclul perfect reglat al anotimpurilor unite, toate, într-un soi de vîrătecă primăvară eternă, fără analogie europeană.

Acest spațiu-timp aproape de imobilitate i-a îndemnat pe oameni să-și facă din așteptare și din contemplarea lumii o filozofie de viață; "locul unde nu s-a întîmplat nimic" este aici o sintagmă înalt-pozitivă, fără nici o urmă din exasperarea romanului sadovenian. Din multe puncte de vedere, pe aceste meleaguri timpul s-a oprit. Evident, nu în ceea ce privește civilizația materială (ultimii 20 de ani au schimbat peisajul portughez din temelii), ci în ceea ce privește perspectiva umană asupra lumii. Portughezul contemplă pădurea de pini cu aceeași liniște de acum cîteva secole.

De aceea, accidente, nenorociri, dispariția mai multor oameni în același timp capătă proporții de eveniment istoric. Prăbușirea unui pod înfiorează întregul popor, unindu-l dincolo de vîrstă, nivel social și opinii politice. Binecuvîntată țară a non-evenimentului care definește starea de fericire!

Doi publiciști anti patici

Lipsa de cochetărie stilistică

GABRIELA ADAMEȘTEANU era în plină ascensiune ca scriitoare în deceniul nouă. O dată cu apariția romanului *Dimineața pierdută*, unii critici începuseră chiar să o considere un clasic în viață. Cariera ei literară ar fi putut să continue și mai impetuos după 1989, în condițiile instituirii libertății de exprimare în România. În mod surprinzător, însă, scriitoarea a abandonat literatura și s-a lăsat absorbită de publicistica politică.

De ce? Nu se cunoaște cauza. Eroina neașteptatei convertirii mărturisează în 1999 că nici ea însăși nu poate să explice ce anume s-a întâmplat:

"...am ieșit din literatură fără să îmi dau seama ce fac, la fel ca cei care au ieșit din casă ca să cumpere o pâine, au fost luați prizonieri în locul cuiva care a evadat și nu s-au mai întors decât după un deceniu." [Scriitoarea, de fapt, nu s-a întors nici după un deceniu...]

Principala creație a Gabrielei Adameșteanu ca publicistă o constituie revista *22*, careia i-a imprimat ceva din propriul ei fel de fi: obsesie a lucidității, pe fondul unui subiectivism reprimat sever (dar incomplet), gravitate, exclusivism în alegerea colaboratorilor. Ca și scriitoarei, revistei îi lipsesc umorul și spiritul ludic (singura excepție constituind-o desenele lui Dan Perjovschi). Această atitudine exigentă ni se înfațșează ca o calitate pretioasă dacă o raportăm la frivolitatea din aproape întreaga presă românească. Luată însă în sine devine obositoare. În plus, se constată că entuziasmul elitei intelectuale de a discuta la scenă deschisă problemele societății românești tinde să se transforme într-un narcisism de castă. Orgoliul apartenenței la un grup select a început parcă să conteze mai mult decât bucuria de a gândi și de a dialoga.

În paginile revistei *22*, Gabriela Adameșteanu a publicat, printre altele, numeroase convorbiri ale sale cu personalități ale vieții politice și culturale. Convorbirile, remarcabile prin seriozitate și prin competența de politolog - recent dobândită - a scriitoarei, sunt reproduse în volumul *Obsesia politicii*, apărut în 1995.

Nu demult s-a pus în circulație și un volum cuprinzând articolele propriu-zise ale Gabrielei Adameșteanu, unele publicate inițial în revista *22*, iar altele în *România liberă*, la rubrica *Tableta de miecure*. Acest volum, intitulat *Cele două Români*, poate fi considerat un portret al Gabrielei Adameșteanu la maturitate.

Trebuie spus de la început că autoarea nu face nimic ca să-l cucerească pe cititor. Se comportă, dimpotrivă, ca și cum ar vrea să-i devină antipatică, dându-i vești proaste, pe un ton ursuz, și distrugându-i imperturbabilă iluziile. După lectura cărții îți vine să te îmbeți și să cânti cu lacrimi în ochi "Unde e iluziile mele" ...despre România, despre apartenența ei la civilizația europeană, despre firea generoasă a românilor.

Gabriela Adameșteanu nu are nici o tresărare de emoție când descrie stări de lucruri dezastruoase. Meticuloasă și apatică, procedează nu ca un om, ci ca o instituție, surdă la reacțiile sufletești pe care le provoacă. Pentru a-și asigura autoritatea, invocă mecanic normele de comportament consacrate de democrațiile occidentale, astfel încât cititorul simte că, dacă ar contrazice-o, ar contrazice acele norme. Practicând *corectitudinea politică*, publicista intimidează, în loc să seducă.

Chiar și atunci când evocă episoade din propria ei biografie (și o face mai des decât ne-am fi așteptat de la o "doamnă de fier"), ea se străduiește să rămână obiectivă și austeră. Amintirile nu sunt amintiri - acesta este mesajul subtextual -, ci studii de caz.

Lipsită de orice urmă de cochetărie stilistică, de acea *cautare a efectului* prin care se caracterizează aproape întreaga publicistică din România, cartea Gabrielei Adameșteanu se citește totuși cu interes de la prima până la ultima pagină. Între autoare și cititor se creează un fel de relație sado-masochistă. Cititorului îi displace ce află, îi displace ipocrizia autoarei (care își controlează până și cele mai intime trăiri, astfel încât să fie *political correct*), îi displace senzația că asupra lui se exercită o constrângere, dar până la urmă începe să-i placă tocmai acest inconfort sufleteș. El înțelege, difuz, că se supune unui chin necesar, că parcurgerea cărții constituie poate una dintre nume-

roasele condiții care trebuie îndeplinite pentru ca România să intre în Uniunea Europeană și în NATO.

Sfidarea cititorului

CORNEL NISTORESCU refuză și el să-l curteze pe cititor, dar o face altfel și anume ca un țaran venit la oraș, căruia i se pare comică diplomația practicata de orașeni. El este mereu tentat să braveze și să provoace, spunând exact ce gândește.

(Îmi aduc aminte cum a procedat când mi-a adus un exemplar din prima lui carte, *Întâmplări în liniștea unei fotografii*, în 1978. Nu avusesem până atunci prilejul să-l cunosc. A deschis intempestiv ușa redacției în care lucram și, fără se prezinte, a așezat exemplarul respectiv pe biroul meu. Apoi, retrăgându-se spre ieșire, m-a întrebat rușinos-stângaci-agresiv: "Mai trebuie spus ceva într-o situație ca asta?").

Ca reporter, Cornel Nistorescu a căutat mereu alcoolul tare al vieții în alta parte decât în mediile selecte din București. A călătorit prin toată țara, a intrat în mine de carbuni, a vizitat până și închisori (în condițiile în care se obțineau foarte greu o aprobare pentru așa ceva). În preajma personalităților s-a simțit întotdeauna stânjenit și a preferat să le evite.

Îndărătnic și sfidător, antielitist, înzestrat cu un talent literar evident, pe care îl folosește ca pe o armă-surpriză în întreprinderile sale de reporter și, mai recent, de editorialist, Cornel Nistorescu este un *personaj* al presei românești. El spune cu brutalitate adevărul despre contemporani, care reacționează astfel: cei direct vizați se enervează, iar cei cărora încă nu le-a venit rândul aplaudă.

Personajul Cornel Nistorescu este adus în prim-plan de o carte recent publicată de Cecilia Caragea: *Dialog cu Cornel Nistorescu*. Autoarea, o eseistă inteligentă și multilaterală din Cluj, care a mai realizat, printre altele, și un volum de convorbiri cu Zoe Petre, reușește să treacă peste ursuzenia directorului de la *Evenimentul zilei* și să obțină de la el mărturisiri aproape complete.

Cornel Nistorescu nu-și ascunde, de exemplu, inaderența la elita intelectuală: "Apropo de «oamenii importanți»!

Cecilia Caragea, *Dialog cu Cornel Nistorescu*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. "Charisma", 2000. 112 pag.

Întotdeauna m-am simțit stingher în compania lor. N-am știut niciodată ce să spun, m-au paralizat și acesta e motivul pentru care cred că nici n-am stat prea mult în preajma lor. Aș spune aproape ca am fugit! Erau universuri mult prea puternice, prea bine conturate. În schimb, am trăit întotdeauna voluptatea de a fi în preajma oamenilor simpli sau alături de cei care nu le spuneau altora mare lucru."

De altfel, în general, el nu-și fardează existența, găsind chiar o voluptate în șocarea cititorului cu mărturisiri de o sinceritate nemiloasă. Este o sinceritate ostentativă, polemică, incomod termen de comparație pentru demagogia atât de larg răspândită în România. Ilustrative în acest sens sunt paginile referitoare la modul cum se făcea gazetărie în timpul comunismului. Cornel Nistorescu se privește pe sine critic numai pentru a-i face să se simtă jenați pe cei care, în locul lui, și-ar înfrumuseța biografia.

Din această autoflagelare rezulta, printre altele, o antologică pagina de literatură:

"Am fost multă vreme îndrăgostit de o fată. A durat câteva luni, poate un an până când am reușit să ne apropiem. Prima dată ne-am iubit cu disperare, cu furie, cu sălbăcie, ca niște scăpați din pușcărie. După ore și ore de dragoste, epuizați, stăteam întinși și tăceam ca surdo-muți. Din când în când se mai auzea apa formând pe colană și câte un robinet deschis printr-o bucatărie de la etajele superioare. Și în tăcerea aceea, cu plumbul topit în oase, fata m-a întrebat: «Cornel, tu ai vrea să faci parte dintr-o organizație anti-Ceaușescu?» Am înghețat. În prima clipă m-a cuprins frica. Mi s-a părut că mi se întinde o cursă. M-am gândit că au pus-o cei de la Securitate să mă încerce. Nu-mi puteam imagina o asemenea organizație. Nu i-am dat nici un răspuns. Pe nesimțite, ne-am îndepărtat unul de altul. Ea, de teamă că aș putea vorbi despre propunerea ei, eu, de teama unei capcane. Nu ne-am mai întâlnit decât o dată sau de două ori, apoi nu ne-am mai văzut."

Scrișul lui Cornel Nistorescu are asupra cititorului un efect dureros, dar sănătos, ca un duș cu apă foarte rece.

Cărți primite la redacție

- Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului, 2 (1960-1980)*, București, Ed. Humanitas, col. "Memorii/ jurnale/ convorbiri", 2001. 280 pag.
- Dinu Flămând, *Migrația pietrelor*, prefață de Ion Pop, București, Ed. Cartea Românească, col. "Hyperion" - serie nouă, 2000 (selecție din volumele de versuri anterioare, însoțită de referințe critice și de o notă bio-bibliografică). 222 pag.
- Tamara Carauș, *Tzara mea*, Chișinău, Ed. Arc, col. "Prima verba", 2000 (studiu). 180 pag.
- Andrei Păunescu, *Ascuns în toate, versuri și alte gânduri*, București, AAP, 2000. 108 pag.
- Ion Chichere, *Cap și pajură*, poezii, Reșița, Ed. Timpul, 2000. 52 pag.
- Viorel Cosma, *Eminescu în universul muzicii, studiu*, București, Ed. Libra, 2000. 294 pag.
- Bianca Marcovici, *Haifa zidurilor de sprijin*, poezii, prefață de Valeriu Stancu, Iași, Ed. Cronica, 2000. 72 pag.
- Olimpiu Unghelea, *Clubul cocoșăilor*, polițier politic, vol. I-II, Bucu-

rești, Bibl. Ziua, Ed. Omega, 2000. 320+288 pag, 75000+49000 lei.

• Olimpiu Nușfelean, *Focul irevocabil*, poeme, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. "Poeți de azi", 2000. 74 pag.

• Paul Aretzu, *Diapazonul de sânge*, București, Ed. Cartea Românească, 2000 (versuri). 64 pag.

• Mia Victor, *Singurătăți*, schițe și povestiri, București, Ed. Eminescu, 2000. 160 pag.

• Ileana Crețan, *Putna de altădată*, monografie etnografică și folclorică, prefață de Irina Nicolau, postfață de Dragoș Cusiuc, București, Ed. Simetria, 2000. 200 pag.

• Dumitru Oniga, *Fiorduri*, poezii, Suceava, Ed. Bucovina Viitoare, 2000. 112 pag., 30 000 lei.

• George Burlacu, *La umbra subțire a salcânilor*, proză memorialistică, prefață de George Muntean, București, Fundația națională "Niște țărani", 2000. 266 pag.

• Tania Lovinescu, *Abel*, versuri, București, Ed. Hasefer, 2000. 112 pag.

GABRIELA ADAMEȘTEANU CELE DOUĂ ROMÂNII

INSTITUTUL EUROPEAN

Gabriela Adameșteanu, *Cele două Români*, articole și fragmente memorialistice, Iași, Institutul European, 2000. 266 pag.

Reumanizarea criticii

CRONICĂ
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

NICOLAE STEINHARDT practica o critica afectivă, în așa măsură încât pare a susține - exemplar - acea concepție numită intropatie (*Einfühlung*), care desemnează proiectarea noastră simpatetică asupra obiectului (germenii ei, apăruiți la romantici, au dus la teoretizarile unor Lipps, Volkelt, Gross, Worringer, Wundt). Simburele intropatiei nu e neapărat estetic, putînd fi tot atît de bine constituit din alte valori pe care eul le revărsa din sine. bucuros a le găsi sprijin și confirmare exterioară, o "înrudire" cu conștiințele creatoare afine. Așadar e o autoproiecție vitală a subiectului critic, pomînd, așa cum s-a spus, din impulsul panteistic al contopirii cu universul (în cazul comentariului critic, cu universul unei opere). Să recunoaștem ca e o cale perenă de abordare a plasmuirii artistice, o cale însă "nespecializată", fapt ce impune o condiție prealabilă a reușitei întreprinderii: aceea ca textele avute în vedere să posede o calitate specifică (estetică) recunoscută. De regulă, lecturile vaste și gustul rafinat al fostului monah de la Rohia nu dau greș. Conștiința sa se obiectivează în scrieri frecvent de amplă semnificație, față de care declară o patetică dăruire: "Pe Dostoievski, întocmai ca pe Chesterton ori pe Montaigne, îl adorî sau nu-l suferi, te afli cu el în relații de afecțiune totală ori de iremediabilă ostilitate. E dintre acei puțini și mari scriitori care nu provoacă nici un înlesnesc reacții medii și căldicele. Gide, care l-a iubit într-adevar (ceea ce rareori i s-a întîmplat versatilitului, egolatului autor al *Falsificatorilor de bancnote*), spre a-l citi și a-l cunoaște mai temeinic, n-a șovăit să învețe limba rusa. I-au dăruit venerația și entuziasmul lor multe spirite foarte îndepărtate de concepțiile și viziunea sa". "Aderența sufletească", "o stare de fericita, plurivalentă și ingenua perplexitate", "iscusința iubitoare" sînt sintagmele caracteristice ale unui asediu intens-sentimental, ale unui discurs amoros *sui generis*. Nicolae Steinhardt e un "vitalist" care nu ezită a introduce în comentariu normele "metodei" sale: "reciștîgînd sensul, vom redobîndi și mai multă dragoste de viața. Caci moartea se cuvine să o înfruntăm, iar viața trebuie să o iubim". Sau: "precum a grăit Pasternak: *a trăi nu-i nimica toată*. Întocmai și poezia: departe de a fi un surplus, o podoabă, o dichisire, e o impulsionalitate, o maximalizare, o esențializare a trăirii". Sau: "în afară și-n lipsa valorilor tradiționale ale vieții nu poate fi decît o sarmă, slută și rea trăire de la o zi la alta, cînd forțele abrazive ale nefirescului atacă și descompun esența omului". Exaltarea ține de zona iraționalității, a acelor seve ce definesc ființa înaintea articulării sale intelectuale, înaintea întrebării sale față de convențiile multiple ale "ispitei cerebralului și firescului", precum "preafirescul simplu strigat de victorie a sentimentului asupra inteligenței, a sufletului asupra gîndirii, a lacrimii asupra subtilității". De prisos să demonstrăm că un asemenea recul în primordietatea psihică, în originarul sîșii suficientiale ale celor sufletești nu e decît o manevră a "inteligentei", a "gîndirii", a "subtilității", a "finescului", care, ajunse la suprasaturație, se revoltă părelnic împotriva propriei naturi. Ele nu sînt expulzate, ci doar amendate, puse în situația de-a se purifica, de a-și corija orbita.

În fond, N. Steinhardt întînește o "reumanizare" a criticii. În perspectiva sa, înțelegerea poeziei implică "o stare de bunăvoință din partea receptorului, de ospitalitate, de marinimie și de incredere: din partea sa în aceeași măsură ca din partea poetului". Textul se lasă pătruns doar "în absența unei atitudini egoiste, agresive, îmbufnate ori preconcepționate a destinatarului". Poezia nu poate fi concepută decît ca o manieră de comunicare morală, ca o "spovedanie", ca o

N. Steinhardt: *Drumul către isihie*, Ed. Dacia, Cluj, 1999, 160 pag., preț neprecizat.

"destăinuire". Emițătorul (poetul) "se predă destinatarului, ipoteticului sau cititor pe de-a-ntregul, în nădejdea că cifra sa (discret, sperios, mindru, susceptibil - drept care, uneori, și insolent, rebarbativ) va putea fi descifrat, primit și reintegrat de *persoana* (de *ființă*) cititorului, fără ca să aibă loc un proces de respingere asemănător celui ivit după transplantul unui organ somatic esențial". Firește, un asemenea comerț ideal nu e cu puțință în afara unui cadru etic. Asigurîndu-ne eliberarea de grijile vieții cotidiene, de criteriul pragmatic, creația artistică este ea însăși echivalată cu un ethos, cu un cod purificator. Wagner ar trebui "iubit" și "gustat" ca un "vast basm", ca o plonjare în superbă gratuitate "tămăduitoare": "De pe poziția aceasta a deplinei detașări ne dăm nereticenți pradă cîntecului său vrăjitor. Precum și peste măsură de saturați de șiretenie, pehlivanie, delațiune, minciună și tertipurii, nu șovăim a prețui și proslăvi desuetele entități nibelungice: din depărțări strălucesc intens, ne dau sfatul de a nu le desconsidera". Dar nu avem a face cu o schemă simplificatoare a antinomiei bine-rău. Relativizarea, jocul abscons al contrariilor nu scapă autorului care se interoghează și își răspunde cu o conștiință a diversității fatidice, pe care doar limbajul ironiei ori al metaforei (nu e oare și metafora o ironie ontologică?) ar putea-o alina: "Panică ori joc? Totu-i a dibui de care parte e binele: de a căldurii, de a frigului? Dualitatea nu-i oare ireconciliabilă și perpetua? Și absolut relativă?" (...) "Bine, rău, Cald, frig, viață, moarte; foc ori gheață; în cumpăna aceasta nerezolvabilă în planul moral și senzitiv, doar subtila ironie, eleganta resemnare, metaforizantul tremur și atotmîngietoarea evazivă poezie (își îngăduie a răsturna semantica adjectivelor de baza) ne pot fi călăuze, molcomîndu-ne teama, temperîndu-ne zbuciumul, amăgîndu-ne cu echivocul consubstanțial oricărui atribut calitativ". Cu toate că visul suprem îl reprezintă reconcilierea celor ce se opun, rezolvarea dualităților prin reîntoarcerea la unitatea dîntii, divina, a cărei omenescă nălcuire mintuitoare e muzicală și geometrică: "ce poate oare semnifica o mai desprinsă ieșire din apriga dihotomie a spiritului și materiei decît dansul (geometric) și muzica (numerică)? Nu-i menuetul un soi de joc de cristale însuflețite? Dinamizate? Și nu duc Haydn și Mozart dincolo de orice dualitate, înapoi la candoarea și liniștea unității dinainte de căderea în haul potrivnicilor și felurimilor? Sunetul *cristalin* al muzicii mozartiene! vestitură parcă de lumină neîntunecată și de trupuri nesticicioase".

Incontestabil, Nicolae Steinhardt nu e ceea ce s-ar chema un critic "profesionist" (nici nu s-a dorit astfel, apreciîndu-se cu stilizată modestie, în raport cu multitudinea temelor sale, drept un "autor amator"). Sub scutul unei atari derogări de sine, își îngăduie a "submina" cu grație judecata strict estetică, delectîndu-se nu o dată, la modul simpatetic, cu scrieri de rang secundar, în jurul cărora țese prețioase considerațiuni demne de un mai înalt pretext. E o latură particulară a demersului său, o "slăbiciune", poate, din punctul de vedere al instanței critice, însă totodată un factor de arondare a personalității clădite pe generozitate transfiguratoare, pe umanitarismul creștin care a calificat-o la cotele unei superioare identificări. Aidoma marilor fantaziști, N. Steinhardt dăruiește cu magnanimitate, în stînga și în dreapta, diamante: "Filosofia solomonică - ori să-i zicem: lirica mult curgătoare?" - a lui Horia Bădescu poate fi respectată, nu mai puțin decît a lui Omar Khayam și a tuturor marilor modele răsăritene"; (despre Ion Alexandru Anghel) "totul în perfecta concordanță cu vrenile și legile genului poetic inaugurat de Eliot și Pound"; "*Bacoviana* îl recomandă pe Ștefan Cîrstoiu ca pe un rar poet"; "Poeziile care alcătuiesc *Locul unde se așteaptă* de Lidia Stăniloae (C.R.,

1983) sînt de fapt poeme filosofice; mai precis: sînt ode, nu cu intensități dar cu porții reduse. Zodia în preajma careia strălucesc e a lui Claudel și a lui Patrice de La Tour du Pin". Compensația unor asemenea gratificații ultramărinimoase ce pot decepționa vine sub forma unor rezerve ivite acolo unde te-ai aștepta mai puțin, în planul unor valori în genere însoțite de elogii. Aparînd drept capricioasă, libertatea exegetului nu e mai puțin interesantă la rubrica obiectivelor: "Îi obiectez însă (lui Mircea Nedelciu) că doftoricește cu antibioteze răceli benigne, că trage cu tunurile artileriei grele în obiective mărunte, că bombardează din avion sarmăne șubrede căsuțe. Se cuvenea să se mărginească la procedeele tradiționale literaturii spirituale ori să aibă curajul abordării fașe a unor subiecte nespuse mai grave și mai virulente. Schițele alcătuitoare ale volumului său nu duc deloc lipsa de nostimada și putere atractivă - *in sine*. Înșeamintate, totuși, în faldurile (mai exact ar fi: în spasmele) unei metodologii caustice la extrem și în impetuozitățile unor instantanee expresionist-cinetice, ele derutează". Sau, la Nicolae Breban, "neplăcute barbarisme (afrotez, se mariză, habitați, a reculat, a pasa ideii, briliant - ca adjectiv - bavardez, cauzez...)", defect, însoțit, e adevărat, de scuza că el ar fi în măsură a dovedi "totală concentrare a povestitorului asupra sa însuși, asupra *subiectului și mesajului și profesiunii de credință*, neluarea aminte la formele și structurile specifice genului". Sau, în legătura cu volumul *Fragmente despre cuvinte* al lui Toma Pavel, această imagine-pamflet a unui snobism erudit-cosmopolit, în care răzbate contrarietatea clericului (în ambele sensuri ale cuvîntului), ale omului interiorizat în genere, confruntat cu o mondenitate paroxistică: "Trăiește aici o tendință generală a tinerilor intelectuali din apus: să dea impresia că-și petrec vremea în avioane cu reacție între Mexico și Melbourne, între Singapore și Santa Cruz de Tenerife, că beau numai porții duble de whisky turnat peste cuburi de gheață, că pierd zile întregi pescuind pastravi somonai, că aleargă de la un bar la altul, că asistă (prin-un fenomen foarte aproape de ubicuitate) la toate concertele, filmele, piesele de teatru, baletele, conferințele și colocviile din lume. Studiarea *Fenomenologiei spiritului* de Hegel, citirea masivelor opere ale lui Husserl, Heidegger, Merleau-Ponty, Hjelmslev, Bertrand Russell și L. Wittgenstein, a tuturor scolasticilor, a Vedelor, a Upanișadelor și canonul budist pali, familiaritatea cu Swedenborg, Balthasar Gracian, Jacques Lacan, C.G.Jung și Michel Foucault urmînd de bună seamă a fi obținută în câteva jumătăți de oră ale dimineții în sălile de așteptare ale aeroportului, în pauza reprezentățiilor de la Bayreuth ori premierelor muzicale de la Royan și Donaueschingen; sau în răstimpuri dintre foarte scurte și în general nu prea complicate escapade erotice. Bodleyana, biblioteca Vaticanului, a Congresului S.U.A., biblioteca națională de la Paris, cele de la Upsala, Florența și Harvard vor fi desigur inventariate în cursul vacanțelor semiestriale". Nu putem a nu recunoaște că și tinerii noștri intelectuali, afișează din ce în ce mai des acest universalism, să-l numim exhibiționist...

Ținuta simpatetică a lui Nicolae Steinhardt se vădește și în propensiunea sa (cochet bătrînească sau recalcitrant juvenila, cum vrem s-o luăm!) de-a recuza pedanteria, "sistemul" excesiv, secatuitor de viața. Muștră ușor pentru că plătește un tribut unui "material macar în parte fenomenologic, psihanalist, semiotic", același Toma Pavel e laudat pentru că "izbutește a da - între J.L.Borges și Hermann Hesse - o răcoaroasă și senină senzație de a fi degajat de prejudecăți, încăpătînări, sistematizări virulente, simplisme trufașe ori alte calamități ale gîndirii și ale scrisului". Pentru că: "Suriade adesea, se ferește a spune chiar totul, își

afli plăcerea în relativizari, recunoașteri ale unor ineluctabile zone de mister, în stabilirea unor subtile și manierate relații discursiv-conceptuale cu cititorii săi". O carte a lui Alexandru George e fericită intrucit nu are orînduire și plan: "De unde și imensul farmec al unui text atît de felurit și surprinzător cît privește cuprinsul și metoda de lucru (doar prin salturi și mutații); atît de neintegrat într-un gen literar, jucăuș, sfruntat, meditativ, scrutator". Preferințele eseistului se îndreaptă spre textele care "se citesc, mai toate, cu plăcere sinceră, la fel, bunăoară, ca biografiile romanțate, ca studiile de «mică istorie» ale lui Georges Lenotre ori cele din «cabinetul secret al istoriei» ori ca unele pagini din *Trecute vieți de Doamne și Domnite*, izbînda lui C. Gane". În consonanță cu sensibilitatea-i vie, impresionistă, ce nu se jenează a înfașa într-o lume care ar putea-o suspecta de defazare, N. Steinhardt cultivă cu voluptate comparația existențială, direct operativă în naturalețea sa, înclinată către ludic. Se arată astfel confirmată scriitura tradițională a criticii care nu se ferea de "literatură" ca de un viciu, cooperînd rodnic cu mijloacele acesteia: "Eru-diția aceasta însă, tainuită, e impunătoare și se vede bine că arde de poftă de a se manifesta. E totuși ținută la respect, ca un copil precoce căruia nu i se dă voie să arate mușafirilor cît e de deștept și cite poezii știe ori ca o fetișcană tare frumușică pe care părinții au grijă să o poarte cu fusta lungă, păr legat în codițe și o sîlesc să mai facă, chiar dacă nu mai e copilandra, knixuri reverențioase celor mai vîrstnici". Ori: "Alexandru George, fără indoială, e îndragostit de București, un îndragostit de multe ori supărat, bănuitor, minios, dezamăgit, ca orice îndragostit autentic". Ori: "Eminescu e înghețat iritat Hyperion, Veronica Micle e Catalina cea flusturatică, iar Caragiale ori cine știe care altul e vicleanul Cătălin. Scurt și explicit, pre înțelesul tuturor deșteptilor și spre deplina satisfacție a soborului țitelor, ahtiat de asemenea picanterii și nebun de fericire cînd îi sînt oferite de criticii și istoricii literari pe tava de argint a clevelii erudite". Cu o sublimată familiaritate, autorul nostru își imaginează ce le-ar fi plăcut, din producția contemporaneității, unor mai vechi autori (e o intropatie la persoana a treia!): "O carte care (în ciuda frecvențelor bateri pe loc ale pasului, digresiunilor, neînduplecatei mărunțirii, monotoniei stilistice) l-ar fi incîntat pe Bernanos". Ca și: "Și ce le-ar mai fi plăcut lui Bernanos ori lui Chesterton ori lui Jules Romains (titlul romanului său fluviu, *Oameni de bunăvoie*, destăinuie certe analogii cu tendințele *Drumului la zid*) ori lui Mircea Streinul ori lui Vasile Voiculescu?". Libertatea scrisului e încurajată ca "mister" (macar parțial), ca sugestivă discontinuitate, ca mirabilă alcatuire de plinuri și goluri (ultimele constituînd spații ale reveriei individualizatoare a cititorului, ecrane ale transparenții noastre sub seninul intropatiei): "Meștesugul scrisului - intrucit e artă - nu spune totul. Montesquieu, se știe, cere să existe saltul de la o idee, de la o imagine la alta. În aceste goluri se inserează puterea fabularie a cititorului, iar emoția artistică din aceasta chiar ia naștere: din capacitatea-i umplătoare a intervalului". Dar libertate nu înseamnă dezordine, abuz, desubstanțiere. Soranei Coroamă-Stanca i se prescrie "părăsirea totală a verbajului așa-zis tineresc-jovial-ștregăresc, cu aluzii și trimiteri la preocupări ale prezentului mărunț". În aceeași direcție, pe marginea unui volum al lui Mircea Nedelciu, e înscris următorul avertisment: "Grația și dezinvoltura se cer neconfundate cu ușurința și frivolitatea. Satira, ca să aibă o rază de acțiune cît mai mare și să-și exercite impactul cît mai operativ, implică o discretă și bine tainuită - dar mereu integral transmisibilă - doză de seriozitate, de nu și de tragism".

(Continuare în pag. 18)

Cartea canibală

“AM să-ți iert niciodată această infirmitate./ acest deget pe care trebuie să-l ascund îndărătul creionului/ și care a crescut fără oprire zi de zi, m-a/pindit ani la rind, m-a ascultat cu sete oarbă...”. Acest straniu “instrument” viu a scris pe rind *Iedul fără ieșire* (1994), *Porcec* (1996), *Pantelimon 113 bis* (1999) și *Podul* - o antologie care se încheie cu trei poeme nepublicate pînă acum în volume. Versurile din *Iedul fără ieșire*, volumul de debut, definesc un topos fabulos, populat cu personaje bizare, marcate de tot felul de morburii, luptînd cu derizoriul realității. Ei sunt locatarii “căminului de nefamiliați”, sau prizonierii “ieudului fără ieșire”, devenite cadre simbolice. Poetul, ca toți locuitorii acestor spații de altfel, nu pare a căuta însă mijloace de evadare; sordidul îl închide în el însuși ca-ntr-un prizonierat familial, în care se complăce. Nu există accente tragice, tonul interior nu pare a fi rezonanța unui spațiu fără ieșire. El se roagă unui Dumnezeu amic, nu unei instanțe pedepsitoare, sau ordonatoare: “un ins marunt cit palma, puțin chel, puțin sașiu/ și cu barba albă pînă-n briu./ avea vorba șugubeața și se odihnea cu o sticlă-n stînga și cu alta-n

dreapta sa./ hai, mă, i-a zis domnul, răsucește-o/ țigare și ia o vodcă și tu./ parcă altfel vezi lumea după ce tragi puțin la masea./ ia, zice, că parcă și ție-ți cam plăcea...”. Este ufff Dumnezeu care trebuie el însuși protejat de viciile pe care le împrumută de la oameni: “peste tine doamne zidurile trupului meu sunt zidite/ tu ești absența pe care o-nvelesc.”

Un personaj drag poetului este Mircea, colegul de cameră, căruia îi adresează discursul: “I-am rugat pe mircea i-am zis mircea zidește odată/ fereastra asta, aici nu stă nimeni./ haide, umple-o cu mortar și caramizi, altfel într-o zi/ are să ma smulgă iar afară, n-● să pot sta tot timpul ghemuit sub ea.” Obsesia încăperilor, cu ferestre și uși zidite, fără nici un fel de deschidere, cu pereți care nu pot cuprinde între cadrele lor un spațiu securizant, este asociată cu obsesia interiorității. Trupul devine încăperea, casa, iar propria interioritate este adevăratul spațiu de locuit. Unghia cu care sapă în peretele propriului trup, ca și în peretele casei, nu-l ajută să iasă; poate privi doar prin “geamul eului” rareori, ca să descopere în afară “tone de necunoscut”: “tu chiar crezi că n-am fost auziți în nici o altă încăperea/ în care noi n-am apucat să mai intrăm?/ sau încăperea nu era zidită-n pereți sau încă, nimeni n-a locuit-o// (...) sau ușile din fața nu erau încă zidite-n pereți și nici o altă/ încăperea nu era zidită dincolo -// atunci ne-am năpustit cu lăcomie înapoi asupra propriului trup/ am coborît și am tras cu furie trapele deasupra...”. Poemele următoarelor volume vor transforma această complăcere/ închidere în propriul “eu” în revoltă împotriva acestuia. Ieșirea în necunoscut, infruntarea lui resemantizează vechile obsesii, mutîndu-le în afară. Toate sunt adunate și păstrate însă cu grijă într-un *muzeu interior*. Acesta este și titlul unuia dintre ultimele poeme, în care Ioan Es. Pop se-ntoarce în *Iedul fără ieșire*, se-ntoarce la Mircea, colegul de cameră, care pare mai degrabă a fi, și aici ca și acolo, un dublu, o ipostază a poetului: “noi doi ne-am născut amestecați, viriți/ unul în altul, inghesuiți în sacul aceluiași

trup/ cu neputința de descilcit unul din celălalt./ și ca să nu se spună că ne-a făcut doar pe jumătate/ ea nu ne-a spus niciodată că suntem doi./ mi-a spus mie tu ești pîntecel și picioarele/ i-a spus lui mircea tu ești capul și pieptul...”

Mircea ține un jurnal fabulatoriu, un jurnal neobișnuit: “am simțit ca pot descifra o sumedenie de lucruri, dar și că jurnalul avea o neliniștitoare mișcare în sine, ca și cum ar fi fost viu: de la o zi la alta, îmi părea că se mărește și-n același timp, cu o sporită putere, se degradează, se ferfenitește; se degradau și se umflau nu numai foile, ci și literele, crescînd parca unele peste altele, încetîșindu-și contururile...”. O imagine apocaliptică a unui muzeu-biblioteca al cărui subsol este o carte ca o gură imensă. Din labirintul cărților Mircea caută o ieșire, care se concretizează sub forma unei Anticărți devoratoarea celorlalte cărți. Ea este salvarea din muzeu, cea care transformă totul în nimic. “Povestea poate merge însă mai departe. Realitatea e la fel. Vine o zi în care cineva coboară, la lumina unei făclii, să cerceteze pivnițele nedeschise de decenii. (...) În fața lor gata să se imprăstie, să se reverse peste ei, se află o carte; dar o carte uriașă, care umple întreaga încăperea și care pulsează; o carte vie monstruoasă, cu file groase cit peretii, umede, (...) și aceste file groase devoră, ca niște guri lațome de pești, cărți, cărțile bibliotecii de deasupra.” Mircea, un Don Quijote poet, fără iubita, demiurg al lumii sale livești, captiv și sclav al acesteia, sfîrșește prin a o distruge cu ajutorul cărții care a creat-o. O astfel de distrugere a cărților trimite cu gîndul la Urmuz care sesizează criza literaturii tradiționale și face o apologie a devorării acesteia de către bizarele sale personaje. Și personajele lui Ioan Es. Pop au un iz urmuzian, fiind hibride între om, obiecte și animale, metamorfoze eșuate, altele simbioze între om și spațiul artificial, sau simple excrescențe ale acestuia. Un singur exemplu, *un ins aproape ca noi*: “Acesta este Petru, vărul lui Anton. E făcut din cuie, ghips, zahăr ars, puțin omăt și beton. Rinichii lui sînt

doua scoici iar ficatul e o sfeclă dezmoștenită. Prin vene îi curge pirită. Rotula pe care se sprijină cînd ingenunchează e dintr-un rulment ruginit...” ș.a.m.d.

Ana-Maria Popescu

“Flautul luminii, flautul-morții”

POATE că cel mai simplu și, în cazul de față, mai adecvat - este să ascuți de vocea poetului caracterizându-și propria opera: “...ceva impersonal și plin, gata să crape de mișcare și viziuni.” Într-o Austrie sclipind de luxul sălilor de spectacol, animată de o viață mondenă înveșmântată în borangic, plină de sevă rafinată *alt Wien*, Georg Trakl întrevețe, ca și Robert Mușil sau Ernst Weiss, o structură deficitară, atacată de artificiu și superficialitate, inaptă să reziste iminentului dezastru al războiului.

Din trauma asistării la dezmembrarea realității naționale dar și dintr-o sensibilitate exacerbată a naturii proprii poetului, agravată de consumul de droguri și alcool, de singurătate și instrăinare, eșecuri și deziluzii, se naște o poezie extrem de stranie, plină de obsesii apocaliptice, populată de umbre difuze, figuri demonice, simboluri sordide (paianjeni, șobolani, corbi), tensionată de insisterea într-o atitudine beligerantă fără un obiect clar, de refuzul capitularii, al resemnării. Toate arborate sub egida expresionismului: “Pe fruntea mea trece metal înghețat/ Paianjeni îmi caută inima./ Este o lumina ce se stinge în gura mea./ Noaptea mă aflam pe o câmpie arsa./ În marmurit de murdăria și praful stelelor./ În tufișul alunului/ Din nou răsunau ingeri de cristal.” (*De Profundis*)

Dacă ar fi să stabilim niște coordonate de afinități (proces desul de dificil, aproape ratat în cazul lui Trakl) am aduce în vizor întreaga serie a poetilor *Desperado* din Anglia secolului XX, pe Edgar Allan Poe - mai ales în proză, unde se întâlnește cu poetul austriac prin aceeași viziune schizomorfă asupra universului, pe Rimbaud și pe Baudelaire, pe care, de altfel, tânărul Trakl îl citea fascinat cînd se afla la Viena, pe la fel de necunoscuta (în timpul vieții) Emily Dickenson cu care împarte același simț al contradicțiilor intime (“Sunt întotdeauna trist cînd sunt fericit. Nu e ciudat?” sau “Devii mereu mai sărac pe măsură ce te îmbogățești” - din corespondența lui Georg Trakl) și nu în ultimul

Georg Trakl, *Metamorfoza râului*, traducere de Petre Stoica, Ed. Univers, București, 2000, 215 pag.

rînd, l-am apropiat de poetul român Bacovia, alături de care pășeste într-o lume grefată dintr-un imaginar crepuscular, cu epifanii instabile și pînă la urmă deșarte.

În scurta proză poetică *Metamorfoza râului*, Trakl folosește o sintagmă ce ar putea reda quintesența poeziei sale - *melancolia virilă* - o conștiință mult prea lucidă și vigilentă care scrutează o operă imperfectă - viața refuzându-și compromisiul de a bea din fântâna nebunilor pentru a intra în ordinea lor, a noastră.

Totuși, rămas izolat în această hiper-luciditate, se suspectează el însuși de nebulie: “Spuneți-mi că trebuie să am puterea de a mai trăi și de-a înfaptui cele drepte! Spuneți-mi că nu sunt nebun!” (scrisoare către Ludwig von Ficker). Sigur că NU! Nebunii nu aleg să se sinucidă ci își creează lumi compensatorii ca în romanul lui Paolo Coelho - *Veronica se hotărăște să moară*.

Trakl face parte dintre acei scriitori în cazul cărora e recomandabil să le citești biografia înainte de a te apuca de lectura operei. Se poate și invers, dar risți ca revolta lui să-ți para ridicolă, traumele - patetice, tensiunile - derizorii...

Editura Univers ne oferă o ediție nouă a lui Trakl, sub titlul *Metamorfoza râului*, reunind creațiile poetice antume și postume, un fragment de drama și corespondența. Volumul e prefăcut și tradus de Petre Stoica, iar coperta, pe care e reprezentată figura poetului schițată de Oskar Kokoscha, e realizată de Vasile Socoliuc. Printre texte sunt risipite câteva dintre portretele grafice, litografice și sculpturale ale lui Trakl în viziunea unor Hans Fronius, Tudor Jebeleanu, Valentina Boștina, și un facsimil. Dar pe pagina albă și fină, acestea sunt doar vagi contururi ale unei figuri din fruntea căreia “potolit sângerează/ străvechi legende/ și tâlcul tainic al zborului de pasare” (*Băiatului Elis*).

Ioana Băețica

Ioan Es. Pop, *Podul*, cu o postfață de Dan Cristea, Editura Cartea Românească, București, 2000.

ASOCIAȚIA EDITORILOR DIN ROMÂNIA

www.aer.ro - site-ul Asociației Editorilor din România, gazduiește primele statistici ale pietii de carte din România, precum și catalogul celor mai semnificativi editori, distribuitori de carte și tipografi care fac parte din industria românească de carte.

Proiect finanțat de Uniunea Europeană, prin

www.aer.ro

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

«Privirea clinică»

ÎN STUDIUL sau *Le Bien et le Mal*¹⁾ André Glucksmann ne propune, spre a analiza Răul în samântat de sistemele totalitare ale secolului XX, să ne slujim de ceea ce el numește o «privire clinică». Numai ea ne poate îngadui a descrie, infruntându-le, crima, delațiunea, abjecția, tortura alături de care punctele de exclamare și epitetul indignării pălesc. Pentru reușita acestui experiment al Raului în stare pură, schingiuitorii și teoreticienii lor negau condiția umană a victimelor tratate ca viermi, șerpi, țiritoare, păduchi, și așa mai departe într-un bestiar al deriziumii. Spre a da seama despre tipul de ancheta-tortura la comuniști ca și la naști, cuvintele se cer dezbarate de orice încărcătură stilistică. Doar o scriitură albă poate transcrie oroarea.

Doina Jela a izbutit (cu o extrem de rară îndârjire) să adopte «privirea clinică» pentru a ne propune în *Lexiconul negru*²⁾ cel mai deplin dicționar al ororii: peste 1700 de portrete de anchetatori, gardieni, temniceri, tortionari care, timp de o jumătate de secol, au fost uneltele ale represiunii comuniste. Spre deosebire de colegii lor întru crima din Gestapo, ucenicii din România ai KGB-ului, n-au fost însă fugăriți, arestați, judecați, pedepsiți.

Când mai există speranța unei regenerări a societății românești, pe la începutul anilor '90, Draghici se ascundea în spatele nevastei să nu-l poată filma Lucia Hossu Longin și apoi se refugia în prea ocrotitoarea Ungarie, Nikolski pretindea cu rânjetul său inimitabil în aceeași emisiune, *Memorialul durerii*, ca «experimentul Pitești e o invenție a lui... Ierunca».

Acest destul de inocent frison al friicii de răspundere a trecut la noi cu o viteza neînregistrată în niciuna din țările supuse aceluiași tratament, iar biciul cel vechi a fost lustruit pentru obraznicia cea nouă. Astfel un general ca Pleșița poate la o emisiune de televiziune, mai în glumă, mai în serios, să mă amenințe cu un nou atentat dacă nu-mi bag mințile în cap, iar una dintre «uneltele» enumerate în *Lexicon* promite că *data viitoare* nu vor mai lăsa supraviețuitorii din moment ce aceia care au scapat cu viață în ciuda mutilărilor, nu le sunt recunoscători.

Așa riscă să se întâmple când sala de tribunal rămâne goală: martorii se văd nevoiți să se reunească aiurea pentru a transmite nespusul. În locul unei sali de judecată, o colecție adaptată de Editura Humanitas, cu titlu *Procesul comunismului* unde apare și acest *Lexicon*. Alte câteva inițiative la început individuale, *Memorialul durerii* deja numit al Luciei Hossu Longin, *Memorialul Sighet* datorat determinării Anei Blandiana și a lui Romulus Rusan, revista *Memoria* etc. Aveam toate motivele să ne temem că izvorul se va seca, dar iată că în ultima vreme apar și alte semne: Ruxandra Cesereanu a ținut la Cluj un curs tocmai despre represiunea comunistă și despre tortură. În lipsa unei dezgropări reale și masive a trecutului, trebuie să ne agățăm de

nădejdea pe care ne-o crează aceste gesturi individuale, singurele în stare să se slujească de Memoriile victimelor din ce în ce mai numeroase.

Din acest punct de vedere, Doina Jela este o remarcabilă recidivistă. A «debutat» cu un fel de roman non fictiv despre procesul de la Canal organizat de comuniști. *Cazul Nichita Dumitru*. N-a ieșit din universul carceral comunist nici cu *Aceasta dragoste care ne leagă*. A suportat chinuita confesiune a unui fost tortionar *Pe drumul Damascului*. În sfârșit, în volumul din urmă, autoarea intră direct în bolgie, îi numără, îi numește pe toți acești agenți ai Raului, ai zice că lasă cuvintele să se mire singure de ceea ce sunt puse să enunțe.

În cartea aceasta «plutesc fantome» după expresia fericită a lui Gabriel Liiceanu care a adăugat ca n-a citit, nici editat vreă carte «mai tristă». Dealtminteri printr-un fragment al Jurnalului său publicat în 22 am putut și noi participa la lansarea volumului lângă «groapa comuna» în care fuseseră aruncate cadavrele deținuților din Peninsula. Într-un sat numit simptomatic pe vremuri «Valea Neagră». Acum i se spune «Lumina». Parcă tocmai pentru a-și merita noul nume, primarul satului a gazduit cu acest prilej pe autoare, pe editor, pe ziariști la o astfel de ceremonie fără precedent. Din anonimul gropii comune, morților li s-a redat mai întâi o identitate. Doina Jela a ținut să citească cele 49 de nume ale victimelor. S-a implântat apoi o cruce, deci s-a creat un mormânt. Cine va călca de-acum înainte pe acest colț de pământ nu va mai risca, ca în restul țării, să pășească pe oseminte nebanuite. Simbol al uităciunii ce bânuie prin tranziția noastră, groapa comuna, vestigiul al totalitarismului, a fost astfel metamorfozată în prilej de aducere aminte. Lângă acel mormânt, luând cuvântul, Gabriel Liiceanu, ca pentru a da un sens inombilului, convoca încă o dată un simbol, pe Cain ucigându-și fratele și introducând ura în lume.

Doina Jela a făcut mai mult decât «sa dea socoteala victimelor» cum își propusese. Le-a regăsit nu doar celor din groapa comună de la Peninsula identitatea, ci și pe aceea infinit mai bine ascunsă a calailor, azi, încă infloritori. Cartea, ne mai spune ea într-un interviu, a fost scrisă pentru ca oamenii să nu mai creadă că pot duce o viață firească într-un loc nefiresc. Nefiresc i se părea și lui Soljenițin, în mai multe rânduri citat de autoare, ca în același parc să se plimbe azi, ținând poate vreun nepot de mână, asemenea unor pensionari pașnici, fostul calău și fosta victimă. Ce vor face? Se vor saluta? Vor evoca trecutul? Vor sigila uitarea lui? La limita, se va plânge călăul cât a avut de suferit din pricina victimei? Și copiii, cum și-i vor crește? Laolaltă? În neștiință și devalmășie?

Ce li se poate întâmpla «uneltelor» după această carte? În orice caz măcar atât: să nu mai poată fi nenumite, să rămână fixate în mințile noastre datorită «privirii clinice» a autoarei. Căreia nu doar victimele trebuie să-i rămână recunoscătoare.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

"DEOCHEAT"

PENTRU a caracteriza ceea ce încalcă normele curente de decență sau de moralitate, româna dispune de o serie sinonimică de adjective destul de bogată. Evident, în interiorul seriei există multă variație, cuvintele având sensuri cu diferite grade de intensitate, precum și limitări de aplicare, focalizări asupra unui domeniu sau a altuia (transgresiuni de limbaj, de comportament etc.); în plus, se percep mari deosebiri de registru stilistic. Câmpul lexical cuprinde termeni ca *decoltat, desfrînat, destrăbălat, deșanțat, deșucheat, dezmațat, imoral, indecent, licențios, necuviincios, obscen, piperat, porcșos, porno, sexi, stricat, trivial, vulgar* etc. Pentru a caracteriza unele manifestări de limbaj (mai ales glume, bancuri) sînt folosite și expresii precum *fără perdea* ori (cu aluzie la Creangă și la junimiști) *pe ulița din dos*.

Foarte folosit azi e adjectivul (provenit din participiu) *deocheat*: cu o semnificație destul de blîndă, de obicei cu referire la manifestări de limbaj; la produse mai mult comerciale decît artistice. Termenul se folosește în legătură cu teatrul sau cu filmul ("A acceptat fără șovăire un rol mult *mai deocheat*", *Evenimentul zilei* = EZ ediția de prînz, 240, 1993, 6), cu textele literare sau de muzică ("R.M. trece la versuri *mai deocheate*", EZ magazin, 9, 2000, 2; "textele erau prea *deocheate*", EZ 2490, 2000, 12), în legătură cu reviste, fotografii etc. ("dornică să apară în reviste *deocheate*", EZ 2424, 2000, 1; "un moșneguț puritan care să roșească la orice fotografie *mai deocheată*", EZ 2038, 1999, 1).

Evoluția semantică a adjectivului participial e destul de interesantă: de la sensul verbal "fermecat; lovit de deochi" (în *Dicționarul enciclopedic* "Cartea Românească", 1926-1931), s-a trecut la semnificații precum "rău văzut, cu renume prost" sau "prea dirf cale afară, exagerat" (ib.). Sensurile derivate par destul de vechi: în *Dicționarul limbii române* al lui Laurian și Massim (în fascicula apărută în 1873), ele se întrevăd deja în definierea verbului *a deochea-deocheare* (scris, după principiul latinizant al autorilor, și *deoclear*); pe lîngă "a cauză unu reu, unu morbu prin cautatur'a cu ochii, a fascină, a fermeca cu ochii", apare și sensul figurat al construcției reflexive: *a se deoclea* - "a se face mai reu, a se abate din callea binelui și a appuca callea reului". Modificarea de sens s-a produs probabil pe baza ideii de ieșire din normalitate, de degradare morală; e foarte posibilă și o influență a celorlalți termeni cu sensuri apropiate și formați cu prefix: *dezmațat, deșucheat, deșanțat*, asemănarea fonetică (în cazul lui *deșucheat*, chiar foarte mare) ajută la omogenizarea semantică a seriei și permite efecte stilistice de întărire și gradăție, ca într-un citat din Mateiu Caragiale - "locul de întîlnire al lumii *deocheaiților și deșucheaiților* timpului" (ap. DLRC).

Oricum, poate pentru că păstrează legătura cu actul magic al *deochiului* și menține deci, măcar ca potențialitate și sugestie, ideea lipsei de responsabilitate, *deocheat* este mai curînd eufemistic; termen familiar, cu sens negativ, dar lipsit de conotațiile agravante ale lui *deșuchiât*. Sensul său figurat (în DEX 1996: "indecent, necuviincios", "cu reputație proastă, compromis", "exagerat") rămîne de altfel destul de general ca să permită și alte asocieri. Cuvîntul apare astfel în contexte mai larg morale, juridice, politice, estetice: în titlul cărții Martei Petreu despre Cioran - *Un trecut deocheat sau «Schimbarea la față a României»*, sau în diverse texte jurnalistice: "a intrat într-un anturaj *deocheat*, format din bețivani" (*Monitorul local de Brașov*, 17.08.2000), "acest personaj *deocheat* și certat cu legea" (*România liberă* 17.07.1998), "S-a dat startul înfruntărilor electorale *deocheate*" (*Curierul zilei* - Pitești, 27.06.2000), uneori fiind folosit și adverbial: "o matroană de mahala, durdulie, îmbracată *deocheat*" (*România literară* 51-52, 1998).

Deochiat e în momentul de față unul dintre cuvintele familiare la modă, a cărui largă utilizare e caracterizată de două tendințe: de extindere a uzului prin aplicarea la situații cît mai diverse - dar și de specializare pentru o anumită zonă, ca echivalent familiar al unor împrumuturi recente; într-un articol, de exemplu, alternau două desemnări, prin formulele: "filme «X»" și "filme *deocheate*" (EZ 960, 1995, 4).

CALENDAR

11.03.1891 - s-a născut Ion Pillat (m. 1945)	12.03.1965 - a murit G. Calinescu (n. 1899)	14.03.1955 - s-a născut Marta Petreu
11.03.1907 - s-a născut George Potra (m. 1990)	13.03.1891 - s-a născut Felix Aderca (m. 1962)	15.03.1831 - s-a născut Pantazi Ghica (m. 1882)
11.03.1919 - s-a născut Petre Bucșa	13.03.1900 - s-a născut Grigore Popiți (m. 1980)	15.03.1905 - s-a născut Ernest Bernca (m. 1990)
11.03.1920 - s-a născut Radu Bogdan	13.03.1928 - s-a născut Mihai Murgu (m. 1985)	15.03.1929 - s-a născut Neboisa Popovici
11.03.1923 - s-a născut Grigore Tanănescu (m. 1997)	13.03.1935 - s-a născut Liviu Damian (m. 1986)	15.03.1949 - a murit Gh. Brăescu (n. 1871)
11.03.1929 - s-a născut N. Tertulian	13.03.1935 - s-a născut Romulus Rusan	15.03.1977 - a murit Tudor Măinescu (n. 1892)
11.03.1932 - s-a născut Iosif Naghiu	13.03.1936 - s-a născut Alexandra Indries (m. 1993)	15.03.1996 - a murit Vasile Speranția (n. 1941)
11.03.1936 - s-a născut Dumitru Ciobanu	13.03.1976 - a murit Sergiu Dan (n. 1903)	15.03.1996 - a murit Ovidiu Zotta (n. 1935)
11.03.1991 - a murit Octav Sargețiu (n. 1908)	14.03.1854 - s-a născut Alexandru Macedonski (m. 1920)	16.03.1883 - s-a născut Carol Ardeleanu (m. 1949)
11.03.1992 - a murit Nicolae Țic (n. 1928)	14.03.1888 - s-a născut Al. Mateevici (m. 1917)	16.03.1897 - s-a născut Margareta Sterian (m. 1991)
11.03.1999 - a murit Vlaicu Bârna (n. 1913)	14.03.1911 - s-a născut George Drumur (m. 1992)	16.03.1913 - s-a născut Radu Brateș (m. 1973)
12.03.1913 - s-a născut Alexandru Bardieru	14.03.1919 - s-a născut Alexandru Paleologu	16.03.1933 - s-a născut Ion Bodunescu
12.03.1925 - s-a născut Constantin Chiriță (m. 1991)	14.03.1920 - s-a născut Pavel Bellu (m. 1988)	16.03.1935 - s-a născut Serafim Saka
12.03.1936 - a murit G. Ibrăileanu (n. 1871)	14.03.1921 - s-a născut Alexandru Struțeanu (m. 1996)	16.03.1936 - s-a născut Bujor Nedelcovici
12.03.1941 - s-a născut Mircea Angheliescu	14.03.1937 - s-a născut Széprétti Lilla	16.03.1986 - a murit Alexandru Traian Rally (n. 1897)

¹⁾ Paris, Robert Laffont, 1997.

²⁾ Doina Jela, *Lexiconul negru (Uneltele ale represiunii comuniste)*, București, Humanitas, 2001.

Mariana CODRUT

areal

areal crud, apa îngheată
în rata sălbatică
pe lac, mărul sclipește verde.
afîit de departe-am plecat,
afîit de departe
că nici teamă nu-mi mai poate fi.

o ceată cu zbatuiri de argint
defrișează în liniște
mari codri indescifrabili.
în inima lor mi-am îngropat capul
ca să răsară și să apună.

numai nu

în grădină m-am dus lîngă lac (:vîntul ca vîntul, dar valurile...). verde și argint
eram, polisată de frig.

te-am strigat, am strigat în răspărul timpului de parc-aș fi vrut să te nasc, de
parcă eram semințiile lumii ridicînd turnul Babel.

numai nu știam gramatica nopții, numai nu...
viu stai în cutele creierului ca într-o placentă.

ca soarele mărul

aveam mîinile întinse spre tine
mîinile pornesc spre tine
reci și adevărate,
în lumea pe care-o despici
nici nu știu dacă te caut
să te mai găsesc.

ești aproape real sînt aproape vie
prin rugăciunea mea luminoasă.
suflul mortii ne aurește pe amîndoi
ca soarele mărul.

împotriva copilului din mine

hai copil atroce
leagănul de carne nu te poate naște.
du-mă la lumina mortii dacă vrei
chipul cel real să ți-l poți cunoaște.

scrisoare către

iubită moarte, cu pași de panteră de-ai merge, și tot știu că ești pe
urmele mele. panteră roz de soarele sîngelui dogorind din stomac - mă
umflă rîsul la gîndul cum o să te sinucizi tu hăpăindu-mă.
tu nu ai minte, ești chiar Mintea - neputincioasă în fața iraționalității
femeii din mine pe care o voi asmuți să te înfrunte (: și numai imaginîndu-și
că e iubită, o să-ți taie ghearele!).

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Lolo sau nesfîrșitele posibilități ale iubirii

(Epigramă duioasă)

Motto: *Nimeni nu avea ca Lolo
Șini cît mingile de polo!*

Oh, Lolo* s-ar iubi, lin, și cu ochii,
Cînd nu-i pot scoate trupul cald din rochii.
Oh, Lolo s-ar iubi, blînd, și-ntr-o nară
Și în cealaltă, mai ales spre seară.
Oh, Lolo s-ar iubi, crud, și-n ureche,
Spre a-mi simți-n timpan cîntarea veche.
Oh, Lolo s-ar iubi și între ele,
Acele moi și albe dulci mamele.
Oh, Lolo s-ar iubi, roz și sub coate,
Lipindu-și braț de antebraț cît poate.
Oh, Lolo s-ar iubi-n clei și la ceafă,
Prinzîndu-și părul tragic c-o agrafă.
Oh, Lolo s-ar iubi, pur, și pe șira
Spinării, mlădiindu-se ca lira.
Oh, Lolo s-ar iubi, neîncetat,
Și-n splină, și-n rinichi, și în ficat...
(va urma!)

* Lolo este femeia mileniului cinci, desigur!!!

tu nu ești creatoare. ești dizainera sterilă și rasă în cap care ne-mbracă pe
toți ca pentru nuntă. copilul din mine ți se va pune în cale, cu creta desenînd
pe asfalt oameni zburînd, păsări cu trup de femei, case ultramarin cu ochi
și cu gură.

uniune decăzută,
ordură înfloritoare,

nisi p umblător,
resemnează-te, ai răbdare, viața mereu ți-a demonstrat că răbdarea te
duce întotdeauna la țintă. acum eu sînt ținta și rîd: cu tine de gît am s-o rup
cu tradiția, am s-o fac în fine să capoteze. să ne privească ea, sîngeroasa,
cum trecem pe rîu ca un vapor cu toate luminile aprinse. cu muzica deci-
belînd noptile.

blanc

stau pe malul unei țări și nu mai termin s-o nasc (: pomi roșii umbre
de crom străzi cuibăriete în gol). ciorchini deschiși în miezul nopții îmi
luminează fața.

de groaza ei am învățat să vorbesc, rîd ca să-mi acopăr vocea, plîng
să nu-mi aud rîsul; din pămîntul și cerul meu numai pe mine nu mă pot
naște.

OrfEu

albă-ca-zăpada-mortii
povara purității tale
împarte-o la doi.
fugi, dă-ți drumul în lume
înapoi nu privi:
femeia își mănîncă fata
pe culoarul întunecat.

tu poți însă pe creierul ei
cu degete cromate
să desenezi lumea
în care să se arunce.

însă

...dacă nimeni nu mă ține de mînă
drumul mi se pare lung și lung.
tot acolo voi ajunge
și dacă nimeni nu mă ține de mînă -
dar drumul mi se pare lung și lung.

**CRONICA
EDIȚIILOR**de
Z. Ornea

Rebreanu psihanalizat

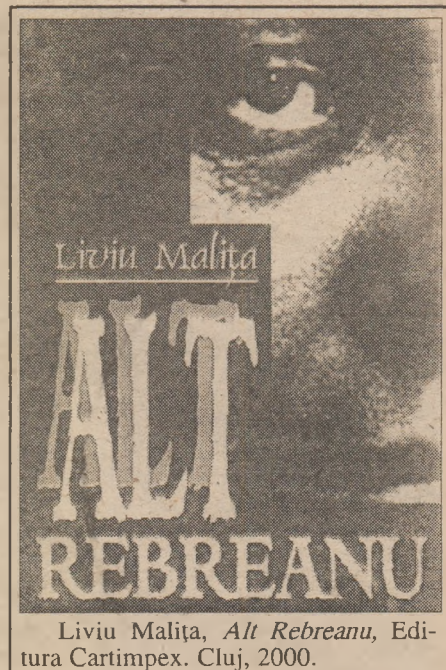
SE ÎNTÎMPLĂ că acum două decenii și mai bine cînd noile metodologii de investigație literară erau în mare voga, studiile monografice sau de sinteză îndatorate acestor metodologii erau, practic, de neluat în seamă, fiind azi aproape ilizibile. Iar azi cînd realitatea a determinat sfîrșitul acestor metodologii, revenindu-se, în bună măsură, la modalitatea tradițională de investigație, asistăm la apariția unui studiu din vechea, îmbătrînită moștenire care, iată, oferă rezultate remarcabile. Pe dl Liviu Malița care a debutat, acum vreo doi ani, cu un solid și revelator volum de corespondență inedită al mamei lui Rebreanu către fiul ei, îl credeam un tînar istoric literar de formație tradițională. Cînd colo, teza sa de doctorat elaborată sub coordonarea regretatului profesor Mircea Zăciu, de care iniți vorbise la singura noastră întîlnire, ne face surpriza de a-l descoperi modern și innoitor în toate. Și e vorba de o lucrare despre opera lui Rebreanu, provocator intitulată *Alt Rebreanu*. Nu-i vorba, mai acum doi ani dl Ion Simuț, într-o carte demnă de toată lauda (pe care am și comentat-o în revista noastră) se străduise, și el, să ne prezinte un Rebreanu văzut diametral altfel. Dl Liviu Malița merge cu cițiva pași buni mult mai departe, propunîndu-ne un Rebreanu analizat din perspectivă declarat psihanalitică, pomînd de la Freud, Jung, Adler, Gérard, Gilbert Durand etc.

Se pomeste, evident, de la acel corp de corespondență inedită pentru a se conchide că de la mamă a moștenit scriitorul harul evocării și nu de la tatăl sau, învățătorul, adăugîndu-se că "Ludovica este mai curînd o bovarica, o ființă în mod natural și obiectiv impusă insatisfacțiilor", ba chiar că ar fi fost invidioasă pe talentul fiului, în așa fel incit "reușita fiului reprezintă nu numai murtăria propriei nereușite, dar și oglinda a ceea ce ea însăși ar fi putut fi". Chiar și faptul că "nu se va arăta dispusă să-i recunoască fiului atributele creativității decît cu o condiție: ca el să accepte că acestea i se datorează în întregime și sa o recompenseze pentru ele". E o interpretare prea psihanalitică a acelei corespondențe pe care și eu am citit-o? E posibil. Dar textele, puțin forțate, pot da loc unor astfel de înțelesuri. Deplină dreptate are tînarul nostru autor cînd afirmă că Rebreanu, desprins de sub fascinația maternă, va adopta tot o paradigmă a modelului matern, intrînd sub obrocul lui Fanny, aceea care îi va deveni, la București, soție, de fapt "un substitut al mamei" prin elanul ei dominator ocrotitor.

Un segment din creația scriitorului e numit "romanele tatălui", care ar fi expresia recuceririi figurii paterne. Acestea ar fi *Ciuleandra*, *Pădurea spinzuraților*, *Ion*. "Cele trei romane... alcătuiesc și tripticul ales pentru a ilustra principalele ipostaze ale temei relației tată-fiu în opera rebreaniană. Traseul parcurs de Apostol Bologa pînă la *identificarea tragică* cu tatăl (memoriandistul, adaug eu, n.m.) poate fi considerat un etalon al evoluției relației tată-fiu: este singurul caz în care, după un travaliu dureros, fiul reușește să-și asume figura tatălui, devenind el însuși (chiar dacă nu în sens biologic) tatăl, barbatul. Celelalte două ipostaze sînt complementare. Puiu Faranga exemplifică *identitatea esuată*, iar Ion al Glanetașului *refuzul* violent, agresiv, al *identificării*. Toate aceste romane sînt meditații despre moduri ale constituirii identității de sine. Ele sînt, prin urmare, în egală măsură, niște romane ale

fiului". Analizele acestor romane (din care două capodopere și al treilea, *Ciuleandra*, un roman median) sînt fine și lămuritoare din perspectiva adoptată de dl Malița. În *Pădurea spinzuraților*, Apostol Bologa, în absența tatălui (personaj legendar în ținut, mort de tînar), Apostol își construiește un nou model al autorității. Va fi statul, perfect substituit patern, de unde ideea de datorie față de organismul concentrat al ideii de stat. În război, își face datoria cu conștiința, de unde și rolul său în completul de judecată care îl condamnă la moarte pe Svoboda (deci participarea la crimă). Dar, în momentul spinzurării lui Svoboda, privirea acestuia îi zdruncină total increderea în conștiința sa anterioară. "Rațiunea nu mai poate face ordine în lucruri iar Apostol se simte plutind pe deasupra". De acum încolo apar, la el, stările anxioase, conflictuale și torturante. Aminări se mai petrec. Dar clivajul s-a petrecut și destinul personajului o ia pe un alt drum, fundamental potrivit conștiinței inițiale. Se trezește treptat în el sentimentul apartenenței la neam. Pecetluirea reintîlnirii cu tatăl, în vizita de acasă, unde se simte mereu un străin. De lumea femeilor (mama, logodnica), observă, în spiritul metodologiei alese de autorul nostru, adică de universul matern. Noua lui dragoste, Ilona, ar reprezenta un model opus celui matern. "Tatăl biologic și tatăl divin converg într-o unitate susținută acum de un fiu adult. Din acest moment, Apostol se înscrie pe drumul tatălui, pe drumul bărbatului, pe drumul eroului". Cu conștiința încărcată de culpa uciderii lui Svoboda, Apostol, revenit la credință, primește darul christic al vinei, care devine un destin bărbătesc. "În/prin moarte, Apostol devine el însuși tatăl - bărbatul - al cărui destin îl reeditează". La fel procedează dl Liviu Malița cu romanul *Ciuleandra*, deși acum ne aflăm pe un alt palier, mai de jos, al operii. Dar nu uit că aceste metodologii de investigație literară sînt mai puțin receptive (interesate) de condiția valorii estetice a scrierilor analizate, cit de idee, altfel spus de felul cum aceste scrieri relevă impactul ideii propuse. Policarp Faranga, la moartea soției, se dedica creșterii fiului (Puiu), absolvindu-l de orice responsabilitate. Se produce, de fapt, crede tînarul nostru autor, o erotizare a relației tată-fiu. ("Puiu proiectează asupra imaginii interiorizate a tatălui întreaga încărcătură emoțională, de tip pasional, care caracterizează îndeobște legătura primară cu mama. Eul său adoptiv este astfel condamnat să rămînă imatur."). Iubirea pentru enigmatică Madalina e înfățișată ca o dorință de a se regăsi pe sine. ("El vrea să se oglindească în această

ființă, care însă i se refuză"), pe mama sa pierdută. Madalina, în imaginea lui Puiu, capătă ipostaza tatălui său însuși, niciodată absent din relație. În această relație erotică inautentică, asasinarea, de către Puiu, a Madalinei apare ca un paricid, de care Puiu voia să se elibereze. "Crima introduce în biografia sumară și atît de previzibilă a lui Puiu o taină, pe care motivația erotică nu o epuizează. Alături de substratul pasional stau alte impulsuri: *suflul agresiv...* se amestecă indistinct cu *suflul de plăcere...* și cu *suflul culpabilizant*". E internat de tatăl său, ca dement, într-un sanatoriu pentru a-l absolvi de condamnare, deși, pentru Puiu, prezența tatălui îi provoacă sentimentul vinovăției (în acest fel, producîndu-se despărțirea de tatăl și procesul de maturizare al fiului). Între cei doi se casca desparțenia. Într-un paragraf edificator intitulat "O psihanaliză ratată" dl Malița observă: "Aparîndu-și cu gelozie fiul, tatăl se dovedește în aceeași măsură dușmanul său. Intervenind inoportun în traseul expiator prescriș, ocrotindu-l și răsfățîndu-l ca pe un fiu infantil ce se afla, el amină și îngreunează procesul de autoclarificare a acestuia. Astfel, chiar de la începutul curei, cînd Puiu trăiește într-o insecuritate profundă, tatăl îi impune o constrîngere suplimentară: simularea nebuniei". De abia medicul curant, doctorul Ursu, îl obligă pe Puiu să renunțe la propriile fantasme. Treptat, își asumă deplin responsabilitatea crimei. Și, apoi, ca un corolar firesc, Puiu, internat pentru a scăpa de pedeapsă, înnebunește de-a binelea. "Începută ca o deghizare perfectă, nebunia personajului sfîrșește ca o revelație a eului autentic". Fie și într-un fel, fie în altul, aceeași psihanaliză, luată ca metodă de analiză exegetică, triumfă. Ultimul element din acest triptic romanesc, descifrat psihanalitic, este *Ion*, socotit de marii critici interbelici (Lovinescu, Calinescu) drept un personaj motivat de pasiunea posesiei. "Un mit al supremei posesiuni" îl considera pe Ion și Lucian Raicu în marea sa carte din 1967 închinată analizei operei lui Rebreanu. Ion e un aspirant la o poziție centrală în lumea satului. Și, firește, construcția lui Ion este *polenică*, realizîndu-se printr-o vehementă negație îndreptată împotriva tatălui, pe care îl disprețuiește că a pierdut tot ceea ce fiul dorește să acumuleze, pămînt. De aceea, în familia Glanetașului, rolurile tată-fiu au fost de mult inversate. Pierderea de autoritate a tatălui îi permite fiului să devină foarte devreme adevăratul cap al gospodăriei... În schimb, o adevărată complicitate, temperamentală și de interes (amîndoi vor pămînt) îl leagă pe Ion de mamă". Iar învățătorul Herdelea apare, peste tot în carte, ca

Liviu Malița, *Alt Rebreanu*, Editura Cartimpex, Cluj, 2000.

al doilea tată pentru Ion. Și încă o dată: "tandemul existențial și psihologic al fiului cu mama, adversitatea față de tată, instaurează un sistem de relații special în familia Glanetașului, asemenea unui triunghi răsturnat. În timp ce tatăl se află în deficit de autoritate, fiul împreună cu mama îi iau locul. Exersînd încă din pubertate ipostaza de stăpîn, intrînd cu vădita satisfacție într-un rol patern, Ion îl crește pe «nesupusul său fiu» care e propriul lui tată, încercînd să-l educe, să-l (re)integreze social, să-i inducă și lui strategiile posesiei, specifice, în opinia sa, vîrstei adulte". Refuzul identității paterne nu este lipsit de consecințe pentru viața psihică a fiului. Și citîndu-l pe V. Jean Bergeret, dl Malița afirmă că "în termeni psihanalitici, se poate vorbi de «absența inducției oedipiene paterne care să întreprindă o vectorizare a pulsionilor eului»". Urmează analiza, tot psihanalitică, a personajelor și a situațiilor, știuți, din celebrul roman. Vasile Baciuc, tatăl Anei, se aseamănă, de fapt, cu Ion (adversari și complici) în setea lor posesivă față de pămînt. Iar singurul personaj creat pe măsura și țaria lui Ion e George Bulbuc ("mască totemică" a tatălui). Cînd se însoară cu Florica, "Ion se raportează acum la George nu ca la un frate, ci ca la un *tată invidiat*. De aceea, dorința de a-și elimina rivalul, motivată de o feroce gelozie". Aceasta, în planul de adîncime al subconștientului, apare drept "o fantasmă a pericidului". Vestita scenă a sărutării pămîntului e reflecția faptului că pămîntul este singurul care poate să-i conserve sentimentul posesiei reale și total, psihanalitic vorbind. "o deplasare dinspre imaginea feminină spre una masculin-combativă a pămîntului". Ion a sacrificat narcisic iubirea pentru pămînt. În final, datorita triumfului dragostei pentru Florica, modelul patern revine la suprafață. Cele două modele, matern și patern, crede dl Malița, sînt concurente la Rebreanu în construirea identității eului. "Cele trei personaje, protagoniștii tripticului romanesc, *Pădurea spinzuraților-Ciuleandra-Ion*, sînt, cu toții, fii unici. Toți trei mor. Faptul concentrează și intensifică natura raportului cu tatăl, împingîndu-l uneori pînă la fractură. Totodată, toți trei încearcă, mai mult sau mai puțin fațis, mai mult sau mai puțin eficient, o recucerire a figurii Tatălui". Mai există în carte analiza romanului *Adam și Eva* (pentru mine un roman de raftul doi) firește tot din perspectivă psihanalitică, cu momente de reală și profundă analiză psihologică.

Mai sînt în cartea d-lui Liviu Malița capitole dense și revelatoare despre psihologia lui Rebreanu (de pildă analiza celor dintii amintiri, considerate de Freud și Adler drept fundamentale). Lipsesc din carte analiza *Răscoalei* (redușă aici la relația pasională, posesivă, a Nadinei și a lui Petre Petre) și a *Gorilei*, totuși (mai ales cea dintii) opere de căpătii. Pentru că nu rezistă analizei psihanalitice? Dar să nu cer autorului ceea ce nu și-a propus să întreprindă. Să ne mulțumim cu ceea ce ni s-a oferit, ca un model posibil al înțelegerii a patru din romanele lui Rebreanu. Nu-mi pot, totuși, înfrîna observația că lipsind analiza la amintirile romane, dl Liviu Malița ne-a oferit o exemplară analiză, din perspectivă psihanalitică, despre cîteva romane ale lui Rebreanu, dar nu o exegeză despre întreaga sa operă.

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și altele apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTA:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

65 000 lei

15
Nina Berberova
CARTEA FERICIRII

În colecția SCIENCE MASTERS
W. DANIEL HILLIS:
Mașina care gîndește

W. DANIEL HILLIS
Mașina care gîndește
CUM FUNCȚIONEAZĂ CALCULATORILE

În colecția CARTEA DE PE NOPTIERĂ
NINA BERBEROVA:
Cartea fericirii

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRI

Disponibil în stoc:
CD/DVD ENCICLOPEDIA
BRITANNICA 2001

Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;
212.35.61; 211.89.57

E-mail: prior@dial.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

Anina Rădulescu-Pogoneanu

În acest an, la 19 martie, se sărbătorește 150 de ani de existență a Școlii Centrale de fete din București, cunoscute și recunoscute unanim ca o pepinieră a educației multor viitoare intelectuale. În cele ce urmează, ca fostă elevă a Școlii Centrale între anii 1939 și 1947, voi evoca figurile unora dintre profesorele care - prin pregătirea lor excepțională, prin pasiunea cu care ne transmiteau cunoștințele ca și prin harul lor pedagogic - ne-au îndrumat și chiar determinat pașii în viață.

CINE A avut prilejul de a fi urmat liceul la Școala Centrală de Fete din București înainte de 1947 - an în care firul normal al vieții Școlii noastre s-a frânt, Școala a căpătat un nume străin de țară și de idealurile românești tradiționale, iar profesorele au fost alungate sau chiar aruncate în pușcăriile comuniste - s-a bucurat de o serie de profesoare de renume dintre care amintesc pe D-ra Aurelia Simian la română, pe D-ra Lia Moschuna la latină, pe D-na Margareta Piperescu la geografie, pe D-na Alice Hulubei la franceză, pe D-na Amalia Chirescu la istorie, pe D-na Mărioara Codreanu la fizică și chimie, pe D-na Didona Dumitrescu la matematică, pe D-ra M. Bolohan la științele naturale. Doamna Anina Rădulescu-Pogoneanu (1902-1994) era cea care strălucea cu precădere în această adevărată Arcadie a adolescenței noastre. În raport cu colegile din alte clase care o cunoșteau pe "Doamna Anina" - cum o numeam, cu afecțiune, în Școală - exclusiv în calitate de exemplară profesoară de filosofie, cele care ne aflam între anii 1939 și 1947 în seria B (de "externe") am avut-o și ca dirigintă.

Doamna Anina - și ea fostă "centralistă" - a modelat gândirea și conștiințele a numeroase serii de eleve prin exemplul puternicei sale personalități. Pasiunea pentru profesia aleasă, altruismul (de la Doamna Anina

am învățat sensul verbului *a se devota* cuiva) demnitatea - mai ales în suferință... și profesoara noastră a avut neșansa a numeroase momente dureroase -, delicatețea sufletească, deschiderea către "nou" sint numai câteva dintre calitățile ei principale. Orele Doamnei Anina ne aduceau nu numai cunoștințele obligatorii la diversele ramuri filosofice studiate în liceu; niciodată nu ne preda un manual anume, ci "de la ea", după o metodă care-i era proprie, obligându-ne să "mergem" la textul filosofic și să-l interpretăm cu libertate de spirit. Cu dăruire și cu un tact aparte, Doamna Anina conducea elevele către orizonturi nebanuite, absolut noi, în sincronie cu cele ale lumii occidentale. Devansându-și timpul, Doamna Anina ne-a familiarizat cu cultura franceză al cărei produs nobil era; studiasse la Paris (în anii 1925-28) împreună cu soțul ei, filosoful-martir Mircea Vulcănescu. Este de ajuns de amintit că de la Doamna Anina am auzit - și citit, pentru că Doamna Anina ne aducea în clasă cărțile noi primite de ea din Franța și, cui dorea, le și împrumuta! - pentru prima dată de scriitori (evident neintrăți în programa școlară a timpului!) ca Sartre, Girondeaux, Anouilh, Saint-Exupéry. Nu a fost însă scutită de invidia și de răzbunarea unor "inspectoare" comuniste care ne invadaseră școala după 1945. Una dintre acestea a fost vajnica Theodosia Ioachimescu-Graur¹⁾ care condamna orice "derogare" de la programă...

Îndrăgostită de teatrul francez, Doamna Anina regiza cu mână de expert spectacole aplaudate din piese de Girondeaux și Anouilh jucate de eleve în sala de festivități²⁾ dăruită liceului de fratele Directoarei noastre, profesoara de matematică D-ra Elena Malaxa - industriașul Nicolae Malaxa. Tot de la Doamna Anina am aflat despre dadaism, despre suprarealiști, despre scriitorii de origine română în străinătate, despre dramaturgul Eugen Ionescu sau despre poetul Ilarie Voronca (pe care, la indemnul Doamnei Anina, l-am putut asculta la ultima lui conferință în țară, la Cercul Militar, cu câteva săptămâni înainte de tragica sa moarte; astfel i-am putut împărtăși, în anii '80, impresiile de atunci, soției sale Colomba, chimistă, sora unui alt poet, Claude Sernet...

Atunci când profesoara de română - neuitata noastră Ricu Simian - era absentă, cine altcineva decît Doamna Anina putea să ne vorbească, cu

Școala Centrală de fete la

aceeași ferveare, despre Eminescu? Ea ne-a interpretat "Luceafărul" și "Glosa" în ore memorabile (mai târziu va publica o analiză a "Glosei" în nr. 21 al *Revistei Scriitorilor Români* de la München). Tot așa au rămas gravate în memoria elevelor de atunci și cursurile de istorie a artei pe care le ținea, facultativ, simbăta după amiaza, la școala Popa Rusu, într-o sală totdeauna arhiplină...

Apropiată de eleve, Doamna Anina ne invita uneori la ea - și acesta un obicei total neobișnuit pe atunci - în special cînd dădea rod cireșul ale cărui crengi îi bateau în geam în casa ridicată de ai ei în Str. Arh. Louis Blank nr. 19. De fiecare dată eram impresionate de cantitatea de cărți care întesau nu numai încăperile, dar își găseau adăpost și pe scara interioară. În primăvara anului 1968, cînd am avut prilejul nesperat de a mă afla la Paris pentru prima dată, credeam eu, ultima dată, am vizitat-o pe Doamna Anina în str. Jean Mermoz. Am regăsit-o neobosită, implicată activ în viața exilului românesc, plină de optimism. Dar boala necruțătoare i-a măcinat trupul firav, fragilizat de lipsurile îndurate cu fruntea sus, în țară, departe de fiica sa, Vivi Vulcănescu, tot centralistă³⁾, și obligată, după 1947, să lucreze la... Bolîntinul din Vale.

Această ființă excepțională provenea dintr-o familie de înalte valori intelectuale: mama sa, Elena Rădulescu-Pogoneanu, profesoară și autoare de manuale de franceză, fusese directoare a Școlii Centrale pînă în 1939, tatăl, profesorul universitar Ion Rădulescu-Pogoneanu, era un discipol fidel al lui Titu Maiorescu. A avut doi frați, distinși diplomați, dintre care unul, grav bolnav de tînar, dependent de medicamente care nu i se administrau unui socotit "bandit" de către comuniști, a murit ca un erou în închisoare. Anina era și verișoară, după mamă, cu Eugen Ionescu (a cărui soție, Rodica, este tot centralistă, puțin mai mare în școală decît o altă Rodică, soția marelui țărănist Emil Ghilezan, de curînd decedată la Roma). Din aceste adînci rădăcini izvorau patriotismul, dragostea de

libertate și de cultură care au însoțit-o pe Doamna Anina toată viața. În exil, la Paris, ținea cursuri la Colegiul Sainte Marie din Neuilly, scria în publicațiile exilului și făcea conferințe urmărite cu mare interes de auditori. Chiar și cînd era internată într-o clinică din afara Parisului era totdeauna la curent cu ce se întîmpla în lumea literară și, mai general, culturală a Franței. În anii '80 vorbeam cu Doamna Anina la telefon ore întregi despre noutățile literar-artistice, după ce medicul trecea, dimineața, să o vadă.

Nu sint mulți cărora li se poate aplica adevărul din următoarea frază a unui alt scriitor francez îndrăgit de Doamna Anina, Albert Camus: "Il y des êtres qui justifient le monde, qui aident à vivre par leur seule présence" (*Le premier homme*, p. 39, Gallimard, 1994). Doamna Anina se numără printre astfel de făpturi superioare...

ACEEAȘI serie B care a început liceul în 1939 a avut norocul de a se întîlni la "religie" cu două profesoare de elită. La noi în Școală religia era predată exclusiv de profesoare și nu de preoți, așa cum se întîmpla la alte licee și chiar la Școala Centrală înainte de 1939 cînd a devenit directoare D-ra Elena Malaxa: Domnia-sa nu admitea preotul în școală decît pentru a oficia sfestaniile. Prin urmare Școala noastră avea numai doamne care predau religia. Noi am avut-o profesoară pe D-na Gabriela Șeicaru, o persoană extrem de echilibrată - în sensul că nu manifesta niciodată semne de bigotism ca alte profesoare de religie -, fiică de preot din Cîmpulung-Muscel. De multe ori, cînd plecam de la școală, la prînz, se întîmpla ca, împreună cu alte colege cu care aveam un drum comun pînă la Foișorul de Foc (Doina Mihăileanu, Simona Constantinescu, Nel Nasta, regretata Lucia Piticescu) să o însoțim pe Doamna Șeicaru - Domnia-sa locuia pe Bd. Ferdinand, lîngă Biserica Grecească - cu care discutam orice, precum cu o prietenă mai mare.

Cînd am ajuns în clasa a IV-a însă D-na Șeicaru nu a mai venit la ore din cauză că urma să aibă un copil. Întra-

Elevele Școlii din clasa a VIII-a - 1914

¹⁾ Theodosia Ioachimescu-Graur este de tristă amintire și pentru că în timpul cîit a deținut postul de atașat cultural la Paris s-a distrus Școala Română de la Fontenoy-aux-Roses (fondată de marele învățat N. Iorga) - din păcate cu ajutorul "din interior" al lui I. Coteanu căruia, apoi, i s-a interzis accesul în Franța.

²⁾ De mult devenită sală de teatru propriu-zis - astăzi, pe drept cuvînt, poartă numele marelui actor Toma Caragiu - dar nu o creație a regimului comunist cum se lăsa să se înțeleagă înainte de 1989.

³⁾ Deseori am observat că la Școala Centrală au absolvit nu una, ci mai multe generații din aceeași familie; în cazul meu, deși locuiam foarte departe de Școală, am fost "dată" acolo deoarece, cam cu trei decenii mai înainte, au urmat același liceu cele două surori ale tatălui meu - Florica și Victoria, la "interne" - începînd cu anii 1906 și 1908.

150 de ani

devar, a născut o fetiță cu care am rămas în legătură mai tirziu și care, atunci când s-a prăpădit buna noastră profesoară, m-a chemat la înmormintare...

Cine a venit, timp de un an, în 1942-'43, să ne predea religia? Am rămas surprinse când pe ușa "Amfiteatrului" unde era "repartizată" clasa noastră în acel an - a intrat o profesoară extrem de frumoasă și, mai ales, de tinără, oricum neverosimil de tinără în raport cu celelalte profesoare ale noastre. Am aflat că se numește Mariana Ionescu, că era în ultimul an la Teologie, că tocmai publicase în revista *Gindirea* o lungă recenzie - pe care am citit-o imediat cu nesăț - despre o lucrare a cunoscutului gânditor N. Berdiaev și că fusese pînă de curind elevă tot la Școala Centrală. Ne predă într-un fel nou, neobișnuit, oricum a-tipic, imbinînd ariditatea materiei cu povestiri plăcute și informații de cultură generală. În acel timp, la religie se studia *Istoria Bisericii ortodoxe române* și aveam, ca în fiecare an, manualul mitropolitului Moldovei Irineu Mihalcescu care, în loc să devină, după tradiție, Patriarh, a dispărut în temnițele comuniste. Dar noi din manual nu foloseam decît *textele* din Coresi, Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanu etc. Explicațiile D-rei Mariana, dotată cu o inteligență vie și un dar pedagogic deosebit, a făcut să-i simțim aproape pe acești scriitori bisericești, care, cel puțin mie, mi-au devenit familiari. Tot de la D-ra Mariana am auzit pentru prima oară (nu era în programa de clasa a IV-a) de celebrul călugăr rus Paisie Velicikovski și de "rugăciunea minții" a lui; absolut întîmplător, peste ani, fiul nostru, Adrian Niculescu, a fost solicitat să traducă din română în limba italiană (și să redacteze notele cu caracter istoric), opera principală a lui Paisie, *Autobiografia di uno Starets*, Edizioni Scritti Monastici, Abbazia di Praglia, 1988, al cărui original a fost tradus în românește de regretata noastră colegă de la "polonă", Elena Lința. Gratiudinea mea merge către D-ra Mariana și pentru că de la Domnia-sa am deprins scrierea chirilică, ceea ce mi-a prins grozav de bine în studenție, la "română". Se poate afirma că drumul meu la Facultatea de Litere a fost, într-un fel, determinat de aceste ore de religie din clasa a IV-a cînd am îndrăgit textele vechi românești eu care am luat contact pentru prima oară la lecțiile D-rei Mariana. Astfel, sub conducerea admirabilului meu profesor J. Byck, am redactat pentru Examenul de Stat de acum exact o jumătate de veac, din 1951, o teză despre *Eminescu și limba română veche*, iar mai tirziu, în 1963, am publicat la Editura Academiei ediția primului text mare tipărit - probabil, măcar parțial, și tradus - de diaconul Coresi, *Tetraevanghelul (1561) comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănăstiri (1574)*. Evident că, după apariția cărții, primul exemplar l-am oferit D-nei Mariana. Este sigur

Mariana Ionescu

că datorz profesoarei mele din acei îndepărtați ani aplecarea către textele vechi și că nu aș fi realizat nimic în acest pasionant domeniu dacă întîmplarea fericită nu ne-ar fi adus-o la orele de religie... Sigur că după "reforma" învățămîntului din 1948 materia "religie" a fost eliminată iar D-na Mariana, cu curaj, a început o nouă Facultate, Istoria, și a devenit o excelentă profesoară de istorie, iubită de elevii cei noi ca și de noi, cei vechi.

Îi sint profund îndatorată profesoarei mele și pentru prietenia afectuoasă pe care mi-o arată de peste 58 de ani în care am rămas permanent în legătură. M-a invitat la căsătoria ei de la bisericuța din Regie în 1946 (eram tot elevă, dar în clasa a VI-a), la căsătoria fiului ei, Andrei, eminent politehnician care, în studenție, mă chema la Facultatea lui să le vorbesc colegilor săi despre literatura și limba veche românească. Cercul se închidea... De fapt D-na Mariana m-a onorat cu prietenia ei toată viața: ne vedeam împreună cu soții noștri (era căsătorită cu profesorul diacon Emilian Vasilescu, remarcabil dascăl de apologetică și de istoria religiilor la Facultatea de Teologie; volumul său de *Istorie a religiilor* fusese apreciat, într-o scrisoare, de Mircea Eliade), iar mai tirziu, cînd am luat calea exilului în Franța, ne scriam des. În acest început de an, cînd am vizitat-o acasă, mi-a făcut o mare surpriză: pe masă se afla un teanc de scrisori, telegramă, ilustrate etc. de ale mele trimise D-nei Mariana din orice colț m-aș fi aflat, din țară sau din străinătate, începînd cu anul 1943. D-na Mariana le păstrase pe toate...

Cînd, după revoluția din 1989 am putut reveni în țară și prin diligențele ministrului adjunct al Învățămîntului de atunci, profesorul Paul Cornea, și ale colegului meu Emanoil Vasiliu - decanul Facultății unde predasem 36 de ani - am fost chemată să țin din nou un ciclu de ore, am invitat-o pe D-na Mariana la deschidere. Domnia-sa a avut un loc de cinste, în prima bancă din Amfiteatrul Bălcescu, unde am vorbit despre importanța limbii vechi pentru cercetarea lingvistică științifică.

Aceasta este istoria unei statornice prietenii pentru care nu voi fi niciodată destul de recunoscătoare iubitei mele profesoare Mariana Ionescu-Vasilescu și nici Școlii Centrale care ne-a prilejuit-o.

Florica Dimitrescu

Post scriptum

RECITIND cu o oarecare întârziere, provocată de distanță, notele mele despre roman aparute în "România literară" (nr. 2 și 4 - 2001), mă simt dator să adaug unele precizări. Textul este extras dintr-un studiu mai amplu, de aci caracterul fragmentar, câteodată prea eliptic. Ceea ce am dorit să sugerez, abordînd un subiect vast, stufos, nereductibil, a fost metamorfoza înregistrată în arta romanului în ultima jumătate de veac (alte materii prime, ajustarea orizontului de receptare al publicului, preponderența câștigată de autorul înarmat cu o erudiție de cărturar, poliglot, mobil în mai multe domenii ale cunoașterii, deși nu e exclusă aprioric menținerea și a unei filiații tradițional conservatoare). În acest scop - pentru a convinge în demonstrație - am avut nevoie de un suport, m-am referit, deci la o serie de scriitori și de opere de notorietate.

Coborînd și în concretul imediat actual, unde disocierile nu pot fi în întregime ferite de subiectivitate și chiar de arbitrar, însemnările au devenit, probabil, pe alocuri, vulnerabile. Să mai repet că e vorba de opțiuni emise sub semnul provizoriului, că și cel ce contemplă mersul literaturii e o ființă din carne și oase, deschisă erorilor? Nu am agreat exercițiul la care s-au datat în trecut colegii critici, stabilind clasa cu iluzia că sunt valabile ierarhizări definitive (cine e mai bun, cine e mai rău, ar fi de preferat Balzac sau Flaubert, Tolstoi sau Dostoievski, Ion Luca Caragiale sau Mateiu Caragiale). Să așezi pe minutorii condeiului pe mai multe trepte, cu avansări în grad și corigențe nu e un procedeu operant. Jocul ar avea o rațiune dacă e acceptat ca o aproximație și ar permite din cînd în cînd paradoxale disocieri și întorsături (bunăoară, întrebare cine este cel mai mare poet francez Cocteau a răspuns sibilinic, cu o rautate voită: "Hélas! - vai! -, Victor Hugo!"). În notele mele am invocat precaut nu o dată aceste dubii. Acum însă, recapitulînd, pricep că nu am evitat cu totul o capcană.

O dată înșirat un pomelnic de nume, mă văd obligat să repar o serie de omisiuni. Am preîntîmpinat obiecția că lipsesc din bilanț, ilustre personaje ca Hemingway, Faulkner, Gabriel García Marquez, Cortazar, Mishima, limitînd de la început câmpul de aplicare la continentul european. Dar și în spațiul respectiv era normal să-i includ, de pildă, pentru perioada interbelică și pe Hesse, Broch, Céline, Mauriac, Moravia, Pavese, Pasternak, fără să

epuizez astfel, nicidecum, lista celor "solvabili" literar. Lui Soljenișin, care s-ar fi integrat în ramificația menționată a romanului profetic, în descendența *Posedaților* lui Dostoievski, i-am consacrat altă dată un eseu special (*Spărgătorul și complicele său*), în care am examinat breșa produsă într-un imperiu încremenit și barbar. În secțiunea românească, pentru faza cuprinsă între cele două războaie mondiale, ar fi meritat o consemnare și Camil Petrescu, Gib Mihaescu, Blecher. În orice specie s-ar încadra *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu Caragiale, care nu respectă riguros canonul romanului, scrierea reprezintă un apogeu al prozei "la porțile Orientului", deoarece duce pînă la ultimele consecințe un tropism autohton în descrierea unui asfințit somptuos, cotrobîind totodată în subteranele balcanicului, cu explozia de reavăn, nevăduvit de farmec, fie și în tangență cu vulgaritatea.

Mai complicate și mai supuse capriciilor se conturează departajările în contemporaneitate. Pronosticurile cu privire la scara de valori în posteritate nasc inerent nemulțumiri. Vietăți orgolioase și irascibile (cui pot să mă plîng?) creatorii de narațiuni, chiar dacă nu citesc exegezele critice (excepțiile pot fi numărate pe degetele unei singure mâini), nu uită să arunce o privire asupra paragrafelor cu exemple date, scoțînd instantaneu numele lor cu o pensetă. Din opțiunile exprimate de mine a dispărut în revista, dintr-o greșală de tipar, *Cartea milionarului* de Ștefan Banulescu, cap de pluton, despre care am mai scris pe larg, cu admirație, nu de mult. N-ar fi stricat să fi introdus în suita de volume, care dețin șansa de a rămîne în atenția publicului și *Lumea în două zile* de George Bălăiță, *Îngerul a strigat* de Fanuș Neagu, *Revelion* de Paul Georgescu, *Galeria cu viață sălbatică* de Constantin Țoiu. Mai sunt desigur și alte succese revelabile.

Oniricilor, fermenți ai primenirii, cu o zburdălnicie plină de substanță într-o epocă posacă - le-am închinat elogii chiar de la demararea lor. Îi aștept cu romane masive și consistente. Dumitru Țepeneag lansează, am aflat, ultima parte a unei trilogii în anul 2001, în direct pe malurile Senei, urmînd să parcurgă ulterior drumul pînă la București. Mă angajez să comentez produsul finit, cu criterii ferme și suple. Că există o eferescență, că tot felul de surprize agreabile sunt posibile nu numai din acest ungher, nu mă indoiesc.

S. Damian

FANTASIA TURISM SERVICES

TEL/FAX: 01/223.58.02

VENIȚI CU NOI ÎN NOAPTEA DE ÎNVIERE LA CASA FECIOAREI MARIA!

KUSADASI - TURCIA (HOTEL 5*)

11-17 APRILIE 2001

PREȚ: 143 USD (+900.000 LEI)

Respirație artificială fă

Stimate domnule Gb. Kovacs-Eichner,

AM PRIMIT scrisoarea dv. Îmi pare bine că volumul meu *Orient Express* v-a atras atenția în așa măsură încât să-l cumpărați iar apoi chiar să-mi scrieți și să-mi trimiteți ultima dv. publicație. Mi-am găsit răgazul de a va citi și doresc să răspund la *Reflecțiile despre secolul 20 și epoca post-comunistă* pe care le-ați tipărit, în octombrie 2000, în cadrul Cercului Cultural Petah Tikva din Israel. Bineînțeles că subscriu la indemnul dv. de a lua în discuție doar ideile pe care le-ați formulat și nu persoana preopinentului. De altfel, prin statutul nostru de marginali (dv. exilat și minoritar, eu doar minoritar) cred că putem oferi premisele unui dialog onest.

Analiza dv. e structurată - la nivel logic - pe identificarea unei situații, răsturnarea ei și edificarea alteia, precum și elaborarea unei imagini predictice. Voi trece cu vederea ultima componentă, întrucât nu pot iniția un dialog - de susținere sau respingere - asupra unor perspective probabilistice, de viitor. Ma voi concentra asupra primelor două aspecte pe care le dezbateti.

PRONIȚI de la premisa că ar exista un concept fundamental al secolului 20, cristalizat prin consensul comun, care celebrează superioritatea evidentă și consolidarea definitivă a orânduirii capitaliste. ("Ne pare esențial să încercăm a defini care a fost fenomenul tipic și de importanță hotărâtoare, într-un cuvânt esența acestui secol.// Există în această privință un punct de vedere, mult propagat în prezent, pe care îl putem defini drept «convențional». Aceasta concepție pomește de la ideea superiorității absolute a orânduirii capitaliste (denumită și «de piață»), cu o suprastructură politică democrat-parlamentară", p. 2-3).

Eu unul mă îndoiesc de legitimitatea operației prin care reduceți la un singur numitor comun întreaga diversitate amănitoare a manifestărilor umane ale secolului 20. Potrivit conceptelor istoriografiei moderne - căci, la urma urmelor, demersul dv. se dorește a fi de natură istorică - nu există o temă unică și hegemonică în studiul vreunei perioade a civilizației umane. Orice fapt poate părea mai important decât celălalt, în funcție de seriile istorice în care este inclus de către cercetător. Observă Paul Veyne, în vol. *Cum se scrie istoria* (trad. Maria Carpov, Buc., Ed. Meridiane, 1999, p. 29 sq.): "Înăuntrul locului defrișat pe care concepțiile sau convențiile fiecărei epoci îl croiesc în cîmpul istoricității, nu există ierarhie constantă între provincii; nici o zonă nu comandă alteia și, în orice caz, nu o absoarbe. Ne putem gândi cel mult că anumite fapte sînt mai importante decât altele, însă chiar această importanță depinde în întregime de criteriile alese de către fiecare istoric și nu are marime absolută. Este comod să distingem istoria economică, istoria politică, cea a tehnicilor etc., dar nici o regulă metodologică nu ne arată că una dintre aceste istorii le precedă pe celelalte...". Cu alte cuvinte, singura care contează este perspectiva cercetătorului însuși, care stabilește punctele de vedere și ierarhiile, în cadrul unui sistem propriu determinat ce nu poate fi extrapolat - decât în mod arbitrar - la scara întregii societăți.

Ca să mă fac și mai bine înțeles, voi relua aici un exemplu sugestiv pe care-l produce același Paul Veyne. Din perspectiva istoriei politice a Franței, un guturai al lui Ludovic al XIV-lea nu are nici o relevanță. Din perspectiva istoriei sanitare a poporului francez, același guturai al lui Ludovic al XIV-lea poate fi extrem de semnificativ.

Totul depinde, în consecință, de perspectiva în care ne situăm. Dacă dv. faceți un discurs de natură socio-politică, atunci e posibil ca, printre altele, problema consolidării orânduirii capitaliste să prezinte cu adevărat o oarecare importanță pentru secolul 20. Dar să extrapolați perspectiva dv. socio-politică, amăgindu-vă că oferiți o reflecție globală

asupra secolului care tocmai s-a încheiat, mi se pare un demers pripit.

Însă dv. vă distanțați de această premisă. O construiți doar pentru a o dărîma. E drept, fără a-i identifica mai riguros pe autorii ei. (O sumă de expresii vagi, fără trimiteri bibliografice precise, vin să construiască fantoma pe care o combateți de-a lungul întregii dv. lucrări: "această concepție pomește de la ideea", "se consideră" etc., vezi p. 3. Cine consideră că lucrurile ar sta astfel? În ce lucrare se afirmă că marca definitorie a secolului 20 ar fi dată de consolidarea capitalista? Care sînt articulațiile precise ale raționamentului respectiv? - A combate un set de idei rezumate, fără indicarea autorului sau a sursei de proveniență se numește, în limbajul de specialitate, *lupta cu umbra*.)

În opinia dv., nu evoluția capitalista pare a fi elementul cel mai important al secolului 20 ci, dimpotriva "rolul mai pronunțat al maselor organizate" (p. 5). Dintr-o singură trasătură de condei, construiți o antinomie destul de bizară: *capitalism vs. mase organizate!* Trebuie să recunoașteți că cei doi termeni se impacă destul de greu. Eventual, pentru a respecta simetria construcției, ar fi trebuit să spuneți: a) *capitalism vs. socialism* (ori: *comunism*); sau b) *individ vs. mase organizate*. Dar, în ambele variante, al doilea termen al antinomiei ar fi fost greu de impus în defavoarea primului, acum, cînd singurul secol 20 și-a dat obștescul sfîrșit. Iată de ce, printr-un artificiu logic, ajungeți la această opoziție șchioapă, de fapt o construcție artificială, fără sorți de supraviețuire.

De la conceptul "maselor organizate", discuția alunecă, inevitabil, spre marxism-leninism. Și trebuie să vă mărturisesc că în pasajele respective, pe care le rezum aici pentru a mă convinge că le-am înțeles corect în esența mesajului lor, v-am urmarit raționamentul cu o neplăcere progresivă. În opinia dv., există un "paradox al secolului 20", iar el ar consta în faptul că "așa-numitele regimuri marxist-leniniste ale «socialismului real», caracterizate prin esența lor nedemocratic-totalitară, prin intoleranță și represiuni, au exercitat pe plan mondial, în cadrul unor evoluții de importanță esențială, un efect pozitiv" (p. 9). Mai pe scurt: regimurile totalitare (de stînga) au avut totuși un efect pozitiv! Care sînt argumentele acestei stupefiante ipoteze?

A. "Impactul hotărîtor al fostei Uniuni Sovietice (...) în zdrobirea principalelor forțe fasciste în cel de-al II-lea război mondial" (p.9);

B. "Influența forțelor comuniste în dispariția aproape completă a colonialismului clasic din țările «Sudului»" (p. 12);

C. "Contribuția efectivă, cel puțin indirectă, la îmbunătățirea nivelului de trai și a statutului maselor muncitoare" (p. 16);

D. "Perceperea diferențiată a acestui paradox" (p. 19) - în sensul că marxism-leninismul a reprezentat, într-adevăr, un faliment pentru populația țărilor care l-au îndurat, avînd însă "pe de altă parte influențe directe și indirecte benefice, dar în afara hotarelor statelor «comuniste»".

Vom infrunta ipoteza în ansamblul său, pentru a cobori apoi la elementele componente. Vă ofer o contraargumentație prin analogie. Veți fi cunoscînd prea bine dese paralele care se fac între Holocaust și Gulag, deci între fascism și comunism. Nu vă sînt probabil necunoscute nici cifrele aproximative ale victimelor pe care le-au provocat cele două dezastru genocide ale secolului 20. Balanța nefastă se pare că atîmă covîrșitor - pe cîntarul zecilor de milioane de morți - în defavoarea Gulagului comunist. Însă culmea ciudațeniei, cînd abordăm comparativ cele două sisteme, constă în faptul că deși nici o clipă nu și-ar permite vreun ideolog cu simțul măsurii să treacă azi la reabilitarea nazismului, în schimb, lumea geme de nostalgie ai ideologiei comuniste, printre care mă tem că trebuie să vă număr și pe dv. Un apologet fascist n-ar mai îndrăzni să afirme: da, e adevărat că au existat lagărele de concentrare, morții, dezastrul etc., dar pe de altă parte să nu uităm că, pe vremea lui Hitler, industria germană a cunoscut un elan semnificativ, au fost reparate drumurile și șoselele, s-a diminuat șomajul (prin angajarea de muncitori în

fectului pozitiv" al comunismului. Veți vedea că nu doar concluzia la care ajungeți este falsă, ci chiar premisele de la care porniți sînt viciate.

a. VIRTUȚILE antifasciste ale comunismului sovietic au reprezentat moneda curentă de diversitate pentru dezarmarea disidenților evadați din "paradisul" stalinist în lumea liberă occidentală. La orice protest în legătură cu realitățile criminale pe care le trăiseră pe pielea lor și cărora le supraviețuiseră doar din greșeală, li se răspundea cu acuza de fascism. Toți cei ce se îndoiau de virtuțile comunismului deveneau agenți fasciști. Ba chiar un din culmile imbecilității a fost atînsa în secolul 20 de celebrul Jean-Paul Sartre, care afirmat fără a clipi că orice anticomunist este un cîine. (Dacă eu aș scrie acum - în bază aceluiași bilbiit raționament sartrian - că orice antifascist este un cîine, probabil că aș fi lapidat în piața publică. Iată însă că "fermeștorul" Sartre este curtat și adulat chiar și acum de un Paris care uita de la mîna pînă la gura.) Au trebuit să vină anii '70 și *Arhipelagul Gulag* al lui Soljenitîn pentru a se arunca la coșul de gunoi această penibilă diversitate a serviciilor secrete. Era cam greu să acuzi de fascism pe eroul Soljenitîn, care luptase tocmai pe frontul antihitlerist, de unde fusese arestat spre a cunoaște apoi în detaliu atrocitățile comuniste.

Demonstrația dv. omite desigur, întregul fundal istoric încărcat al acestei idei. Să rezum doar la a o repune în circulație. Va să zică, Uniunea Sovietică a avut un impact hotărîtor în zdrobirea fascismului...

Teza pacătuiește printr-o dublă parțializare a fenomenului. În primul rînd, fascismul a fost zdrobit prin ofensiva conjugată asupra Germaniei, atît dinspre Răsărit cît și dinspre Apus. Consider că e injust ca meritele exclusive ale victoriei să fie atribuite prin compararea statistică a numărului de vieți omenești sacrificate de cele două tabere (occidentala și sovietică). A diminua importanța ofensivelor aliate și a elogia exclusiv meritele - reale - ale victoriilor sovietice mi se pare un viciu flagrant de gîndire și demonstrație. În al doilea rînd, omiteți rezultatele fundamentale opuse pe care le-a produs eliberarea teritoriilor de către anglo-americani, respectiv de către sovietici. În Apus - planurile economice de reconstrucție, reorganizarea societății pe temelii democratice, revenirea la o viață politică mai mult sau mai puțin normală etc. În Răsărit - deconstrucția sistemelor economice existente, exploatarea descreierată a bogățiilor naționale în profit exclusiv sovietic, de structurarea și terorizarea societății pentru implantarea unui nou sistem totalitar, mai teribil decît precedentul, interzicerea treptată a oricarei activități politice nederijate. Cam astfel stau realitățile, comparativ. Dar datorită unui cercetător constă nu doar în extragerea cu penseta a unui fapt istoric și judecarea sa în vid, ci și conștientizarea legăturilor de cauză și efect, admiterea consecințelor reale pe care evenimentele le-au produs.

b. ACEEAȘI stratagemă a realității redată parțial se regăsește și în următorul dv. argument. Este de bună seamă incontestabilă presiunea blocului comunist pentru diminuarea sistemului colonial în perioada postbelică și mai ales în etapa războiului rece. Era vorba despre una din metodele principale în vederea dezecilibrării capitalismului mondial. Dar la ce rezultate s-a ajuns astfel? Unde au condus

Desen de Evgheni Vassilev pentru „Novoia Vremia“, din Moscova

fabricile de armament), ba chiar s-a inventat un nou model de artă (gigantismul fascistoid). O asemenea argumentație profascistă ar fi imediat respinsă, nu doar pentru viciul său de formă, ci mai ales pentru cinismul său de conținut. Dar iată că o echivalentă argumentație procomunistă poate apărea sub condeiul unui exilat în Israel, în cadrul unei lucrări vizînd *Reflecții despre secolul 20!* Ineditul situației nu încetează să mă uluiască.

Din cite cunosc, există în Occident o lege care pedepsește cu închisoarea pe orice om care contestă sau relativizează realitatea Holocaustului. Cred că e o dispoziție excelentă, destinată să facă pentru cîtva timp curățenie în rîndul societății (frica păzește pepenii!) și la care subscriu cu bucurie. Dar, în mod similar, consider că se impune și în Orient o lege care să condamne la închisoare pe oricine contestă sau relativizează realitățile Gulagului. Poate că atunci s-ar începe un fel de curățenie socială și în aceasta parte de lume. Ce ziceți, dv. ați subscrie la un asemenea proiect de lege?

Să analizăm acum, pe rînd, argumentele pe care vă sprijiniți pentru a eșua în ideea "e-

Pută comunismului

exporturile de "specialiști" sovietici, est-germani sau nord-coreeni în diversele state africane marxiste, care au început să-și colectiveze agriculturile? Sutele de mii de oameni

de foame, masacrați sau exilați de noile dictaturile comuniste nu trebuie în niciun caz uitate. Să nu ne mirăm de conștientizarea îndrăzneată formulată de politologul francez Jean-François Revel, potrivit căruia "colonializarea le-a servit mai mult dictatorii locali de sorginte marxist-leninistă și puțin sau deloc populațiilor infometate: *curios că suferințele popoarelor sărace nu s-au simțit decât atunci când ele pot fi văzute Occidentului. Vechile colonii au sustras dominației străine, pentru a deveni sub dominația tiranilor locali, a căror putere pare legitimă, deci prin cucerirea independentă. Dacă guvernele din lumea a treia sunt din ce în ce mai eliberate de suprașta politică a țărilor dezvoltate, popoarele din lumea a treia sunt din ce în ce mai aservite de guvernanții, majoritatea veniți la putere prin lovitură de forță. Egalitarismul politic a fost mai ales al autocratilor, cărora, grație proceselor postcoloniale, nu li s-a mai putut scutura socoteala.*" (vezi *Cunoașterea inutilă*, ed. Dan C. Mihăilescu, Buc., Ed. Humanitas, 1993, p. 111-112). Potrivit aceluiași J.-F. Revel, s-a vorbit prea puțin despre instrucțiunile nord-coreeni ai lui Robert Mugabe din Zimbabwe, președintele care a exterminat oamii nevinovați ai unui alt trib doar pentru a apăra rivalitatea politică. Sau cine își mai amintește de consilierii sovietici ai lui François Macias Nguema, conducătorul Guineei Ecuatoriale între 1968 și 1979, când mareșelul a ucis 50.000 de concetățeni și a exilat alții 150.000, dintr-un total de 300.000 de cetățeni, adică două treimi din populație! Sunt numeroase exemple instructive pe care le găsim în studiul cercetătorului francez.)

Și ce altceva decât colonii mascate ale imperiului sovietic au reprezentat până în prezent 9 statele din centrul și sud-estul Europei? Că una și aceeași forță comunistă, de tip "umanistă", lupta, vezi Doamne, pentru destrăbucarea statelor coloniale africane și asiatică, dar nu obosea să înrobească, să exploateze și să secătuiască economiile statelor est-europene. E bine să ținem seama de aceste aspecte, în integralitatea lor, atunci când ne referim la "efectele pozitive" ale marxism-leninismului în lupta anticolonială din secolul 20!

C. MĂ CAM pune pe gânduri, din punct de vedere filologic, expresia sucită pe care o folosim pentru a descrie comunismul: că și-ar aduce "buția efectivă; cel puțin indirectă, la bunăstarea nivelului de trai și a statutului muncitorilor" (p. 16). Contribuția marxism-leninistă este efectivă, sau este indirectă la bunăstarea statutului muncitorilor? Eu pot spune nimănui, decât cu riscul de a fi luat în râs, că dacă își va lipi mina de soba

fierbinte, atunci efectiv, cel puțin indirect, s-ar putea să se arda!

Ambiguitatea de expresie este de fapt oglinda fidelă a ambiguității de gândire. Va propuneți să explicați ideea că libertățile sindicale cistigate în Occident (8 ore de muncă, sistemul concediilor plătite etc.) sunt rezultatul luptelor duse de imperiul comunist. Dar, în realitate, aceste înlesniri nu vin decât să reflecte o maturizare și o stabilizare din interior a sistemului capitalist care conștientiza nevoia unui compromis între diversele forțe implicate în procesul social.

Abia acolo unde guvernul comunist a avut teren liber de manifestare - adică în lagărul sovietic -, s-a alterat grav până la desființare orice urmă de umanism în tratarea oamenilor de rând. De ce vă era greu să recunoașteți că statutul și condiția muncitorilor arareori au cunoscut în secolul 20 o prăbușire atât de spectaculoasă ca în regimurile comuniste, comparativ cu cele capitaliste? Proletarii au revenit la condiția de "unelte vorbitoare" (în șoaptă), de pe vremea sclavagismului mult hulit. E adevărat, ei nu puteau fi vinduți sau uciși - dar ia să-i vedem organizându-se în mod liber, fără "indrumarea" statului totalitar! În timp ce în capitalism reala mișcare sindicală ține de viața normală, datorită libertăților democratice solid ancorate, crearea "Solidarității" în Polonia anilor '80 i-a alarmat la culme pe șefii comunisti de pe

jumătate de continent. Doar dictatura militară i-a mai putut liniști. Momentul polonez a ilustrat un paradox infinit mai interesant, pe care însă lucrarea dv., din păcate, nu-l semnalează: "masele organizate" au intrat în conflict deschis cu regimurile marxist-leniniste, care se pretindeau în mod abuziv tocmai purtătoarele de cuvânt ale acestora!

Dar ignorarea brutală a vocii populare a condus spre faliment. Un dezastru fără precedent a izbit țările cărora li s-a vîrît pe gît ideea marxist-leninistă. Haosul exportat din Uniunea Sovietică a dat roade devastatoare în toate colțurile imperiului, cu repercusiuni jalnice asupra nivelului de trai și al statutului

muncitorilor. Jean-François Revel a observat-o cu mare acuitate: "*Sărăcia ajunsă la paroxism, anarhia, debusolarea tuturor țărilor post-comuniste (cu precădere U.R.S.S.) nu au, prin originile lor, decât nu și prin manifestările lor, nici un precedent istoric. Spre deosebire de alte catastrofe petrecute în trecut sau în alte zone ale lumii, distrugerile făcute de comunism nu provin nici de pe urma vreunui război pierdut, nici în urma vreunei invazii barbare, a unui cataclism natural sau climateric, nici de pe urma vreunei epidemii teribile. Originea comunismului a fost o idee, numai și numai o idee.*" (vezi *Revirimentul democrației*, trad. Dan C. Mihăilescu, Buc., Humanitas, 1995, p. 215).

Deci vă rog să nu-mi mai vorbiți despre fericirea proletară generată de comunism. M-aș limita să vă indic sutele de mii de muncitori care și-au luat lumea în cap, refugiindu-se în infernul occidental. Iar pe urmă, în locul vreunui răspuns, aș ridica pur și simplu din umeri.

d. AVETI tot dreptul să insistați asupra relativității de perspectivă în studiul istoric, arătînd că pot apărea raportări diferite la unul și același eveniment, ceea ce va duce la o ipostaziere diversă. Sigur că trecerea trupelor sovietice prin Polonia, în cursul anilor 1944-1945, a putut fi percepută cu bucurie de prizonierii din lagărele hitleriste de concentrare, cu sentimente amestecate de către masa polonezilor (mulțumiți că scapă de sub dominația germană, dar neliniștiți de perspectiva noii dominații sovietice) și cu groază de către refugiații germani (p. 20). Dar tocmai acesta este avantajul pe care îl oferă istoria. Ne pune, adică, la dispoziție elementul cronologic, ne permite să cunoaștem efectele pe care le-au produs anumite evenimente și, deci, să le cîntărim din perspectiva timpului, pen-

tru o corectă evaluare.

Orice efort de delegitimare a vocilor anticomuniste care se fac auzite din interiorul fostului lagăr comunist, pe motiv că ar da dovadă de subiectivism și de parțializare a perspectivei, mi se pare din start sortit eșecului. Sîntem cei care sîntem. Dv. ați plecat din comunism în Israel și de acolo vă mai gândiți la el cu nostalgie. Alții au plecat din comunism în Franța sau în America și, de acolo, își descriu experiențele-limita, la marginea supraviețuirii, trîgînd concluziile care li se impun. Veți spune eventual că ambele talere ale balanței sînt umplute și o explicație este echivalentă cu cealaltă. Dar soluția este dată tocmai de prezența perspectivei cronologice și a posibilității de comparație între ce ați lăsat în urma și ce ați găsit în noua lume. La urma urmei, vulgar vorbind, de ce nu am asistat la un val migraționist în sens invers,

Desen de Igor Smirnov, apărut în revista "Krokodil" din Moscova

către Edenul sovietic? De ce apologetii occidentali ai comunismului de lux s-au mulțumit să ne admire din depărtare, dacă nu cumva apăreau în vacanțe oficiale de partid și de stat, la vîntoarea în munți sau la plajă pe litoral, pentru a-și plăti apoi consumația prin rasufletele lor minciuni ideologice?

"Influențele directe și indirecte benefice" pe plan extern ale comunismului există doar în chipul de dv. Ipoteza este puerilă și nici nu merită discutată. În realitate, pînă și un cunosător mediu al realităților războiului rece v-ar putea explica faptul că numai bucurie, prosperitate și bunăstare nu exporta blocul sovietic înspre rivalii săi capitaliști, ci încordare, tensiune și destabilizare politică. Și, băgați de seamă, n-am zis încă nimic despre traficul de arme, ajutoarele financiare către "partidele frățesti", parașutarea de specialiști militari, spioni de clasă, ambasadori itineranți etc. etc.

Avînd toate acestea în vedere, vă rog să nu ne mai îmbătați cu apă rece! Vă rog să nu mai veniți pentru a ne explica felul în care "influența trecutului de luptă antiimperialistă și anticolonialistă, care se menține în conștiința oamenilor" conserva de bună voie și tot într-o veselie regimurile comuniste din Vietnam, Coreea de Nord, China și Cuba (p. 22). Statele pe care le-ați amintit și-au pus la punct cele mai impresionante sisteme dictatorial-polițieneste de pe întregul mapamond (cuvîntul Tien-An-Men vă spune ceva?). Dacă într-o bună zi, ca prin farmec, li s-ar da voie cetățenilor din țările menționate să emigreze liber, s-ar crea o busculadă fără precedent. Ei sînt mai conștienți decât dv. de valoabilitatea cuvintelor lui J.-F. Revel: "*Comunismul n-a avut nici o legătură cu faptele reale, drept care nu are cum să revină la realitate și nici nu se poate acomoda cu realitatea. La primul contact cu lumea concretă, comunismul se spulberă, fiindcă nu face parte din această lume. Comunismul nu este un produs al istoriei, ci un hiatus în istorie, o sincopă în evoluție, erupția unui delir sistematizat în înlănțuirea actelor umane, un accident cu mult mai grav decât o simplă experiență socială eșuată.*"

Toate reflecțiile despre secolul 20, în globalitatea sa, vor putea fi utile și viabile doar cu condiția să respecte premisele unei gândiri corecte, să-și asume datele istorice concrete, să reprobe definitiv ambele alunecări criminale ale veacului, înspre dreapta sau înspre stînga, în fascism sau în comunism. Demersul dv., deși are calitatea operativității în ceea ce privește promptitudinea apariției, păcătuiește prin orbirea subiectivă a perspectivei de analiză. Cosmetizarea teoretică a marxism-leninismului, prin recunoașterea numai din vîrfurile buzelor a tragediilor impresionante pe care le-a provocat în viața practică, îmi pare de un cinism macabru. Studiul dv. îl percep nu mai mult decât ca un exercițiu de respirație artificială la catafalcul comunismului.

Laszlo Alexandru

Ovidiu DUNĂREANU

OVIDIU Dunăreanu (în acte: Ovidiu Petcu) este un prozator foarte talentat, exersat și matur, pe care însă publicul larg nu-l cunoaște din cauză că locuiește la Constanța și duce o viață discretă. Născut la 21 februarie 1950 la Arad, și-a petrecut copilăria și adolescența în comuna Ostrov, din județul Constanța, unde s-a inițiat în farmecul indefinibil (sau definibil numai prin mijloace literare) al peisajului dobrogean. În prezent este redactor-șef adjunct al revistei constănțene *Tomis*.

Viziunea sa asupra spațiului de la malul mării este extatică și poetică (fară poetizări exterioare). Proza și publicistica literară (pe care le-a inclus în volumele *Preludii epice*, 1990, *Vânzătorul de enigme*, 1993, *Cu bucuria în suflet*, 1995, *Scriitori de la Tomis*, 1997, *Convorbiri pontice*, 1998, *Corabia de fildeș*, 2000) îl prezintă totodată ca pe un stilist care nu scrie, ci montează cuvintele în frază, cu migala unui bijutier. (Alex. Ștefănescu)

DUPĂ șapte zile și șapte nopți, în care se prăbușise orice curaj în ei, în zori, când au deschis ochii, sătenii au simțit cum, peste acoperișuri, stăruia o liniște inviorătoare, netulburată de nimic. Au sarit din așternuturi, au descuiat ușile și s-au uitat afară. De deasupra mormanelor de omăt, grămădite pe prispe, pe pridvoare și în curți, fâșia cerului strălucia limpede, neclintită. Au răsuflet, în sfârșit, ușurați. O stâncă părea să li se fi luat de pe inimă. Nu mai aveau motiv să se teamă. Lumea își revenea...

Mai ieșea câte unul să facă poteci ori să destupe ferestrele din nămeți și, până sa coboare în batatura, scormonea cu privirea, de la înălțimea ceardacului, în pustiu alb de peste fluviu și insule, spre Dunarea Mare. Nazăririi vânat-si-defii clăteau acei tărâm al singurătății. Și omul, pentru o clipă, avea senzația că aude freamătul lor imperceptibil. Dus cu toată ființa lui într-acolo, descoperea cât de mult și cât de neobișnuit se schimbă fața pământului.

Malurile și reniile, vadurile și cărările taiate în ele, izlazurile drepte ca-n palma, păduriștile de catină, salciile răzlețe și scorburoase ale ostroavelor, ruptura de la cotul brațului lordan Calin dintre insulele Florica și Chiciul Mare, stănele și saielele pitite pe grinduri între împrejuriți de stof, pădurea de ulm din Tălchia și cea dreaptă, severă, de plopi canadieni din coada Pacuiului Cioplea, absolut toate locurile din balta, pe care le cunoștea cu ochii închiși și pe unde trecuse cu barca ori le străbătuse cu piciorul, până nu de mult, la tăiat maldăre de lemne, la rând la oi sau la muls vacile, i se arătau acum de nerecunoscut. Nimic din ceea ce știa el, nu mai era adevărat în înfățișarea lor.

Ecoul unei imense năuciri i se învârtea ca un clinchet plăcut și răsunător în cap. Priveliștea și locurile din ea, năpădite de chiciură și scaldate de o lumină neobișnuită, își destrămau și închegau contururile, scânteind ireal, ca într-un miraj.

Orbit și încercat de o presimțire inexplicabilă, își îngusta văzul, căznindu-se să distingă dacă, dincolo de tremurul acelor năluciri, în negurile cu reflexe de argint, nu părea a se mai clinti și altceva.

Azi așa, mâine tot așa, până într-o dimineață când banuiala i s-a adevărat.

Întâi a văzut cum, hăt departe, în Balta Țării, de la Gura Borcei, s-a urmit un punct negru cât un grăunte de ne-

ghina. Puțin câte puțin, apoi, punctul s-a destrămat și subțiat pe zare, unduios, asemenea unei râme. Pentru ca, în cele din urmă, convoiul mic să crească prin necuprinsul de zăpadă, obositor de încet, și să-și taie pârție, perseverent și sigur, pe de-a dreptul, peste insule și peste podul de gheață al fluviului, spre malul lor.

Și astfel, în toiul iernii, când nici măcar unui zăltat nu i se nazărește sa-și ia casa la spinare și să se mute, tam-nisam, altundeva, s-au pomenit în sat cu Vimu, cărămidarul din Ceacu, de pe Ialomița. Îl urmau: nevastă-sa Mura, o fată Gușterita, patru flăcăi, tot unul și unul, Cercel, Aliman, Soare și Zdrelea, un nepot Carășel, o nepoată Prigoria, soră-sa Veluța Fagurel, cu bărbat-su-de-al doilea, nelegitim, Florea Vulpoi, aducând cu ei: șase mânăzate, doi cai și două iepe, cinci capre, o bivoliță, un măgar, două vaci, trei dulai lătoși și două sanii mari, încărcate cu o groază de calabalac.

Șiragul lor strâns s-a scurs din marginea Dunării pe lângă magaziiile de cereale și printre pontonul și bacurile vechi, de scândura, trase într-o rână pe uscat, a înaintat hotărât pe ulița de la biserică, a apucat-o la stânga spre Cișmeaua de Piatră și s-a oprit în fața gospodăriei nelocuite a lui Mielu Radu. Era cunoscut de către toți faptul că proprietarul acesteia plecase de vreun an și mai bine, dincolo de Borcea, la o ibovnică de prin părțile de unde se trăgea Vimu.

Veneticii au dezlegat porțile, au intrat în curte, au curățat zăpada cu ce le-a căzut la îndemână și au luat, cât ai zice pește, în posesie casa și acareturile, ca și când ar fi fost stăpâni pe ele din totdeauna.

Forfota și zarva lor au întărit zăvozii și au scos vecinii la garduri. Întrebat ce caută acolo, Vimu i-a lămurit prompt pe curioși, fără să întindă prea mult pelteaua cu ei:

“Mielu ne lasă să stam aici cât om socoti de cuviință. Cum se imprimăvarează, ne apucăm de lucru, jos, sub maluri. Avem comenzi de cărămizi, olane, cahle și chirpici, deja arvunite de mulți de la voi și din satele apropiate. Nu ne întorcem la Ceacu, până nu le isprăvim pe toate.”

Venirea cărămidarilor n-a stârnit nici vâlvă și nici interes, cum ar fi fost de așteptat, și asta din cauză că sătenii noștri, de la mic la mare, nu mai pridideau cu pregătirile, pentru udatul ginerilor, de a doua zi...

Întâmplări din

Pe tinerii însurați în anul care trecuse, mijtul zorilor i-a găsit pe deal, afară din sat. Se strânseseră până la ultimul. Nimeni nu voia să lipsească de la o așa înfruntare, ce avea să se petreacă îndată ce va răsari soarele.

Răzbisera sus, la țelină, de cu noaptea, călări, pe jos ori cu săniile, încotomânați zdravan. Cu ajutorul rudelor, folosindu-se de scări ușoare și înalte, ei ridicaseră din lemne, rădăcini, paie, crengi uscate, maldăre de coceni și de vița, bete de floarea-soarelui și catină, câteva namile de stive.

Arătarile întunecate, nepământeste, spintecau bolta cerului cu ascuțișul vârfulor, vârsând parca, peste capetele lor, puhoiul sticlos, înalbit de ger, al stelelor.

Când au considerat că grămezile sunt indeajuns de meșteșugite, le-au aprins și au rămas să le păzească și să aștepte. Cei sosiți călări dădeau roata rugurilor cu caii de dârlogi, pregătiți să incalce și s-o apuce la fugă. Cei pedestri aruncau pumni de sare și bulgări de tamâie în focuri, făcând flăcările să trosneasca strașnic, puși, și ei, s-o tullească la cel mai mic semnal. Și unii și alții nu-și găseau astâmpărul, trepădau de colo-colo, dărdăind îmbujorați mai mult de emoție decât de frig.

Din când în când, ca la o comandă, abia înfrângându-și zbuciumul, înțepeau locul și trăgeau cu urechea spre valea înecată încă în negura grea a nopții și a somnului dinspre ziua. Palălaile uriașe, în clatinatul lor halucinant, le prelungeau nefiresc umbrele incremenite și încordarea. Nu auzeau decât cocoșii cum bateau aerul cu aripile și cum nu mai pregetau în a se ațâța între ei, cucurigând îndelung, disperat și prevestitor.

Pe măsură ce s-a luminat, neliniștea însurătorilor a sporit văzând cu ochii. Iar când peste culmea Derventului a început să crească un imens arc roșu, dând senzația că zăriștea ar sângera, au simțit un zvâcnet în piept, care le-a tăiat respirația. Panica s-a dezlanțuit în ei, atunci, de-a binelea.

“Auziți-i ca vin! Fiți gata! Sa-i împiedicăm să ne fure focurile! Și să nu le cadem în mâini!” - a strigat unul, mai ager de auz, ca lovit de streche.

Iar ceilalți au sarit cu toată iuteala pe bivivii sau în capul oaselor și, împărțiți în cete, au impresurat stivele, vâjâindu-și amenințător ciomegele pe deasupra creștetelor.

Din josul văii începuse să suie un tumult inversunat. Apropierea lui le asprea bătaile inimii și înfrigurarea din priviri.

La fel ca și ei, încălecată pe sireapi mărunti și sprinteni, în săniile ori cu piciorul, grupuri-grupuri, întreaga suflare a tinerilor necăsătorii din sat luase cu asalt dealul.

O dată urcați pe spinarea acestuia, feciorii, în goana lor impetuoasă, s-au năpustit cu ciomegele și lațurile de funie asupra ginerilor. Un vâlmășag și o hărmalaie asurzitoare, trântite înfocate, urmărirea de un haz sălbatic s-au încins între cele două tabere. Oameni și cai se scufundau, alunecau, se răsturnau și involburau, înotau prin nămeți de ieșeau vâpăi dintrînșii și nu altceva.

Ginerii care pierdeau focurile ori le părăseau, ștergând-o hoștește, să-și aperse pielea, erau oprți să mai continue bătaia și siliți, după cum-cerea obiceiul, să se lase legați.

Feciorii din neamurile lui Petcu și

Moise, veri primari după mame, porecliți și Pestelung, niște deșirați roșcovani, pistruiați și cam zurbagii, în iureșul încăierării, s-au brodit față în față cu găgâlicile de gineri vioi, bruneti, nițel nazdravani și cu luminile ochilor ca florile de cicoare, din stirpea lui Vasile Micica.

Bondocilor le-a pierit piuitul, crezând că se dărâmă cerul pe ei. Agitați, împiedicându-se unul de altul, au înghițit în sec și au dat s-o zbughească și să scape spre câmp. Dar, în brambureala lor, ghețușul le-a fugit de sub tălpi și nici n-au știut când au pornit-o, fără să vrea, de-a rostogolul, pe coastă în jos. Au intrat, așa val-vârtej, pe ulița strâmtă și abruptă a lui Tarăoi, și nu s-au oprit decât în ghizdul fântâniei lui Cântă-bine de pe malul Dunării.

Cine i-a văzut venind de-a dura pe povârniș, a presupus că sunt bulgari de zăpadă împinși, pe pârție la vale, de cei ce se hârjoneau pe țelină.

Alarmate, nevestele lor pițindele au alergat într-un suflet și i-au cărat pe brațe acasă. După aceasta pozna, bietii de ei au zăcut la pat, câteva săptămâni, de vătămături și sprietura.

Între timp, sus în vârful dealului, luptele se sfârșiseră. Cum flacaii fuseseră, și în acest an, mult mai mulți decât ginerii, aceștia izbutiseră să-i supună pe ceilalți.

Numai uriașul satului, Tițu al lui Tudor Caraenache, nu se lasa încă biruit. Ținea piept cu îndârjire la vreo doisprezece feciori din neamul de ciobani al lui Pascu. Bine hărăzit de Dumnezeu, el măsură doi metri și ceva și cântărea peste o sută cincizeci de kilograme, avea palmele și tălpile cât niște palești, fiind în stare să dărâme un taur cu lovitura pumnului său.

Voinicul mai era inzeștră și cu un mădular falnic, ce-i atârna ca un șarpe până la genunchi și pe care îl ținea prins de picior cu o cordiță de rafie, iar iarna vârat într-un nahuinic din blana de bată. După ce crăilise cu iepșotinele și teleleicile din șapte sate, își găsisse perechea pe potrivă, târziu, la treizeci și cinci de ani, când jurase să intre în rând cu lumea și să se facă om de casă.

Dar muierile, atât cele tinere, curioase și neștiutoare, cât și cele coapte, domice și nestăpânite, continuau să nu-i dea pace și să roiască pe lângă el ca albinele în jurul stupului. De aici pornea și dușmania ascunsă, neîntreruptă, pe care i-o purta majoritatea băietanilor și bărbaților din sat.

Pârâiau și scoteau scântei bătele când se loveau de brațele lui de cremene. Atacatorii se repezeau cu năduf, în valuri, asupra-i. Cum oboseau unii, se retrăgeau de-o parte, iar alții odihniți săreau în locul lor la bătaie. Dar, și așa, tot nu reușeau să-i vină de hac. Zdrăhonul se ținea semeț și puternic înfipt pe picioare.

Pe de lături, toți ceilalți urmăreau infierbântați și nerăbdători desfășurarea acestui ultim episod al înfruntării.

Atunci i-a ieșit dinainte Florin Pascu, un holtei vestit pentru harul lui fără seamăn de a imita la ocarina pasările cerului și de a cânta la cimpoi, dar și în încăierările cu ciomăgarii.

Tițu știa ce hram poartă ciobanul și poate tocmai de aceea, văzându-l cu cântă îndemănare și ușurință își ridica și învârtea ciomagul, l-a încercat o scurtă sovăială.

Florin s-a uitat lung și viclean la el, a surâs cu subînțeleș și nu i-a iertat

anul Șarpelui

acea sigură clipa de slăbiciune.

O palitură fulgeratoare, plasată, în același moment, în moalele capului l-a făcut pe uriaș să se prabușească pe spate ca batut de vânt și să zdruncine zăpada bătătorita. Iar până să se dezmeticească din ameteala și deruta, ai lui Pascu au fost călare pe el și l-au legat fedeleș.

"Ei, acumă, hai să-i ducem la udat" - a zis careva.

"Pormim" - a hotărât altul.

Ziua trecuse spre nămiază când feciorii au coborât cu captivii la Dunăre, unde i-au vârat și îmbăiat cu de-a sila în apa amestecată cu sloiuri a copcilor tăiate de oameni tocmiți din vreme.

Numai pe Tițu nu aveau spor să-l bage în vreun ochi de apă. Deși apucara să-l dea jos din sanie, legat zdravan cu mâinile pe lângă trup, cei din neamul lui Pascu, oricât s-au căznit pe urmă, n-au mai reușit să-l urnească. Matahala își împlântase gleznele în zăpada înmuiată și se lăsa greu, împotrivindu-li-se cu îndărătnicia unui malac.

Dacă au văzut și văzut că nu o scot la nici un liman cu el, vreo zece inși l-au ținut pe loc, iar alți doi i-au turnat, cu caldările, apă, din belșug, pe cap.

Gramada, pe mal, lumea nu se mai sătura sa caște gura cu încântare și interes la scenele neîmbălzite care se desfășurau pe gheață.

De-abia când a fost udat și ultimul dintre ei, ginerii s-au recunoscut învinși.

"Ați câștigat! Ați câștigat! Să fie într-un ceas bun! Dar-ar Dumnezeu să vă însurați, și voi, cât mai repede, după pofta inimii! - le strigau și le urau aceștia tinerilor necasatoriți.

Feciorii, o dată declarați biruitori, i-au eliberat pe gineri de sub puterea lor, dezlegându-i din funii și lațuri.

Un chiot salbatic, de nesfârșita bucurie, a sters, ca prin minune, întreaga rivalitate dintre cele două grupuri.

Și, ca și când ar fi fost înțeleși, au azvârlit ciomegele de nu s-au văzut și au scos la iveală din sân și buzunare, de la brâu și de pe mânecile cojoacelor, de sub cuverturile și fânul din sandăcul saniilor, fluier, cavale, tilinci, ocarine, drâmba, solzi galbeni de pește, cât paf-talele, cimpoaie burduhănoase și armonici negre, cu burdufurile roșii și clapetele de sidif.

Dusă la gurile și mângâiată de mâinile lor, puzderia de instrumente a rasuflat prelung, alungând vâlva și instaurând în toți cei ce se aflau pe mal o pace sfântă.

Melodia curgea limpede și domoală ca Dunărea în zilele ei calme și înăsprite, adia mângâioasă și-i racorea asemenea unui vânticel de primăvară trecut prin migdali înfloriți, le clipea în urechi și li se strecura drept în piept, iar ceva absolut, o împacare ciudată eu sine și un nu-știu-ce, nelămurit îi umpleau pe dinauntru.

Urca, pe nebanuite, la fel de clară și implinită, din ce în ce mai navalnică; torentul ei de triluri și acorduri dumnezeiești îi purta în slava cerului și îi a-

vânta dincolo de norii albi și răzleți, prin profunzimile curate și albastre, până la soare, îi legăna apoi târâgănat și îi despovăra de grijile care-i copleșeau, încercându-i de o voluptate necunoscută și stârnindu-le o poftă de viață amețitoare.

Cântecul povestea despre firile lor furtunoase și pătimașe, ce izbucneau din senin, ca rapăielile ploilor de vară și se potoleau la fel de repede; vorbea despre traiul lor muncit din zori și până-n noapte, plin de nevoi, cu alintături puține și despre satul în care-și duceau viața, sat uitat la capăt de lume, cuibărit între dealuri, pe valea Dunării; înfațișa, în spusele și în armoniile lui nuanțate, tânguioase, vastitatea insulelor, padurilor, cerului și apelor în care acesta-și scălda chipul; pomenea de platourile cu vii, livezi și plantații de salcâm ce-l înconjurau din trei laturi, de câmpurile lui lîne, în pantă, al căror pământ roșcat, chinuit de vânt și seceta, rodea numai cât să-și ducă existența de la un an la altul.

CÂNTECUL prezenta roata anotimpurilor - primăvara cu migdali și cireși potopiți de floare și de mireasmă, vara fierbinte, înecată în avalanșe de lumină, toamna cu ciorchini de struguri în corite, gutui ca niște felinare aprinse pe pervazul ferestrelor și ceturi moi pe lângă maluri de ape, iarna cu izolarea deplină, cu haite de lupi dând târcoale satului și stelari la geamurile zugrăvite de florile gerului - roată care umbla neobosită și înghițea, fără cruțare, faptele și zilele bune și rele ale vieții lor; depăna amintiri despre cei ce au fost și cei ce erau și aveau să se petreacă, la rândul-le, ca o boare, ca o amăgire îndepărtată, de pe această lume.

Melodia li se infiltra în inimă și le trezea, în adâncul ei, un fel de durere dulce-amară, amestecată cu speranță și o părere de rău după ceva iubit și pierdut de multă vreme; se prăvălea și se involbura ca o cascada, pentru a se înalța, din nou, ușoară și răsunătoare, contopind în semeția ei zborul și glasurile unor stoluri de privighetori, ciocârlii, granguri și mierle; se revărsa amplă, nestăvilită și le răscolea simțurile descătușate; picioarele nu le mai ajungeau să-i bata măsura pe loc; și albia fluviului și ostroavele și pădurile o sorbeau mute și albe, iar melodia plutea prin vazduh și se topea aidoma unui ecou celest, luând cu sine veselia lor spre tarâmuri neștiute.

Clocotul cântării a conținut treptat până s-a stins de tot.

Obosiți, dar bine dispuși, răsărind și glumind, ginerii i-au poftit pe feciorii care-i prinseseră și-i udaseră, la casele lor, unde i-au cinstit cu rachiu sacăz, pastrat în butoiașe de dud, i-au așezat la masă și le-au dăruit ștergere mari de borangic.

În ciuda faptului că li se păruse mai lungă și mai încărcată decât altele, ziua fusese, pentru toți, una neobișnuită și strălucitoare.

Erata: Datorită unei mai vechi erori de informație orală, preluată dintr-o sursă pe care nu o mai pot reconstitui, în textul meu *Vechi cimitire evreiești din România* (v. *România literară*, nr. 9, din 7-19 martie 2001, p. 14) am subliniat meritul distinsului și mult apreciatului Academician Profesor Cristofor Simionescu, pomenindu-l ca și cum ar fi fost vorba de o persoană săvârșită din viață. Îmi cer scuze pentru această gravă și nedelicată inadvertență - întrutotul involuntară dar pentru care îmi asum răspunderea - făcând cuvenita rectificare și urându-i acestei valoroase personalități din viața noastră culturală și universitară în continuare mulți ani de sănătate și rodnică activitate. (Radu Bogdan)

ANCHETE

MATERIA VIE, - spuse pe un ton voios în ziua aceea. B., - este cea mai condiționată din cauza libertății de acțiune. Vezi mamiferele, fapturne cu sînge cald. Cristalele nu se revolta, mai spusese deodată, și asta, nu știu de ce, auzind-o prima dată, sunase frumos.

Vorbise apoi despre vrabiiile din *Balta albă* care așteaptă ore întregi firimiturile linga blocul în care stă. Sunt unii bătrîni maniaci care le îngrijesc și ele se string în jurul lor și discută mult timp între ele ciripind afe-rate.

Pînă vine vinzătorul de la aprozarul din colț să scuture lăzile la tomberoane...

Atunci ele se napustesc asupra resturilor împrăștiate făcînd larmă mare. Vinzătorul stă un timp și le privește; pe urmă își vede de treabă cărînd lăzile goale. Vrabiiile sunt atît de umane, ca bietele gospodine din cartier alergînd de colo-colo după cumpăraturile din ce în ce mai rare.

Poetul spune: LA CHAIR EST TRISTE, HELAS!... Și astfel și este!... Trebuia să vină un poet s-o spună. Un aiurit. Ca toți poeții.

Am văzut că sarmanelor femei, gonind după cumpărături, le place să se strîngă pe la cozi. Să se mai vadă între ele. Unele nu s-au mai văzut de mult și află o mulțime de lucruri. De mîncare se găsește oricum; mai ronțai o coajă de piine, mai bei după ea o cană de apă, te descurci. Însă fără vești, fără informații, fără știri de la unul la altul, fără să auzi o vorbă, încoace și în colo, chit că noutăți prea bune nu întilnești, - dar, orișicî!...

Apoi, faptul în sine, pe care nu-l poți neglija, că în alimentara cutare, la orele cutare, se va da cutare, se va găsi cutare, indiferent ce, dar va fi sparta în fine monotonia lipsurilor absolute... Trebuie să fii un nesimțitor ca să nu apreciezi evenimentul...

O "supraevaluare" decurgînd din indigența generală.

Discuție despre o țară socialistă avansată între doi pensionari la coadă, care ascultă regulat *Europa liberă*:

- Au carne, au de toate, - primul.

- Dar n-au libertate - al doilea.

- Păi nici nu știu că n-au ce zici. Și ce, sunt prosti? Ce dacă!... - cel dintîi.

- Ai dreptate - al doilea - dacă zici că au carne...

"Realitatea nu iartă nici o eroare teoretică" (Trotzky).

Nebunia te readuce la realitate. La realitatea irațională, la ceea ce noi încercăm să reprimăm, să ascundem, să organizăm altfel, dîndu-i înțelegerea noastră liniștitoare...

Complexitatea sufletului iezuit la A.N. de pus în relație cu datele unui suflet marxist, - deși nu suflet, spirit mai de grabă.

Ofițerul rus țarist ajuns porcar după revoluție în Basarabia. După ce moare, se găsește într-o ladă de care nu se desparte epoletii lui de ofițer țarist, plus trei cărți de Dostoievski, - *Crimă și pedeapsă*, *Idiotul* și *Demonii*. Cărți hartănite, aproape ilizibile de atîta răsfoială, umezeală... Armata, Revoluția, Literatura.

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Țiganul ciung care vrea să-și dezbrace cămașa în tramvai, pe căldură, dar și ca să-și arate infirmitatea, cerșind bani călătorilor. Femeile protestează, țipă. Doar una tinăra și tunsă băiețește, săracă după înfațișare, îl ajută pe țigan să-și lepede cămașa roșie, udă de transpirație. Cu mare greutate, ea reușește să-i tragă cămașa lipită de sudoare pe piele nespălată de care se desprinde ca o foaie unsă cu pap.

Calatorii ceilalți, femeile care la început țipau de groază, de scîrbă, acum tăcuseră privind fascinate ciotul brațului îmbrăcat într-un ciorap vechi de damă cu multe ochiuri și fire duse, cu un zgirci la cot stringînd mușchiul flasc, slabit.

Țiganul începe să cinte obscen cu ciotul în sus: "Cînd era mamica fata..." - etc.

Ascuțim orice obiect care taie. Madam C., după pingelirea pantofilor, are acum mania să ascute orice, foarfecile mari și mici, de unghii, cleștii de tăiat trandafirii și alte plante gospodărești sau de podoabă, bricege, cuțite de bucatărie sau de masă... Mai întîi frecventase micul atelier din Amzei, tocilaria cu un strung mic, cu pietre de ascuțit de toate mărimile, aranjate într-o ordine perfectă și etichetate cu litere, cifre... O, imi spunea madam C., dacă în țara asta ar fi ordine ca în acest atelier; dacă toate ar merge la fel și cuvîntul dat ar fi cuvînt dat, iar treaba plătită, o treabă făcută în toată regula și cum să-ți spun eu - ezita cu spirit de răspundere și de respect... - E cumva neamț, mă interesasem discret. - Dar de unde, român neaoș de-ai noștri, răspunde ea; e drept că banățean, precizează în șoaptă ca și cum lucrul ar fi interzis, conspirativ, în stare să te bage la pușcărie - care, orișicum, o pățești repede și cînd nici nu te gîndești. Madam C. avea ceva experiență. Ca atunci, cînd fusese închisă și anchetată, iar la ancheta severă îl întrebăse la un moment dat pe ofițerul care puneă întrebări, făcuse așa: "Zău, tovarășe, dacă nu mă lasă memoria, uite-acuș, mă uit la dvs., semănați cu vedeta mea preferată de cinema. Bogart... nu, alălalt, John Wayne; nu, nici asta, semănați ca două picături de apă, uite dacă așa avea zece ani mai puțin, la sigur că m-aș îndrăgosti de dvs., pe cuvînt!" Și fusese eliberată imediat, și nimeni nu se mai legase de ea după aceea mult timp.

Variantă. Madam G. povestește altfel întîmplarea, auzită de fapt de la o altă cucoană, madam Fifi. Iată însemnarea riguroasă, pe un ton diferit:

"Ancheta se transformă într-o declarație de amor. - Ce ochi adînci aveți și ce limpezi - culoarea puștilor de vînătoare (textual, excelent!). O țevă gri ca oțelul, am tras și eu odată, ce senzație!... Era la moșie, scuzați, așa era pe vremea aceea: o pușcă de vînătoare englezească...

Anchetatorul zimbi flatat și își puse o palma peste alta pe birou.

Ea, mai departe: Dacă așa avea cu 20 de ani mai puțin, ori măcar cu 15, m-aș îndrăgosti pe loc de dumneata... Ah, ce bărbat viril ești! Ce caracter! Azi nu mai sunt bărbați de caracter ca în secolul XIX. Bărbați duri... romantici... duioși și care își fac, tovarășe, din femeie, un i-de-al...

Două puncte de vedere feminine. Doua stiluri...

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Cerere în căsătorie

SE ÎNTÂMPLA în ultimul timp ca în teatru să nu ai ocazia, prea des, a unor bucurii, a unor momente în care întâlnirea creator-receptor să se producă în mod real. O sumedenie de lucruri minore sau paralele încearcă într-un fel artificial să umple acest gol. Întimplarea teatrală poate avea loc oriunde. Reamintesc pe scurt ce spuneam în ultima cronică. Mă țin de cuvint povestind despre un alt moment de bucurie teatrală. Am să vorbesc așadar despre cea de la Teatrul "Sică Alexandrescu" din Brașov cu spectacolul *Cerere în căsătorie* de Cehov în regia tinarului Claudiu Goga. Teatrul din Brașov este un loc atipic în peisajul teatral. Orașul are o structură ciudată, mai degrabă cu o componentă muncitorească ce nu gustă această zonă artistică. De aceea, în ultima vreme, rar am văzut sălile pline, chiar și la premierele oficiale. Întristător, mai ales pentru cei de pe scena. Și cu toate acestea, la Brașov lucrează unii dintre cei mai importanți profesioniști ai artei actorului, care își înfrînează sistematic dezamăgirea față de un public puțin cunoscător și doritor de teatru. Ei se pregătesc pentru fiecare rol la fel de serios și joacă de parcă ar fi să spunem la Comedia Franceza, în fața a mii de spectatori înrobiți de teatru. În București, adeseori, îi auzi pe unii actori - mediocri - lamentându-se, discutând precipitat și arogant despre public și mai știu eu ce, tocmai cînd sălile se

Teatrul "Sică Alexandrescu" Brașov: *Cerere în căsătorie* de Cehov. Traducerea: M. Sorbul și A. Steinberg. Regia: Claudiu Goga. Scenografia: V. Penișoara Stegaru. Distribuția: Bianca Zurovski, Dan Cogălniceanu, Dan Săndulescu.

umplu în mod generos. La Brașov, tînăra generație are ce învăța, are cum afla ce înseamnă pasiunea, dăruirea, sacrificiul pentru că acolo joacă Mircea Andreescu, Costache Babii, sau Săndulescu, Virginia Itta Marcu. Mai mult decît atît la Brașov se învață mereu, se îndepărtează manierismele, se șterge praful de pe instrumentele artei actorului. Despre toate acestea, Claudiu Goga a aflat cite ceva din școală, fiind student la clasa profesorului Valeriu Moisescu care l-a îndrumat pentru examenul de licență spre Brașov. Acolo a debutat Goga cu spectacolul *Conu Leonida față cu reacțiunea*, o propunere regizorală care a atras ca un magnet ochii tuturor asupra lui. Claudiu Goga este nominalizat anul acesta pentru stagiunea 1999-2000, la categoria "cel mai bun regizor" pentru două montări făcute la Brașov: *Portret de criminal* și *Cerere în căsătorie*. Pe cel de-al doilea l-am văzut de curînd și mi-a produs o imensă bucurie.

Cred că am văzut cinci interpretări regizorale pe această piesă a lui Cehov. Ca să nu mai vorbim de examenele obligatorii pentru studenții de la actorie sau regie. *Cerere în căsătorie* și *Ursul* au creat un fel de supra-saturație obositoare și pentru că mai nimeni n-a avut o idee nouă, un gînd de a le pune în scenă, de a le descoperi. Ce a făcut însă Goga este o bijuterie teatrală, o citire în cheie comică perfect argumentată scenic. Totul este gîndit milimetric, pînă în cele mai subtile detalii. Fiecare personaj este studiat în sine, poartă un semn: tatal - bolovănos; fata - foanfa; pretendentul papă-lapte - dar este pus în relație cu ceilalți doi. Acest trio este luat în considerare și stimulat să reacționeze în toate situațiile. Orice

Foto: Florin Biolan

întîlnire între cei doi tineri pare o probă dintr-un basm. Cu o singură excepție: nu există "învinși" și "învingători", amîndoi sînt "învinși" sau amîndoi sînt "învingători", depinde de optimismul sau pesimismul celui care privește și judecă. Claudiu Goga a reușit să-i facă pe cei doi protagoniști tineri să înțeleagă cum se joacă în registru comic, nu cu strîmbături și scâlambaieli accentuînd că este ceva de rîs. Acest tip de pleonasm scenic s-a instalat comod în diferite compartimente actoricești. În spectacolul lui Goga, actorii își joacă foarte serios problemele, stîrnind un rîs sănătos, în cascade. Spațiul propus de regizor și de scenograful Vasile Penișoara Stegaru nu este acela de interior. Povestea, conflictul este deplasat în curtea din spatele casei, printre meseteci și în jurul unei șarete obosite, căpătînd respirație. Structura spectacolului pune în valoare comicul acumulat în situațiile succesive în care cererea în căsătorie este anulată sistematic de orgoliile feminine și masculine aruncate și disputate, de titluri de proprietate sau de concursuri caninane. Gag-uri se succed cu o uimitoare viteză dintr-un spirit inventiv fascinant pe care Goga nu obosește să și-l cultive. Ritmul dezvoltării unei scene conflictuale este acela de a învîrți o sirenă greoi la început pentru a se dezlanțui apoteotic și aproape ireductibil. Goga a

presărat ceva și shakespearian în atmosfera montării, ceva din *Imblinzirea scorpiei* sau Săndulescu în Stepan Stepanovici, tatal care abia așteaptă să scape de "piatra" din casă este simplu în mijloace măsurat în apariții, tumultos și bine temperat, generos cu cei doi tineri parteneri, - Bianca Zurovski și Dan Cogălniceanu. Încă de la debutul ei de la teatrul din Galați se vedea stoffa de actriță cu un potențial real pe care Bianca Zurovski îl are. Fiecare rol, mai mare sau mai mic, nu face decît să confirme, să-l transforme, pe *cred* în *sigur*. Iar în *Cerere în căsătorie* cu prisosință, lucrul cu Goga maturizînd-o artistic. Și Dan Cogălniceanu evoluează cu o anume siguranță în ceea ce face la Brașov, iar în acest spectacol este mai atent la trucuri și foarte puțin predispus să apeleze la ele. Ceea ce le-a propus regizorul nu este deloc simplu, iar rezultatul este încîntător.

Va fi greu să vedem prea curînd o montare atît de spumoasă și de savuroasă, alcătuită perfect în spiritul comic și ludic, al lui Cehov, cu piesa *Cerere în căsătorie*. Spectacolul de la Brașov al regizorului Claudiu Goga va deveni un punct de referință nu ușor de depășit. Este și teatrul în care regizorul se simte cel mai bine și unde lucrurile i-au ieșit împlinite întotdeauna. Situație care îl și obligă, îl și împovărează.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

Fortă și melancolie

DUPĂ ce a fost deschisă mai bine de două luni în sala rondă a *Galeriei Etaj 3/4*, expoziția de pictură a Ioanei Bătrănu, intitulată *Interior melancolic*, poate fi privită acum mult mai temeinic decît ar fi îngăduit-o un timp de expunere obișnuit. Faptul că au fost posibile reveniri la intervale suficient de mari pentru ca senzațiile să nu se suprapună, dar și suficient de mici pentru ca urma imaginilor să nu se voaleze cu totul, a creat între lucrările Ioanei Bătrănu și vizitatorul atent o relație stabilă și profundă. Asemenea lui Horia Bernea cel din ultimii ani, cu care Ioana Bătrănu a fost des asociată și, de cele mai multe ori, în mod mecanic, ea și-a luat acum ca tema de meditație artistică și ca exercițiu plastic propriu-zis *interiorul*, acel spațiu deja construit, artificial în esență și plin de materiale cu o sonoritate plastică de multe ori exacerbata. Nimic nu se potrivește mai bine naturii profunde a artistei, generozității ei senzoriale și unei anumite lăcomii de a cuprinde și de a spune totul, decît acest spațiu închis, decît această lume captivă care conține în sine atît geometria

suficientă a finitului, cît și vehemența negației și irepresibila aspirație eliberatoare. Din punct de vedere formal, *interiorul* îi oferă artistei nenumarate posibilități de a diferenția entități, obiecte, substanțe, densități, tonuri, saturații, din punct de vedere psihologic îi oferă șansa luptei cu limita, cu determinarea și cu expresia deja constituită, după cum, din punct de vedere filosofic el îi pune la îndemînă metafora unei lumi perfect coerente, concentrată într-un univers a cărui rezoluție este atît de puternică încît ea se cere imperativ transformată în mesaj sensibil. Natura puternică și aproape inocentă, mai exact incapabilă de ipocrizie și de gratuități retorice, Ioana Bătrănu colorează tema în tonurile propriului său temperament și transferă *interiorului* ambiental dimensiunile celui alt *interior*, ale eului său moral și afectiv. Stapîna perfect pe mijloacele tehnice și pe codurile limbajului, lipsită de orice inhibiție în fața riscurilor pe care le presupune întîrzierea, fie ea și voită, în spațiile unei imagini deja erodate prin uz, artista realizează cea mai spectaculoasă și mai profundă experiență din

pictura noastră de astăzi. Sub aparența unei priviri conformiste și ușor de localizat în convenția figurativului, a unui dialog asumat cu valorile instituționalizate în sistemele vizuale preavangardiste, dar cu lecția impresionismului și a expresionismului bine învățată, Ioana Bătrănu realizează, de fapt, una dintre cele mai interesante sinteze între vocația ingenuă și recuperarea culturală, între transa aproape mediurnică a gestului creator și judecata lucidă a formelor deja istoricizate. Spre deosebire de expozițiile sale precedente, a cărui unitate era mult mai strictă, atît prin repertoriul tematic cît și prin dominantă stilistică, actuala expoziție extinde zona de interes în trei direcții mari: una dintre direcții este aceea care îl preocupă și pe Horia Bernea, a *tabloului total*, a picturii în pictură, a imaginii ca infinit de informații într-un spațiu finit, a cărei sursă istorică ar putea fi nazismul și, în special, marile compoziții ale lui Eduard Vuillard. Cea de-a doua direcție se referă la dialogul cu un teritoriu stilistic destul de larg, în componența caruia intra deopotrivă elemente simboliste,

expresioniste și metafizice, aceea în care Hodler se întîlnește cu Vameșul Rousseau și amîndoi perfect în atmosfera nocturnă și misterioasă a unui *nord* generic, dincolo de orice geografie reală. Și, în fine, cea de-a treia componentă, deja enunțată într-una din expozițiile anterioare, privește lumea elenistică, imaginea pompeiană, cu alte cuvinte acel repertoriu de semne - și artista merge uneori pînă la citat, la prelevare iconografică și simbolică explicită, - al unei clasicități în pragul disoluției, preluată din mers de o lume creștină aflată și ea tot într-un prag, însă în acela al nașterii.

Această disponibilitate simultană pentru privirea directă și pentru memoria resuscitată, pentru lumea vizibilă și pentru aprofundarea analitică a structurilor limbajului și a codurilor de comunicare, face din pictura Ioanei Bătrănu, așa cum apare ea în acest remarcabil *Interior melancolic*, unul dintre cele mai complexe, mai profunde și mai autentice momente ale artei noastre contemporane.

Juliette Binoche în *Condamnați la dragoste*

...a m zice, asumându-ne momentan rolul de avocat al amestecului literarului în treburile interne ale filmului. Pentru o săptămână, merita să arborăm această deviză, inspirați de cea mai interesantă premieră a modestului început de an, deceniu etc. în repertoriul filmic local - după britanicul *Billy Elliot* al debutantului Stephen Daldry: franco-canadianul *La veuve de Saint-Pierre* (lansat la noi cu titlul *Condamnați la dragoste*) al unui regizor din generația medie și mediu ca vocație, Patrice Leconte. În film e pomenit la un moment dat numele lui Victor Hugo, cu o butadă a clasicului: "o revoltă întărește guvernul pe care nu-l răstoarnă". Nu butada e importantă - ea nu e citată ca teză, e un simplu ornament în conversație - ci blazonul scriitoricesc pe care pelicula lui Leconte îl afișează discret și-l poartă cu o anume demnitate. Un blazon simptomatic pentru modul cum cinematograful european (să nu uităm: doar cu cite o premieră pe ecranele autohtone, la douăzeci-treizeci de peste Ocean) poate brava sfidările celui american. Nu respingându-i neaparat provocările ultraspectaculare, ci uneori preluându-le, dându-le altă turnură. *Billy Elliot* metamorfoza radical tema "americană" a succesului, *La veuve de Saint-Pierre* patrunde cu intenții similare pe teritoriul unui exotism planetar, deși primele cadre sînt descurajante prin mimetismul efectelor exterioare, de o violență cinică. Ne inchipuim oroarea resuscitată a unui Delluc care, proclamînd formula "que le cinéma français soit du cinéma et que le cinéma français soit français", deplîngea la "rasa" latină a gentileții și eleganței torențele de brutalități singeroase din produsele ecraniste ale începuturilor. În atmosfera tenebroasă a unei mici insule izolate din nord-estul înfrigorat al Canadei

Condamnați la dragoste (*La veuve de Saint-Pierre*) de Patrice Leconte - Franța-Canada, 2000 - cu Juliette Binoche, Emir Kusturica, Daniel Auteuil. *Naufragiatul* (*Cast Away*) de Robert Zemeckis - SUA, 2000 - cu Tom Hanks, Helen Hunt, Nick Searcy.

(acțiunea se petrece la mijlocul secolului XIX), doi bărbați beți-morți îlucid pe un al treilea, mai mare în port, furioși că nu se pot înțelege dacă el e "gros ou gras". Cu crima gratuită comisă în stare de semiconștientă, se intră însă pe făgașul transformării unui fapt divers într-o elaborare narativă și imagistică prin care realizatorii se răscumpără ei înșiși de oroarea (filmică) din primele cadre, precum unul dintre ucigași, condamnatul la moarte prin decapitare luat drept personaj-erou.

Unul dintre complexe cinematografului francez fiind dintodeauna că nu se descurcă prea bine între "vocația istoriei" și cea a "geografiei" (filmele de gen din Hexagon pălesc în fața celor britanice, de pildă), soluția salutară (care vrea să zică *salvatoare*, nu de *salutat*) e recursul la literatură sau la darul literar veritabil al unor scenariști. Ceea ce dovedește a poseda, în speță, Claude Faraldo, dublat de ambiția neslabită a regizorului de a semna separat *adaptarea* tuturor scenariilor ce i se oferă. Filmul însuși saltă astfel nesperat deasupra liniei de plutire, o dată cu regizorul din propria-i condiție. Pornită atît de sumbru, partitura se decantează grațios și incitant, într-o manieră cu totul proprie, într-un rar *film de co-autori* care știu că *literarul* valid în cinema e acela din interstii, nu din șocuri de acțiune și replici verbioase, ci mai degrabă din revelația subtextului tăcut, din *privirea* eroilor și a obiectivului aparatului de filmat. Date care se ceț totuși construite - n-avem încotro - "literar". Ecuația nu e tocmai de la sine înțeleasă, de vreme ce ea scapă, cum vom vedea, unor cineaști reputați ai momentului, trecînd din eșec în eșec. Prin ea, în schimb, o libertate și un joc specific al spiritului pot învinge locurile comune și inertiile rudimentare, pe panta fanteziei naturale a unor paradoxuri ivite din prelucrarea "faptului divers": condamnatul la decapitare nu poate fi executat, fiindcă pe insulă nu există o ghilotină, nici un călău abilitat; în timp ce se așteaptă sosirea de peste mări, peste mai multe luni, a "văduvei" - cum e numită de

localnici ghilotina - soția comandantului închisorii bovarizează în exilul autoimpus, departe de sorginea sa nobilă și pariziană, luîndu-l sub protecție pe misteriosul condamnat, cu un interes pe cît de transparent în implicațiile sale afective și nu numai, pe atît de epurat de finalități imediate: ceea ce soțul înțelege și consimte, incurajează și apără de acuzele care nu întîrzie să apară din partea oficialităților și a comunității locale.

Prin atare mize inefabile și răgazul riscant al răstimpului contemplației, în cadre adesea fixe, urmînd *triumful* sui-generis în peisajele subline sau ordinare ale Nordului hibernal, *La veuve de Saint-Pierre* cultivă un suspense pare-se demult uitat de cinema contemporan. Excepție fac cineaștii din Extremul Orient sau Orientul Mijlociu, care au redescoperit acest tip de discurs aparent atemporal. Ei îl exploatează cu succes, începînd cu filmele unei Jane Campion (*Pianul*, printre ele) și continuînd cu peliculele mult mai frecvent premiate decît cele din Europa ori SUA, la festivalurile internaționale din ultimele decenii. Critica franceză în deriva, spre a ne limita la ea, strivește însă uneori aceste evoluții virtualmente salvatoare, crezînd a combate "academismul" desuet și naiv, tratează filmul lui Leconte, ca și pe cel al lui Daldry, cu un dispreț deloc subțire: înainte de a-l acuza în termeni postmaoiști pe debutantul britanic că "nu știe să filmeze munca", n-a economisit iefinătățile ziaristice în a scrie că rochiile lui Juliette Binoche (în rolul soției) joacă mai bine în filmul de față, decît actrița însăși - în fapt, admirabilă tocmai prin interpretarea ei degajată de efectele convenționale. Apariția bizară, dar performantă în funcționalitățile sale "non-profesioniste", a regizorului bosniac Emir Kusturica, în rolul condamnatului la decapitare, se înscrie în aceeași linie stilistică.

Din eșec în eșec trece, în schimb, vazut operativ și exhaustiv pe ecranele noastre, reputatul realizator al lui *Forrest Gump*,

Robert Zemeckis, asemeni altora de același calibru, victime ale unui sistem sclerozat. După suplicii banalității expandate furnizat anul trecut cu *What Lies Beneath*, e în premieră promptă la București cu *Cast Away* (*Naufragiatul*). Cum bine spune textul publicitar al companiei, "în contrast cu practica uzuală de a utiliza mai mulți scenariști, Broyles (William jr. - n.n.) a fost unicul angajat în acest proiect". Și adaugă că, de fapt, "ideea originală" a fost a interpretului rolului principal, omniprezentul Tom Hanks, care e și co-producător. Din această combinație a rezultat un remake nedeclarat despre un Robinson Crusoe din zilele noastre, în care canoanelor unei construcții scenaristice, asigurate de profesioniști ai condeiului, i s-a substituit documentarea pe o insulă nelocuită a "doi experți ai perioadelor primitive", rămași anonimi. Cu aportul lor, s-au cumulat incontrollabilele date și s-a ajuns la două ore și un sfert (144 minute) de proiecție. *Morală accesibilă*: dacă "și la ei" e așa... Așa s-ar justifica avîntul primăvăric al unei noi ediții (a treia) a unui "concurs de scenarii", finalizat deunăzi la Cinema Studio, sub egida reunită Fundația "Jean Negulescu" - HBO România. El succede altora (mai numeroase) de care se ocupă de 11 ani, ca de niște crossuri populare din provincie, C.N.C.-O.N.C., cu o inflație de printuri textuale bine plătite, fără să-și pună vîdit nici una dintre problemele de mai sus sau alte conexi, nici după ce unul dintre noii premiați și alții asemeni lui au făcut demonstrația palpabilă a falimentului antreprizei subprofesionale, cu filme pe care, terminîndu-le în fine, nu îndrăznesc să le prezinte publicului.

Valerian Sava

În *Dans japonez*

Gabriel Negry - schiță de portret

PRETREMARNES-CU nota în *Jurnalul* său, în luna octombrie 1934: "Recitalul de la Operă, dat de Gabriel, a avut mare succes. Ioana Basarab a făcut costumele. Orchestra Simfonică condusă de Rogalski... O sală aleasă, plină până la refuz. Succesul cel mare l-a obținut cu Tristan, secundat de Alexandrina von Silbernagel. Prefer *Faunul*, *Floarea nestică-ciumii*, *Simfonia dansului* și *Odă mâinilor*, unde mișcările erau ca de pasăre și au făcut pe mulți să plîngă".

Intr-adevăr, anii '30 au fost ani fericiți pentru arta dansului românesc, ani în care personalități de seamă ale culturii, precum Ion Marin Sadoveanu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Mircea Vulcănescu, Ionel Jianu, Dan Botta, Emil Botta, Cella Delavrancea și încă mulți alții umpleau "până la refuz" sălile, la recitalurile lui Gabriel Negry sau ale Floriei Capsali și apoi scriau despre ele, cu entuziasm. Fenomenul se poate explica astăzi, în perspectivă istorică, nu numai prin calitatea în sine a creațiilor artiștilor citați, ci și prin faptul că, după importuri de trupe, de artiști și de stiluri consacrate pe alte meridiane, înflorise brusc o artă a dansului cult autohton, rafinată și originală. La temelie acestei arte stă și tot ce a creat pe scenă dansatorul și coregraful Gabriel Negry.

Orizontul său artistic era însă și mai larg, ceea ce l-a determinat să se ocupe de

arta dansului și sub aspect teoretic și instituțional, din tinerețe și până în ultimii ani de viață, în calitate de coreolog. Astfel, tot în anii '30 a lucrat și la *Arhivele Internaționale ale Dansului*, de la Paris și pentru activitatea depusă acolo a primit de la această instituție două premii: unul în 1937 pentru întreaga sa activitate artistică și altul în 1938 pentru organizarea în cadrul respectivei instituții pariziene a unei secțiuni a dansului din România. În paralel, pentru a stimula și la noi cercetarea în domeniul artei dansului, a înființat, la București, o filială a *Asociației Internaționale a Dansului*, care a funcționat între 1935 și 1940. Tot în 1940 a apărut și cartea sa intitulată *Dansul, Originea, Arta Populară și Dansul Contemporan*.

În anii războiului a continuat să dea recitaluri, în țară și în străinătate, atît cît i-au permis acele vremuri de restriște, în compania altei personalități care se ivise pe scena românească, dansatoarea și coreografa Vera Proca Ciortea. După instaurarea regimului comunist a preferat, însă, să se retragă în provincie, pentru a nu mai fi în atenția noilor autorități, care nu erau deloc binevoitoare cu personalitățile de orice fel, care se manifestaseră plenar anterior. Floria Capsali și Mitița Dumitrescu și-au găsit refugiul într-un ansamblu de dansuri populare, Stere Popescu a făcut câțiva ani de pușcărie, urmat mai târziu de alți dansatori și coregrafi, Gabriel Negry s-a dus mai întîi la Teatrul din Brăila și apoi la Piatra Neamț. Aici s-a numărat printre cei care au ctitorit *Teatrul Tinerețului din Piatra Neamț*, unde, părăsind arta dansului, căreia îi închinase toată viața și sănătatea sa - la un moment dat pusă în primejdie de o muncă excesivă - s-a dedicat teatrului, lucrînd ca regizor acolo,

între 1960 și 1974. Ulterior însă, în 1986, a revenit la prima lui iubire, publicînd cartea *Memoria dansului*.

Imediat după 1989, cînd orizontul a devenit mai larg, și-a reînceput, însă, cu același entuziasm de altădată, demersurile de promovare a dansului cult din țara noastră. Reînnoind firele atît de brutal tăiate cu peste patruzeci de ani în urmă, a reluat legăturile cu instituțiile internaționale din lumea dansului. În 1991, la inițiativa sa, susținută de Oleg Danovski, a luat ființă *Comitetul Național al Dansului din România*, afiliat *Consiliului Internațional al Dansului*, din cadrul UNESCO, la a cărui invitație a făcut o călătorie la Paris. Acolo a luat legătura cu reprezentanții *Consiliului Internațional al Dansului*, cît și cu cei ai Departamentului de dans din cadrul *Ministerului Culturii și al Ministerului de Externe* din Franța - țara în care dansul este la loc de cinste, din vremea Regelui Soare și până astăzi, în timp ce la noi este din nou în grea suferință, între altele, și prin dispariția unicului post de consilier în probleme de dans, din *Ministerul Culturii și Cultelor*.

Fidel preocupărilor din tinerețe, Gabriel Negry dorea în 1993, cînd i-am luat un interviu pentru revista *Teatrul Azi* (nr. 1-3/1993, pp. 63-64), să creeze în cadrul *Comitetului Național al Dansului din România*, un *laborator coregrafic*, pentru dezbaterile aspectelor teoretice ale dansului. "lucru absolut necesar - spunea atunci Gabriel Negry - deoarece sîntem încredințați că la finele acestui secol (secolul XX, n.n.) se va scrie o nouă istorie a artei coregrafice, după alte criterii decît s-a făcut pînă acum". În sfîrșit, în 1996, îi apare cea de-a treia carte *Codex Choreic*.

Rezervat cînd era vorba despre sine,

tot astfel și-a petrecut și ultimele clipe pentru noi, dizolvându-se parcă în neant, ca un fum sau un nor. Un telefon, al unei persoane fără nume, l-a anunțat pe muzicologul Grigore Constantinescu de dispariția lui Gabriel Negry, îngropat, sau poate ars, nu știm unde, după cum nu știm și nu avem pe cine întreba ce s-a ales de arhiva sa: manuscrise, scrisori, fotografii, cărți, schițe de costum. Dacă printr-o minune acestea nu se vor ivi la orizont, după ce apartamentul său, vîndut anterior, a fost golit, nu ne rămîn decît unele amintiri ale celor care l-am cunoscut și cronicile din epocă. Această respirație este din cale afară de tristă nu numai pentru personalitatea care a fost Gabriel Negry, dar și pentru istoria dansului modern românesc, atît de săracă în documente, la a cărei configurație a contribuit din plin.

În 1935, Ionel Jianu, făcea o cronică plastică a unei expoziții de grup, în revista *Rampa*, din 21 martie. (Mulțumim criticului de artă Mariana Vida pentru semnarea a două cronici plastice, în care este vorba și despre Gabriel Negry). Apreciînd calitatea artistică a bustului lui Gabriel Negry, realizat în bronz de Militza Petrașcu, criticul Ionel Jianu ne vorbește parcă nu numai despre valoarea operei sculptate, ci și a celui pe care ea îl reprezintă: "Bronzul lui Gabriel Negry, de pildă, e o lucrare de o vigoare excepțională, plină de o forță concentrată, tratat impresionist aproape, dar cu o pătrundere de viață, de energie, un suflu cu totul extraordinar. E o încordare a unui avînt gata să se înalțe spre culmi. E o transfigurare a materiei, ce ține încatușat în zbuciumul ei suflul de viață lăuntrică, năzuind spre eliberare".

Liana Tugearu

TELE-
COMANDO

Apologia Securității

LA emisiunea *Lumea serviciilor secrete* difuzată de Tele 7 ABC a apărut în seara zilei de 13 martie 2001 fostul general de Securitate Dumitru Tabăcaru, care a făcut nici mai mult nici mai puțin decât apologia defunctei (speram) instituții. Fostul general, un bărbat în vârstă, cu figură leonină, ușor ironic la adresa celor care se pronunță în necunoștința de cauză asupra instituției servite de el o viață întreagă, a pretins că Securitatea n-a fost o poliție secretă, că lucrătorii ei erau foarte buni profesioniști, că informatorii recrutați de Securitate n-au săvârșit nimic condamnat, ci doar și-au făcut datoria față de țara etc. etc.

Miile de victime ale Securității se rasuceau probabil în morminte când se rosteau asemenea blasfemii. Iar moderatorul emisiunii asculta pasiv sau dădea aprobator și slugarnic din cap, în loc să reacționeze în vreun fel. Nu va mai trece mult timp și Nicolae Ceaușescu însuși, deshumat, va apărea probabil la Tele 7 ABC pentru a ridica în slavi comunismul. (L.T.)

Ce vrăjeli a mai făcut Corina

TREBUIE să recunosc că am greșit. Afirmatiile mele că, și aici iarăși sugrum din fașă o legitimă cacofonie, Corina Danilă ar fi *maica manelor* și postul *Acasă* leagănul aromitor al aspirațiilor noastre indiano-islamobile trebuie drastic amendate. Și *Acasă*, și Corina sînt mult mai mult decît atît și amîndoua s-ar fi putut simți ofensate de perspectiva minimalizatoare în care, inabil și naiv, le-am așezat. Abia după ce blinda și pufoasa prezentatoare a știrilor privind metempsihoză cîinilor a invitat-o în direct pe cea mai prețioasă creație a genului național, pe zîna sterilității, a turbei, a huilei și a antracitului, pe madona discotecilor de la Costinești care umple acum de lumină, cu un singur surîs, igrasiile pușcărilor și visele erotice ale haiducilor întîrziți, în fine, pe Marilena Nițu, pe singura femeie din România, cel puțin singura cunoscută pînă în acest

moment, care și-a mutat circumvoluțiunile din creier în buze, am realizat subit că *Acasă* face o importantă operă de pionierat; că avem acum și noi, în sfîrșit, acea instituție indispensabilă pentru echilibrul endocrin al oricărei nații care se respectă, acel stabiliment pe care toți bărbații vînjoși îl așteaptă, dar a carui lege parlamentul nostru anemic, bicisnic și impotent n-a catadixit încă să o voteze. Și dacă *Acasă* e, ca să zic așa, *instituția*, atunci serafica - o, Doamne, că neasîmpărate și pline de rîvnă mai sînt și cacofoniile astea - Corina Danilă, cu polenul Oriflame scuturîndu-i-se așamantîn de pe obrăjori, risipindu-i-se tremurător în juru-i, în scintilații mărunte, ca o aură de unică folosință, este chiar... ca să-i zicem așa, folosind un cuvînt din substrat, adică din limbii maghiare, este chiar... *gazda*! Și așa, prin bunăvoința *gazdei* și din semnele Marilenei (pentru că, am uitat să vă spun, stimați telespectatori, buzele viitoarei doamne Cozma nu au, așa, de la distanță, nici o altă funcție în afara celei ornamentale, iar în procesul expresiei articulate, ele chiar nu joacă nici un rol), s-a putut deduce o impresionantă poveste de dragoste, o poveste cu iz medieval, dintre un infractor cu aspirații eroice și cu familie la Petroșani și o jună salbatică (este un fel de-a spune!), cu un soț abstract prin Italia și cu mari dificultăți de a se face înțeleasă în limba română. Cert este că în urma acestei întîlniri miraculoase dintre logoreea pseudosindicală și nondiscursivitatea de centură, s-a născut tremolul liric, e-fuziunea prozodică, stanța poetică bine motivată și de recluziunea forțată din stanzele Jilavei, cele bine prevăzute cu gratii și cu alte facilități, și că Luceafărul huilei, cu chica lui prăvălită eminescian peste guler, a preschimbât, vorba mai vechiului său coleg de la Vacărești, bîta-n condei și whisky-n călimară. Și s-a pomit, înamorat incurabil, să răstoame la picioarele Marilenei vagonete de metafore și diluvii de hiperbole, de metonimii amestecate cu sinecdoci, de oximoroane și de onomatopee. E bine, mi-am dat eu cu parerea, e foarte bine! Corina este pe calea cea bună și *Acasă* merge în cadență nemțească în jos, așa cum, de altfel, s-a și pomit: a luat-o de la Istanbul spre Ferentari, de aici spre Cojasca și Butimanu, iar acum a ajuns unde trebuie, adică la Jilava și în acea atmosferă încărcată cu miasme grele și acrișoare de tractir confort II. Dar să nu-și imagineze cineva, așa cum am pățit-o eu, că aici e chiar capătul și că la Jilava se termina totul. Coborișul din social a virat-o scurt spre zoologie și Corina a mai făcut, după revelația cățelușei reîntrupate, a brigandului romantic și a tinerei văduve în curs de consolare, marea descoperire a *cîinelui meloman*, da, așa cum se aude, a cîinelui care cînta, a cîinelui-Caruso, a cîinelui-Iglesias, a cîinelui-Vijelie sau chiar a Cățelului Minune. Pentru că ce altceva ar mai putea îngroșa audiența, acum cînd bieții cîini sînt prigonii de vremuri și de hingheri, dacă nu un cîine care cînta, un cîine liric, un cățeluș care-și mîntuie specia prin artă? Și pe care Miron Cozma, între noi fie vorba, ar putea să-și ia la nuntă, *Acasă*, în direct, alături de Vali Vijelie, Adrian Copilul Minune, Costi Ioniță și, evident, alături de Corina Danilă însăși, *patroana* sau, după caz, *matroana* infatigabilă a aștor suflete neconsolate și pribegle! (P.S.)

Reumanizarea criticii

(Urmare din pag. 5)

NE PUTEM pune întrebarea în ce grad rămîne actual discursul eseistic-critic al lui Nicolae Steinhart. Există două tentații de încălcare a principiului estetic, una, amplu reprezentată, în prezent, bazată pe aplicarea unor metode dinafară (de la sociologie și psihanaliză la structuralism și

matematică), alta de natura intropatiei, prin lărgirea lui axiologică, în cele din urmă cu o semnificație existențială. N. Steinhart s-a manifestat ca un adversar decis al structuraliștilor, atacînd "terminologia lor invariabilă, lexicul lor categoric îngrădit, tonul lor sententios, repulsia lor acută pentru spontaneitate, imbufnata lor minuție, distanța scoarțoasă la care se mențin în raport cu cititorii, totală

neputința de a se bucura și a-și descreți fruntea, voita lor ferecare într-un perimetru îngust și etanș (alimentat de un singur izvor energetic - și acela nu al naturii, al unor stații intermediare), confundarea severității științifice cu prețiozitatea terminologiei". Și, în genere, osîndind abstragerea excesivă, fetișizarea doctrinei și a sistemelor: "Prea mult devotament față de o anumită școală ori o anumită modalitate de receptare și exegeză a faptelor poate oricînd lua înfașare de pedantism, automatizare, încremenire". Lanțurile doctrinei sînt comparate cu cele metalice, reducînd sensibilitatea, mărginind cîmpul vizual, atentînd la agerimea spiritului. Împotriva acestor nefaste efecte se recomandă "antidotul poeziei". Desigur, eseistul nostru n-a rămas mereu "în condiția poetului", tratîndu-i produsele lejer-sentimentale, divagant, cu fluctuații extraestetice. Dar "erezia" sa - cîtă putea fi la un spirit atît de cultivat și de fin - nu e oare mai mică decît cea a "stării de computer", a "strînsorii programului", spre a-l cita iarăși. Căci Nicolae Steinhart a rămas suficient de apropiat de sfera ficțional-existențială în care se plasează creația artistică, sfera amenințată acum mai puțin de tendențiozitatea sentimentală sau eticistă, cit de abstragerea exagerată, metodologică, de "reeducările iscodite de în veci nepieritoarea scolastică". La antipodul stereotipiilor de protocol cerebral, esteticește frigid, părintele Nicolae, cel "nefariseic", ne oferă un îndemn de reumanizare.

OCEAN

de Paul
Miron

Iarăși o înterupere

CINEVA aprinse lumina. Un mîrîit aspru ca gresia și nisipul izbucni, care, purtat de ecou, se urcă pînă la tavan ca să cadă în mai multe cadențe de unde a plecat. Portarul de serviciu reuși cu mari dificultăți să deschida ușa amfiteatrului în care ne lăsase ieri seara. Pronunță o interjecție sau mai bine zis jumătate de interjecție - tiii! - care exprima simplu ceea ce omul ordinii vedea. Pe măsutele înguste, pe scaunele pliante, pe estrada lată, pe dușumea, auditorii conferințelor spirituale organizate cu perfecțiune de dl Nelu, toți, fără excepție, dormeau buștean. O nouă voce stridentă mă băga în toate boalele. Dacă am înțeles bine, era cea a portarului care ordonă deranjat de o felie de brînză lipicioasă pe limba: "Deșteptarea! Sculați-va ca v-ați duhovnicit destul!" Și, dezvelindu-și de sub buzele vinete lucrarea unui stomatolog medicru, adaugă: "Unde vreți să mergeți? Unde va duceți? Lasați ca să spun eu: va duceți la 'maica străinilor', nu-i așa? Pot pune pariu cu voi că n-o să vă primească. Da, pariu, cu dumneata." Țînti apoi spre gîtul lung al magistrului van Blick din celebra familie a vanblicilor și spuse: "Dumneata ești englez. Hai să punem noi doi! Știu ca-ți place. Așa sînteți voi englezii, puneți ramașag și pe o cutie de chibrituri." Magistrul van Blick protestă: "Eu nu sînt englez, sînt niederländer, cetățean al Regatului Olandei." - "Să fii sănatos! Credeam că ești chimist." Noi îl urmam grabiți pe coridoarele fara sfîrșit. "Încetșor, încetșor, ca-nu dau rușii. Doriți la cinci?" Nu i-am răspuns pentru că povestea cu cei ce 'dau' ne provoca la toți cinci, cîți eram, o stare nervoasă prin care mai trecusem. Teodorescu îmi șopti: "Dacă ne aștă cu asemenea 'witzuri', înseamna că e grad mare." Nimeni nu îndraznea să vorbească. Era destul că portarul trancanea cu efuziune marită: "Am uitat să vă spun, acum cînd îmi dau seama că sînteți cu toții străini - à propos, are cineva pașaport verde sau roșu? -, să vă spun, bine ați venit și o zi bună în scumpa noastră patrie, locușorul cel mai frumos din lume!" Cu alt glas: "Veniți mai încoace, nu stați în umbră. Umbră poarta țundra. Un proverb de la tata. Cum îl interpretați voi? Eu, zic așa: vreți să faci cariera, ieși în fața ca - iertați-mi vorba de țaran -, ieși ca păduchile."

Minher van Blick începu să se neli-niștească. Ca de obicei se încrunta astfel că cele două lentile ale ochelarilor de sîrma păreau că se suprapun. Un ciclop miop de te băga în speriet. "Ascultă, noi sîntem grupa reuniuniștilor. Ne grabim să prezentăm lista de candidați la alegerile viitoare." Portarul salută: "Succesul cel mare! Dar dacă vreți s-o mai apucați pe măicuța în dimineața asta, etajul cinci!" Toți cinci ridicaram mîna spre numărul de deasupra ușii: cinci în cifre romane. Oponentul nostru își scoase chipul și-l uscă cu o batistă mare. "Da' grei de cap mai sînteți, toți cinci!" Eram siguri că vom fi scoși din clădire în lanțuri ca ucigași. Îi pusei mîna în piept: "Cinci." - "Uita-te mai bine!" Pe tablă cu numărul descoperii urma unei cifre căzute. Era acel bastonaș care completa pe vecinul - V - cinci, devenind împreună șase.

Coborîrăm în tăcere la un etaj mai jos. Calugarița ne aștepta pe coridor: "Poftiți! Nu e nevoie să vă scuzați. Ar fi mai degrabă datoria noastră. E totdeauna la fel. Vorbește omul asta de te ametește. Dar e foarte cumsecade, bun la inimă, adică milos, ține sîrindarele și e un mare și inimos patriot."

POLIROM

NOUȚĂȚI
martie 2001

• În colecția Duplex

Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi
Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România

• În colecția Ego

Zigu Ornea

Polifonii

• În colecția Seminar. Filosofie

Gh. Vlăduțescu

Cei doi Socrate

• În colecția Collegium. Științele educației

Horst Schaub, K.G. Zenke

Dicționar de pedagogie

În pregătire:

Norbert Elias

Procesul civilizației

I.P.S. Nicolae Comeanu

Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creștine

Comenzi la: CP 266, 6600 Iași, Tel: & Fax: (032)214100 (032)214111 (032)217440

București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel: (01)313897

TiMișoara, Tel: 092/548785

E-mail: polirom@mail.dntis.ro

http://www.polirom.ro

CARTEA
AMERICANĂ

prezentată de
**Andreea
Deciu**

Tragedia diferenței

DUPĂ cum atestă *Jurnalul* său, Mihail Sebastian a învățat limba engleză aproape de unul singur, citind și traducind sonete shakespearice ca terapie (împreună cu audițiile de muzică clasică) împotriva angoasei cumplite a vremurilor pe care le trăia. Pe măsura ce situația se înrăutățea, iar pericolul de a fi deportat devenea din ce în ce mai mare, Sebastian trăia nu doar tragedia semintei sale, ci și o dramă personală. Drama omului uitat sau abandonat de prieteni, dar și a intelectualului obsedat de mediocritate, neîmplinire, ratăre, de nevoia disperată de a înțelege în ce măsură, ce i se întâmplă - în plan uman, spiritual și profesional - era strict o chestiune de conjunctură, de teribilă nedreptate a istoriei, sau (fie și parțial) rezultatul unei slăbiciuni sau limitări interioare, ale lui proprii. Sebastian a fost, după cum rezultă din *Jurnal*, un om onest pînă la severitate cu sine însuși. Micile și omeșteștile sale clipe de cabotism sînt sancționate permanent, astfel că în forul interior dramaturgul, prozatorul, eseistul, gazetarul sînt supuși unui control strict care nu permite auto-compatimirea decât atunci cînd într-un fel nu are încotro, cînd e copleșit de pesimism, mult prea îngrijorat de ce vede, incapabil să ignore semnele prevestitoare de rău. Dar tot Sebastian are, în mod clar, și o latură naivă, cel mai adesea vizibilă cînd îi vine ideea unui nou roman sau a unei noi piese de teatru. Atunci vedem un Sebastian încă tînar, încă plin de speranțe, a cărui încredere în talentul lui depășește cu mult orice neliniște sau șovăială. La un moment dat în *Jurnal*, severul Sebastian se lasă furat de visătorii compensatorii a lui "ce-ar fi fost dacă...". Ce-ar fi fost dacă ar fi plecat la timp din România, dacă ar fi devenit scriitor într-o țară liberă, cu o limbă de largă circulație? Ori dacă textele lui ar fi fost traduse în franceză sau engleză, dacă ar fi izbutit să atragă atenția unui editor străin, reușind ast-

fel să evadeze din sordida lume în care trăia? Odată puse la condițional perfect, asemenea întrebări marchează finalul, oboseala, abdicarea. În mai, 1945, Mihail Sebastian a murit într-un accident stupid, lovit de un camion în timp ce traversa strada. Era în drum spre o conferință dedicată lui Balzac. Supraviețuind antisemitismului, Se-

Mihail Sebastian - *Journal. 1935-1944. The Fascist Years*. Ed. Radu Ioanid, trans. Patrick Camiller, 641 pag., Ivan R. Dee, 2000.

bastian a murit ca un intelectual: cufundat în gânduri, absent la lumea din jur.

E probabil că nu ar fi supraviețuit oricum pînă în zilele noastre, spre a-și putea vedea reveriile devenite realitate: după valul de comentarii stîmte de apariția *Jurnalului* său în 1995, la Editura Humanitas, traducerea în limba engleză, datorată lui Patrick Camiller, într-o ediție îngrijită de Radu Ioanid, apare la Editura Ivan R. Dee, la Chicago. Traducerea e bună, chiar dacă pe ici-pe colo apar expresii prea americane și prea actuale, al căror echivalent stilistic românesc nu mi-l pot închipui rost de Sebastian. Cartea va fi publicată în luna septembrie și în Marea Britanie, dar cred că i s-ar fi potrivit mai bine, de la bun început, un idiom englezesc pur-sînge. Însă faptul că a fost tradusă e atît de valoros în sine, încît nu merită cautat nod în papură. Cititorii din România vor fi citit deja,

nu o dată, ci de mai multe ori, acest excepțional *Jurnal*, iar criticii au avut deja multe de spus. Nu vreau să adaug nimic - aici și acum - la analiza conținutului cărții, ci prefer să comentez contextul publicării traducerii, precum și semnificația unui asemenea eveniment. Profit, în acest scop, de apariția, în *TLS*, numărul din 2 martie, a recenziei semnate de Paul Bailey. O recenzie evident favorabilă cărții (cum altfel ar fi putut fi?), dar nefavorabilă lumii care a produs-o (și, iarăși, cum altfel ar fi putut fi?).

Tzvetan Todorov scrie într-unul din textele sale că nu putem cunoaște cu adevărat o lume, un popor, o comunitate, decît privind-o *din afară*, menținîndu-ne o poziție *exotopică*, de *excentricitate*. Și le recomandă bulgarilor înșiși, conaționali săi, să se descopere în măturile altora despre ei. Dar tot Todorov e conștient că în întîlnirea dintre *sine* și *celălalt* - spre a folosi termenii săi - sînele încearcă întotdeauna să-l devoreze pe celălalt, reducîndu-l printr-un mecanism mimetic de reprezentare la normele și criteriile care îi sînt familiare. Cu alte cuvînte, privind din exterior o lume, o comunitate, am șansa să o cunoșc mai bine decît cei care trăiesc înlauntru ei, dar e de asemenea posibil să voi încerca să o asimilez forțînd-o să fie compatibilă cu orizontul meu apercceptiv. Soluția pe care o recomandă Todorov, pentru ieșirea din acest impas, este asemănătoare cu un principiu bine cunoscut hermeneuților: *fuziunea de orizonturi*. Dar trebuie să înțeleg; mai întîi de toate, *diferența* dintre cele două lumi - a mea, și cea pe care o observ - pentru a putea să le fuzionez în actual cunoașterii. Impresia mea este că, în privința felului în care va fi receptată această traducere, *fuziunea de orizonturi* va fi esențială. Nu cred că Paul Bailey ajunge în stadiul ei. Dar nici nu sînt sigură că vina îi aparține integral.

E ușor de ghicit cum vor fi priviți intelectualii români din prajma războiului de către cititorii occidentali ai *Jurnalului*: grotesc antisemiți, lași, oportuniști, cruzi, complet lipsiți de loialitate față de o prieten aflat la nevoie. În cronica sa, Bailey prezintă cu oarece detalii "cazul" amicitiei dintre Mihail Sebastian și Nae Ionescu, citînd din faimoasa (și infamă) prefață la *De două mii de ani*. Cîteva paragrafe mai jos, cînd Bailey parafrazează o sintagmă adresată de Eugen Ionescu tizului sau Nae - *brută mediocră* - ceva-ți spune că recenzentul însuși e total de acord cu caracterizarea. Și, iarăși, alte cîteva paragrafe mai jos, Bailey remarcă, pentru beneficiul cititorului occidental nefamiliarizat cu istoria României, că Sebastian a fost martorul a

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Livius
Ciocârlie

Mici (?) impertinențe

“A MINTIRILE plăcute sînt bijuterii pierdute” (II, 821). Uneori doarme bunul Homer. Uneori scrie fleacuri Valéry.

În fond, Cioran are dreptate să se delimiteze de Valéry, deși acesta e pe puțin la fel de inteligent. În schimb, îi lipsesc obsesiile. Nu modulează cîteva motive. Nu are bas fundamental.

În memoria lui Valéry nu se păstrează decât idei și cîteva senzații. Întîmplările vieții nu fac parte din ființa lui. Nu el s-ar apuca să regăsească timpul pierdut (cf. 1469). Dacă prin asemenea măturisiri nu vrea să spună decât "așa sînt eu", *all right*, e dreptul lui. Dacă are sentimentul că face o critică aluzivă a romanului proustian, lucrurile se strică. Produce efectul bumerang. Deodată se cascadează un gol între senzații și idei. Valéry e un erou al spiritului. Unul care, ca emirul lui Macedonski, pierde în deșert.

"Esența prozei este de a pieri, adică de a fi 'înțeleasă' - adică de a fi dizolvată, distrusă fără rest" (I, 1501). Proza, mai dă de înțeles, nu se închide în ea însăși, în convențiile de limbaj. Nu întîmplător, ca să mă exprim ca Jdanov, ideea lui Valéry corespunde - prin răsturnare - cu aceea a lui Sartre care vitupera împotriva poeziei (și a prozei poetice) cu un argument similar: în timp ce poezia se scaldă în ea însăși, în inutilitatea ei, adevărata proză privește realitatea și ne permite s-o transformăm. Leninism la Sartre. La Valéry...?

Energică punere la punct într-un capitol intitulat *Superstii literare*: "Numesc astfel toate concepțiile care au în comun uitarea condiției verbale a literaturii. De pildă, existența și psihologia personajelor, aceste viețuitoare fără rarunchi" (II, 569).

E greu să nu te impresioneze un asemenea exercițiu de culturism. Abia într-un târziu îți vine să întreb, ca prostu': chiar este sigur că Valéry are mai multă conștiință a condiției verbale a literaturii decât Proust? Chiar este sigur că *neuitare a condiției verbale a literaturii și existența personajelor se exclud*? Să-i lipsească de adevărata rarunchi a lui Charlus? Să nu aiba el alta drama decât aceea că, vorba

lui Radu Petrescu, e scris de autor? Să fie mai adevărată *literat* tînăra parca a lui Valéry decît Françoise, ori decît Legrandin?

Deși nu el s-ar întoarce spre trecut, Valéry formulează sintetic ideea memoriei involuntare: "Trecutul trăiește din hazard. Orice incident *scoate* din el o amintire" (II, 879). Din păcate, de aici pînă la a-l înțelege pe Proust ar mai fi fost de bătut drum. Ce observație mai nefericită poți să faci despre o operă în care totul se leaga și își corăspunde decît să spui: "Interesul lucrurilor lui rezidă în fiecare fragment. Poți să deschizi cartea unde vrei" (I, 772)? Ce-i drept, Valéry avea o scuză: nici nu făcuse altceva decît să deschidă cartea din loc în loc și să parcurgă cîte un fragment. Participând la voința omagială scos de admiratorii lui Proust imediat după dispariția lui, Valéry scria: "Deși cunoscut abia un singur volum din marea opera a lui Marcel Proust, iar arta însăși a romancierului mi se pare una de neconceput..." (I, 769). Te întreb: de ce a mai scris dacă nu l-a citit? De ce și-a băgat nasul unde nu-i fierbea oala?, ar fi spus mama. Cum, de ce? Dacă era VIP...

"A spune: *Tăcere nesfârșită*, etc., înseamnă să enunți cu claritate: *Vreau să vă înspăimînt cu profunzimea mea și să vă minunez cu stilul meu* (II, 696). Cum s-a înțeles, aluzia lui Valéry este la cunoscuta propoziție a lui Pascal *Tăcerea eternă a spațiului infinit mă înspăimîntă*, referitoare la propria lui spaimă, dar mai ales la aceea a omului lipsit de Dumnezeu. Pe Valéry îl lasă rece. Din nou, e dreptul lui. Îl am și eu pe acela de a spune că e vorba despre prostia mereu la pîndă în mintea oamenilor celor mai inteligenți? E necuvincios ce spun? N-o să mă convingă nimeni că în tratarea celor mari doi și cu doi trebuie să facă cinci.

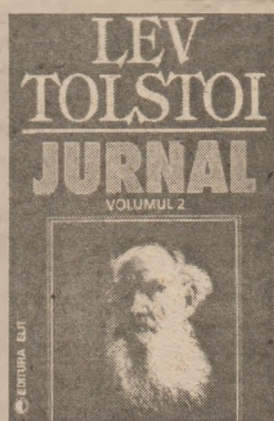
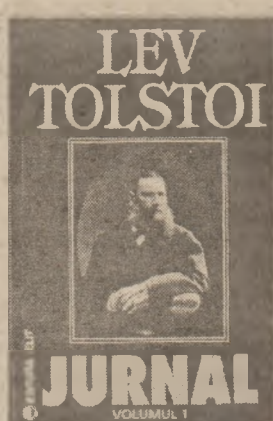
Îl judec prea aspru? Probabil, da. De n-ar fi decît avertismentul: "Cei mai ridicoli erau aceia care, cu de la sine putere, deveneau judecătorii și justițiarii tribunalului. Nu pareau să-și dea seama că judecățile noastre ne judecă" (II, 54). Așa e, uit cam des acest adevăr. Nu-i vorba, și Valéry îl adresează numai... celorlalți.

trei regimuri fasciste, pe perioada scrierii *Jurnalului*: cel al lui Carol al II-lea, al generalului Antonescu și Gărzii de Fier, și în fine al generalului Antonescu drept unic lider. "Interesant în tipul de fascism mistic pentru care au optat Eliade și alți intelectuali," observă Bailey, "este disprețul egal atît pentru capitalism, cit și pentru socialism". *Jurnalul* lui Mihail Sebastian prezintă cititorilor străini o țară sfîșiată între variante de extremism, incapabilă de vederi liberale sau moderate.

În momentul de față, în România se fac simțite eforturi reale de analiză lucidă a istoriei tulburii a acelor vremuri, precum și a calibrului intelectual și politic - a unor nume celebre precum Mircea Eliade, Nae Ionescu, sau Emil Cioran. Ne-ar prinde bine ca ele să fie mai cunoscute peste hotare. Dar tot în momentul de față, România a revenit în atenția Occidentului ca fiind țara în care extrema dreaptă a lui Corneliu Vadim Tudor a cîștigat un procentaj considerabil la alegeri (Bailey face această

precizare în cronică). Și de asemenea în atenția Occidentului prin polemicele pe tema Holocaustului și a Gulagului, purtate între intelectuali dintre cei mai importanți și cunoscuți. Firește, adevărul e întotdeauna spinos, iar postmodernismul s-a străduit atîta amar de vreme să ne învețe că nici nu ar exista macar. Pentru cei care vor citi cartea din acea poziție exotopică sugerată de Todorov, panorama e înspăimîntătoare. Iar recenta controversă stîmă de scrisoarea domnului Tamás (presupunînd că un cititor occidental ar avea știre de ea) o face, într-un fel, chiar mai înspăimîntătoare: iuțea cu care unii intelectuali români s-au repezit să-i arate că *nu are dreptate* dovedește cit-de-surzi putem fi la ceea ce au de spus alții. Tragedia lui Mihail Sebastian nu a fost, cum spuneam, doar cea a unei semintii, ci și una personală. Tragedia omului înșelat și parăsit de prieteni, redus la marginalitate, forțat să ramînă *afară*, expulzat din comunitatea profesională și intelectuală căreia îi apar-

ținea. O tragedie a diferenței. Ar fi fost spre avantajul nostru ca această traducere să apară prefațată de un text explicativ, care să nuanțeze într-o analiză sociologică sau istorică confuzia și tragedia acelor ani, 1935-1944. Dacă asemenea nuanțări sînt cu adevărat posibile. După moartea lui Nae Ionescu, Sebastian, în fața corpulului neînsușit, e copleșit de o ciudată tandrețe față de cel care văzuse în el pe Iuda. Tandrețea și compatimirea pentru un om nerealizat. Acest moment de excepțională generozitate poate să sugereze, păstrînd firește proporțiile, o manieră de a citi în cheie caritabilă lumea pe care o descrie: *Jurnalul* este o carte despre victime, victimizare, și refuzul de a fi victimă. Oricît ar pare de aberant, nu doar Sebastian merită compatimire, ci și cei care i-au refuzat-o lui (firește, din alte motive), precum și cei care sînt obligați să trăiască astăzi, sub alte forme, consecințele lășității sau nepriceperii celor care se fac auziți.

A apărut la editura Elit o nouă ediție a traducerii din *Jurnalul* lui Lev Tolstoi, în două volume, cu "unele renunțări și cîteva completări". Traducere: Janina Ianoși. Prefață și note: Ion Ianoși. Vol. I - 576 p., vol. II - 558 p.

Thomas PRINZ

Sosirea la București

IN FRIGUROASA ZI de 2 februarie a anului de grație 1997, un avion de tip Airbus coboară lin pregătindu-se de aterizare. Prin hublouri pasagerii descoperă, sub pătura joasă de nori, o întindere înzăpezită pe a cărei suprafață se disting, risipite, câteva sate. Peisajul lasă o impresie jalnică. Avionul aterizează totuși cu o precizie matematică. Cu un sentiment de ușurare călătorii se supun controlului pașapoartelor. Printre cei care se îndreaptă spre ghișeul rezervat diplomaților, se află Charlotte Valentin, experta în problemele de cooperare tehnică, detașată de la ministerul german de externe la ambasada Germaniei din București. Acesta ar fi începutul cărții lui Thomas Prinz. Un roman polițist, despre care unii cunoscători ai genului afirmă aici că ar fi primul "Diplomatenkrimi" în spațiul de limbă germană. Nu am verificat exactitatea acestei afirmații pe care o iau drept adevărată dintr-un motiv mai degrabă personal decât obiectiv: cu minime excepții, romanele polițiste nu fac parte din lista lecturilor mele preferate. Romanul lui Thomas Prinz intitulat *Ankunft im Bukarest (Sosirea la București)* constituie o astfel de excepție. Motivul este evident: cum aș fi putut rezista tentației de a citi această a doua carte a autorului german, diplomat de profesie, devreme ce pentru oricare cititor german originar din România și mai ales, cunoscător al realităților românești, titlul sună mai mult decât promițător.

Înainte de a începe lectura mi s-au reactivat reminiscențe teoretice din anii facultății și ai celor imediat următori când, semiotizând și textualizând pe marginea literaturii, recurgeam la serviciile gramaticilor narative, faceam distincții subtile între *povestire* și *discurs*, între *narațiune* și *narativitate* și așa mai departe...

Structura elementară a genului polițist, mai ales a romanului anglo-saxon, pe linia aceluia "Whodunit" "cine a fost făptașul", respectată de autorul romanului de față întru totul (cum de altfel Thomas Prinz și mărturisește în interviul pe care mi l-a acordat), este agrementată printr-o serie de elemente spațio-temporale oarecum "exotice". Vom vedea imediat și de ce.

Acțiunea se petrece la vreme de iarnă grea, în București, într-un interval strict delimitat, între 2 februarie și 14 februarie 1997. Decorurile alternează: Hotelul Sofitel, cu toate dependențele sale de lux, câteva locuințe particulare, clădirea ambasadei germane de pe strada Rabat, parcurile Herastrau și Cismigiu, câteva străzi, restaurante. Cazinoul - toate din București. După Charlotte care, sosind în București, își face prima intrarea pe scenă, restul personajelor romanului nu întârzie nici ele. Conform protocolului, ele îi sunt prezentate noii venite în ambasadă, sumar la început. Aflăm că atmosfera reprezentanței diplomatice germane este otrăvită de rivalități stupide, intrigă, ambiții, meșchinării. În mijlocul acestui "personal", Charlotte descoperă un vechi amic - pe Frank de la secția consulară, serviciul pașapoarte. Frank este și singura persoană de încredere în acest viespar uman în care ambasadorul, om fin dar bolnav, nu poate face nici pace, nici ordine. Despre Charlotte Valentin, cititorul află deja din primele pagini că este în vîrstă de 32 de ani, doctor în științe, mamă a doi copii, nečasatorita, fostă campioană olimpică la judo, diplomat de profesie. Împrejurările o vor pune în situația de a-și descoperi nebanuitele talente de detectiv. La foarte scurtă vreme după sosirea ei în București, unul din membrii ambasadei germane, Herr Breitmeier, este asasinat, chiar în ultima zi a activității sale diplomatice. Culmea, tocmai Charlottei îi este dat să descopere corpul neînsuflit al lui Breitmeier. Vrînd să-i facă acestuia o vizită, îl află cazut la pămînt, într-o balta de sînge, în vreme ce acordurile dramatice ale concertului pentru pian și orchestră numărul 1 de Ceaikovski (de pe o înregistrare pe disc compact, cu volumul dat la maximum) sporesc caracterul sinistru al tabloului. Breitmeier, deloc iubit de restul colegilor săi, era un mare meloman și animator cultural la

televiziunea română. Soția acestuia era și ea angajată caritativ în asistarea "copiilor străzii". Fiindcă Charlotte este persoana cea mai puțin implicată în intrigile de la ambasadă, este imputernicită să conducă ancheta pînă la sosirea celor doi trimiși ai oficiului federal pentru apărarea constituției, care întârzie din cauza înzăpezirii aeroportului...

De-a lungul anchetei, Charlotte trece prin tot felul de peripeții și are ocazia de mai multe ori să-și pună la pămînt adversarii masculini, oricît de solizi și experimentați ar fi aceștia. Eroina romanului, scris la persoana întâi, își confirmă titlul de neîntrecută judokană. Agila și inteligentă, cocheta, energică și deloc sentimentală, Charlotte face față celor mai complicate situații în care intra, frecventînd în căutarea vinovaților mediile interlope, înfruntînd agenți ai fostei securități, implicați după '89 în structuri mafioate...

Pe parcursul celor peste 250 de pagini ale romanului, autorul nu pierde ocazia de a furniza cititorilor nenumărate detalii (păcătuiind pe alocuri prin didacticism) despre istoria României, despre obiceiurile locuitorilor ei, despre trecutul comunist și prezentul post-comunist. Elemente pe care un cititor atent al presei le recunoaște ca fiind specifice scenei românești post-decembriste nu scapa din raza de observație a autorului, care le și evocă: practicile frauduloase ale unor firme, natura mafiota a unor relații de afaceri, perfidia unor foști agenți ai securității, practici ilegale de procurare a unor pașapoarte, neputința autorităților germane de a le veni de hac infractorilor și așa mai departe. Peisajul mohorit al unui București iernatic și înghețat conferă un plus de culoare locală.

Printre cititorii germani ai așa-numitului gen "policier" puțini sînt cei familiarizați cu realitățile românești. Este principalul motiv pentru care autorul a recurs, cam abuziv, la descrieri explicative. Cit despre diplomații occidentali, trimiterea lor în capitalele est-europene și mai ales "balcanice" (deși preferabile celorla din unele țări africane), nu constituie deloc un titlu de glorie, fapt de asemenea explicat în cuprinsul romanului. Concomitent însă, în calitatea sa de "insider", autorul cărții livrează cititorului, recurgînd firește la discursul narativ, numeroase detalii cu caracter "confidențial" despre culisele saloanelor diplomatice. Thomas Prinz a fost realmente detașat la Ambasada Germană din București între anii 1993-1997. Între fapte și ficțiune, romanul său începe cu ilustra formula conform căreia "orice asemănare a întîmplărilor și personajelor cărții cu situații și cu persoane reale este pur întîmplătoare și neintenționată". O formulă care, din capul locului, îndeamnă cititorul să opereze distincții nete dar și corepondențe posibile între real și imaginar.

Cu totul, remarcabile în romanul de factură polițistă *Ankunft im Bukarest* sînt câteva elemente care pledează în favoarea calităților literare ale lui Thomas Prinz. Stilul sarcastic, ironia, o bine dozată distanță a naratorului față de evenimentele și personajele cărții, intriga complicată dar condusă cu mînă sigură, salvează unele situații și scene de la neverosimil sau chiar ridicol (de pildă Charlotte nu scapă nici un prilej de a-și etala performanțele de judokană, iar autorul nu ratează în atari condiții, nici el, ocazia de a-și etala cunoștințele de specialitate). Chiar finalul romanului este încununat de o luptă ieșită din comun: înfruntarea, corp la corp, a Charlottei cu Dana Mikasch, fostă securistă și fostă adversară olimpică a diplomatei germane. Încăierarea dintre cele două femei ne poate duce cu gîndul la eterna înfruntare a principiului binelui cu cel al răului, sau la cele două protagoniste ale germanice saga a Niebelungilor, Krimhilda și Brunhilda...

Romanul are suspens și, conform unei vechi scheme, la care a recurs între alții la vremea ei și Agatha Christie, crima nu are doar un singur făptaș. Cititorii germani se vor mai întîlni cu Charlotte Valentin - ale cărei calități de detectiv o recomandă din plin unor misiuni viitoare în diverse ambasade germane din străinătate. Se spune că următorul popas pe care Charlotte îl face va fi Djakarta...

R.B.: Stimate Doamnă Thomas Prinz, sunteți din nou prezent pe piața germană de carte cu al doilea dvs. roman polițist, Sosirea la București, carte despre care se afirmă în unele recenzii deja publicate că ar fi primul "Diplomatenkrimi" în spațiul de limbă germană, adică primul roman polițist a cărui acțiune se petrece în saloanele diplomației, și nu oriunde, ci tocmai în cele ale Ambasadei Germane din București. V-a determinat experiența personală să amplasați acțiunea romanului exact în România?

Thomas Prinz: Da, am fost detașat din anul 1993 pînă în 1997 la Ambasada Germaniei din București. A fost exact perioada în care a apărut primul meu roman, *Mode, Mord und Models*. Reușita acestuia m-a motivat în scrierea celei de-a doua cărți. De altfel, pe atunci situația la Ambasada Germană din București era de-a dreptul palpitantă și pe alocuri chiar amuzantă, așa încît m-am decis să utilizez "materia" într-un roman polițist.

R.B.: În paginile acestui roman descrieți în detaliu unele aspecte ale realității românești, descriere redundantă pentru un cititor care este familiarizat cu problematica românească; pe alocuri, această familiarizare a cititorului german cu "mediul" în care se desfășoară acțiunea romanului are inflexiuni didactice, mai ales în capitolul de început al cărții. Ați fost oare într-atît de interesat, de fascinat aș spune, de unele fațete ale realității românești încît ați simțit nevoia de a recurge la acest tip de descrieri?

T.P.: Știți, dacă scrii ceva despre București, chiar și într-un roman polițist, trebuie să-i furnizezi cititorului străin câteva repere, câteva lamuriri. Aceasta este de fapt cauza prezentării, fragmentare firește, a Bucureștiului și chiar a istoriei sale...

R.B.: Am atîns o chestiune pe care voiam deja să v-o supun atenției: faptul că România există într-un fel de spațiu al "absenței", oarecum dincolo de orizontul cotidian de receptare al publicului occidental. Cînd ați fost numit la ambasada germană din București, cum ați resimțit această "detașare"?

T.P.: România avea pe-atunci un renume foarte prost. Nimeni nu voia de bună voie să plece în România... aprovizionarea lăsa de dorit și multe din facilitățile de care avem parte aici, în Europa de Vest, erau inexistente în România. Sînt doar câteva motive pentru care România nu era "rîvnită". Eu am avut totuși și alte experiențe pe durata șederii mele acolo: m-am simțit bine la București, am călătorit mult prin țară, am avut experiențe pozitive, am păstrat amintiri plăcute sejurului

sau Charlotte în acțiune

meu în România, despre care cred că este un exemplu al coliziunii imaginilor contrastante despre una și aceeași țară...

R.B.: Credeți că aici în Occident s-a creat o imagine a țării bazată pe clișee?

T.P.: Da, în orice caz cu precizarea că trebuie să ne întrebăm căror cauze se datorează aceasta. Există firește motive dintre cele mai diferite. Pe de-o parte, nu se știu prea multe despre România. În timpul războiului rece, România s-a autoizolat nu numai față de Occident, ci și față de Răsărit. În jurnalism se manifestă tendința de a stabili anumite centre de greutate ale interesului, majoritatea acestora legate de catastrofe sau, mă rog, de domeniul senzaționalului despre care cititorul de rând este dornic să fie informat. Analizele detaliate ale unei situații nu au căutare pe piață. Iată încă un motiv pentru care România nu este prea bine cunoscută. La aceasta se adaugă faptul că în ceea ce privește evoluția politicii sale, România a confirmat din păcate unele prejudecăți.

R.B.: Aș adăuga la această idee un detaliu aparent nesemnificativ: m-am ocupat ceva mai îndeaproape de imaginea Germaniei în lume și trebuie să recunoaștem că și ea este grevată de serioase prejudecăți. Fiindcă vorbim totuși despre literatură și fiindcă la mare modă este ciclul romanelor despre Harry Potter, de ce să nu ne amintim că adversarul micului ucenic vrăjitor este un german... Această opțiune a autoarei britanice vorbește de la sine. (Autorul își exprimă asentimentul printr-un zîmbet). Dar acesta este un alt capitol. Să revenim la România și la romanul în paginile căruia tratați cu o privire "necruțătoare" atât echipa Ambasadei Germane de la București cât și pe foștii colaboratori ai vechii securități imbarcați la bordul așa-ziselor noi servicii de informații. Cărui fapt se datorează această "vivisectie" a celor două sfere, a celor doi poli în jurul cărora gravitează majoritatea personajelor romanului, întâlnindu-se de fapt unele cu altele?

T.P.: În parte, aceasta se datorează opțiunii mele pentru formula romanului polițist. Am dorit să scriu o poveste palpitantă într-o formă clasică. Literatura de specialitate desemnează această formulă prin "cine este făptașul". Este o formulă clasică. Crima se petrece la început, presupușii făptași sunt numeroși, fiecare dintre ei are un motiv iar detectivul trebuie să descopere în cele din urmă cine este vinovatul. Această configurație clasică a intrigii se regăsește și în romanul meu. Presupuușii făptași fac parte din corpul diplomatic al ambasadei germane, fiecare dintre ei este implicat în afaceri "dubioase". La aceasta se mai adaugă, desigur, o si-

tuatie curenta la începutul anilor '90 în România, când de pilda, convorbirile telefonice mai erau interceptate, când vechii securiști și mai noii lor colegi își continuau nestinjeniti faradelegile... Toate acestea le-am lăsat să "curgă" și în paginile romanului meu... și pentru a conferi veridicitate, realism, narațiunii.

R.B.: Romanul se desfășoară între două paliere: unul aparținând registrului ficțiunii celălalt, registrului factic, cu alte cuvinte, între fapte și ficțiune. De altfel la început, așa cum procedează și alți autori, scriitorii sau cinești, vă luați clasică măsură de precauție prin care cititorul este avertizat că orice asemănare cu realitatea este pur întâmplătoare. Numai că această formulă uzuală indică exact caracterul, deloc întâmplător al unor coincidențe... Există în paginile romanului dvs. acel teren mlaștinos în care se cufunda aproape toate personajele. Cât despre Charlotte, ea pare o figură aproape abstractă prin calitățile ei în raport cu restul personajelor. Chiar feminitatea ei este una ciudată, e independentă, plină de încredere în sine, și-a crescut singură cei doi copii, și-a dat doctoratul, a fost campioană la judo și pe deasupra, deși dă dovezi de cochetarie, este băiețoasă. Ați intenționat să creați un nou tip de personaj feminin?

T.P.: Da, am vrut cu buna știință să creez un nou tip de detectiv. Există în rafturile bibliotecii de romane polițiste germane o mulțime de detectivi bărbați și eu nu doream deloc să îmbogățesc această galerie cu încă o figură. În plus, în domeniul meu de activitate, la Ministerul german de Externe sau la ambasadele germane din străinătate, am întâlnit acest tip de femei tari, puternice. Așa puțin personajul Charlotte este mai puțin fictiv decât pare la prima vedere. Există cu adevărat femei care, în lumea diplomației, dominată de prezențe masculine, își afirmă feminitatea reușind să sintetizeze calități aparent incompatibile.

R.B.: Credeți că prin calitățile cu care ați dotat-o, Charlotte Valentin poate să se angajeze și în deslușirea altor cazuri, în romane viitoare?

T.P.: Cu siguranță. Ea își va continua vocația de detectiv. Ea va pași pe urmele mele. În 1997, după ce mi-am încheiat misiunea în România, am fost detașat la Ambasada Germană din Indonezia, în Djakarta, unde am lucrat vreme de trei ani. Am convenit cu editorul meu ca acțiunea următorului roman, avînd-o ca eroină principală tot pe Charlotte Valentin, să se petreacă la Djakarta.

R.B.: Să înțelegem din aceasta că Charlotte Valentin pășește pe urmele dumneavoastră, că ea constituie într-un anume fel un alter

ego al autorului (știind prea bine că numeroși scriitori uzează de această formulă "subversivă" în romanele lor)?

T.P.: Nu, așa ceva nu aș putea afirma. Am încercat ca, din caracterele pe care mi-a fost dat să le întilnesc și cunosc, să scot la iveală, ca dintr-o carieră de piatră, materia primă din care mi-am construit, mi-am elaborat romanele. Dar, în același fel, și din propriul meu eu am extras bucăți de mozaic din care am creat caractere. În romanul *Ankunft im Bukarest* de pilda, astfel de reminiscențe se regăsesc în caracterul unuia din principalii vinovați, Thomas Heissenberg. Prin urmare, nu se poate afirma că am transferat o persoană din sfera realității în universul ficțiunii, transformînd-o în personaj...

R.B.: Cînd ați început să scrieți literatura?

T.P.: Am scris dintotdeauna, din timpul anilor de școală, apoi în timpul studiilor superioare am lucrat și ca ziarist. Mi-a trebuit însă mult pînă am găsit forma care să corespundă exigențelor mele. La început am cultivat formule specifice discursurilor satirice, registrului ironiei. Dar mi-am dat seama că de fapt așa ceva nu mi se potrivește. În 1990 am trăit o întâmplare foarte interesantă, cu suspense și mi-am zis: "acum te așezi la masa de scris și o așterni pe hirtie". Manuscrisul a fost apoi publicat, este vorba de romanul *Mode, Mord und Models*, și așa am început să scriu întâmplări cu suspens, romane polițiste, literatură de divertisment.

R.B.: Există o plăcere pe care o generează lectura romanului de care ne-am ocupat și chiar un critic mai exigent nu poate contesta acest lucru. Deplasez sistemul de referință al dialogului nostru dinspre literatură spre cel al experiențelor umane, în general pozitive, pe care afirmați că le-ați avut în România. În ce au constatat acestea? Au fost ele de natură ambient-peisagistică, umană, sau de ambele feluri?

T.P.: Într-adevăr experiențele pe care le-am făcut și avut în România sunt diferite prin natura lor. Am cunoscut personalul Ambasadei Germane, am cunoscut funcționari în ministere, oameni simpli, de la țară, am călătorit mult prin România, și am ajuns să o cunosc bine. Am întâlnit oameni care, deși nu aveau o stare materială prea bună, au fost foarte ospitalieri, foarte deschiși. Cît despre responsabili politici, aceștia au exprimat dorința de aderare a României la Europa, decizia de a face ce trebuie pentru atingerea acestui deziderat dar și conștiința faptului că România aparține Europei.

R.B.: Ați afirmat că ei și-au exprimat dorința de aderare la Uniunea Europeană. Această voință există, în mod incontestabil. Dar cum se poate ea înlăptui? Ați vorbit despre experiențele dumneavoastră pozitive în România. Dar ați avut desigur și experiențe neplăcute și unele dintre acestea fac parte din categoria obstacolelor pe care România trebuie să le depășească pentru a ajunge în Europa. Care sunt aceste experiențe negative?

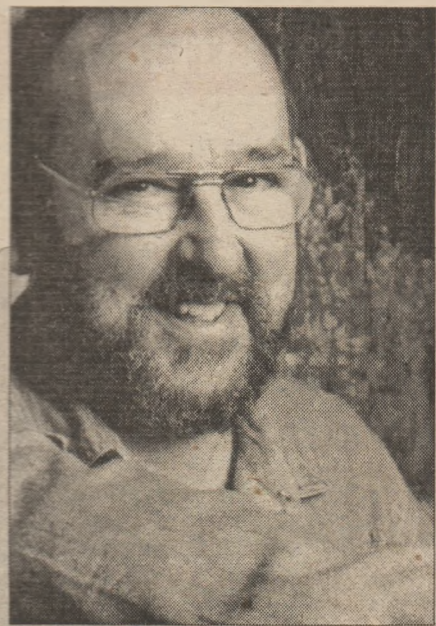
T.P.: Să luăm, ca exemplu, rezultatul ultimului tur de scrutin - o experiență negativă. Se poate observa că România mai are de strabătut o cale încă foarte lungă pentru a atinge obiectivul aderării. Se întrevide desigur acea "luminiță la capătul tunelului", cum ne-am obișnuit să spunem, dar tunelul este încă foarte lung.

R.B.: Sunt opiniile unui expert în domeniul politicii europene, departamentul în care și lucrați la Ministerul de Externe. Profit de această specialitate pe care o aveți pentru a vă întreba care sunt șansele de aderare a României la Uniunea Europeană cu Ion Iliescu la putere?

T.P.: Ion Iliescu a devenit, în conjunctură știută, purtătorul de speranță al societății civile românești. Dar, cum spuneam, România are de strabătut o cale lungă și va avansa și cu o conducere în fruntea căreia se situează Ion Iliescu. Dar împreună cu forțele societății civile, conservatoare, reprezentate în parlament - mă refer la liberali, la partidul minorității maghiare... - care dacă se vor angaja, vor reuși să dinamizeze un astfel de guvern.

*R.B.: Doamnă Thomas Prinz vă mulțumesc pentru acest interviu și doresc mult succes în scrierea romanelor dumneavoastră viitoare și-mi exprim speranța că foarte curînd și o editură din România va publica în traducere romanul *Ankunft im Bukarest*.*

Rodica Binder
Deutsche Welle, Köln

Guy REWENIG:

Packatuffi

NĂSCUT în 1947 Guy Rewenig este considerat copilul teribil al literaturii de expresie luxemburgheză. Alături de Roger Manderscheid el este principalul reprezentant al acestei literaturi. Autor a numeroase romane, piese de teatru, culegeri de poezii și cărți pentru copii, scrie în luxemburgheză, germană și franceză.

Fragmentele de mai jos fac parte din cartea de povești pentru copii *Packatuffi*. Pentru "euro-copii" și părinții lor, am zice noi.

E vorba de o privire șarjat-ironică asupra efectelor tehnizării, din ce în ce mai sofisticată și mai atotcuprinzătoare în lumea contemporană. Sunt țintite mai ales zonele în care sunt modificate, alterate sau anulate cele mai firești și intime resorturi ale omului obișnuit.

În ultima vreme, Nelli e înnebunită de plăcere să meargă la patiserie cu bunicul său. E o mare desfătare să vezi holbindu-se ochii și lungindu-se urechile celorlalți clienți, când bunicul Norbert spune: "Un ligokram de miine cu sase realcere, vă rog!", și când patisierul, fără să clipească, îi pune în pungă un kilogram de piine cu șase cereale.

Campionul la aritmetică

Peste trei luni, familia Weber va mai avea un bebeluș. Doamna Weber știe deja că o să fie băiat. Domnul Weber nu mai poate dormi liniștit. Zi și noapte, e foarte excitat, căci se tot întreabă: "Ce o să se întâmple când micuțul o să vină pe lume și n-o să știe să lucreze cu un PC? O să aibă mutra nătingă, bietul neștiutor!"

Doamnei Weber nu-i plac asemenea observații. Ea bodogănește: "Copilul nostru o să fie un copil cuminte și bine crescut, și nu un apucat după PC".

Dar domnul Weber își spune: "Trebuie să fie vreo posibilitate de a construi un PC minuscul, nu mai mare decît o ascuțitoare. PC-ul ar putea fi introdus în pîntecele mamei, chiar sub nasul bebelușului așa că el ar putea să clămpăne puțin pe taste și să înmagazineze cîteva mici trucuri și timpul va trece mai repede în întunericul din burta mamei. Și cînd o să vină pe lume va ieși înarmat cu minusculul lui PC și-i va arăta doctorului primele lui dischete.

Gîndurile astea, domnul Weber nu vrea să i le împărtășească soției sale. El spune: "Am putea să-l învățăm măcar un pic de aritmetică pe flăcăul nostru."

În privința asta, doamna Weber e de acord. Socotitul e un lucru foarte important. Nu se știe niciodată la ce prinde bine. De bună seamă, va prinde bine la ceva. Iată de ce copilașii care au un avans la socotit sînt totdeauna foarte bine înarmați.

Domnul Weber și-a cumpărat o carte inteligentă. Ea se numește: "Învățarea aritmeticii înainte de naștere". Această carte descrie amănunțit cum să-i înveți pe bebelușii care nu s-au născut încă, să numere pînă la zece.

Poc-poc-poc! face cu degetul domnul Weber lovind încetisor în pîntecele enorm al doamnei Weber. Asta vrea să însemne: "Astăzi, o să învățăm să numărăm pînă la trei, iubitul!" Poc-poc-poc! face cu degetul domnul Weber pe pîntece, la început din jumătate în jumătate de oră, pe urma din zece în zece minute, și acum tot la treizeci de secunde. Poc-poc-poc! bate degetul pe burtă ca într-o toba mare. Doamna Weber e deja sătula de acest poc-poc-poc! pentru că, așa cum stă pe spate, simte o durere ascuțită în rinichi.

Scumpul cel mic din burtă nu reacționează. "Cred că e tare de ureche!" se nervează domnul Weber. "Sper că n-o să avem un bebeluș care să nu știe să numere."

Dar astăzi, micuțul a ciocănit și el din burtă. Domul și doamna Weber l-au auzit foarte clar. Poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc-poc!

"Cum de șaptesprezece ori?" se miră domnul Weber. "Înseamnă că flăcăul nostru știe deja să numere pînă la șaptesprezece! Și eu nici nu l-am învățat decît pînă la zece!"

Dar dragul de micuț din burtă a vrut să spună cu totul altceva. De fapt, el voia să spună: "Mai-lăsați-mă-odată-n-pace-cu-bocănitul-asta-în-toba-sau-n-aveți-altă-treabă-mai-bună-de-făcut?"

Totuși, domnul Weber n-o ia așa. El ride de fericire și-i spune soției: "E fantastic! Peste trei luni o să avem un geniu în aritmetică!"

Prezentare și traducere de
Constanța Ciocârlie

Tatăl lui Nelli pleacă în America

CÎNDVA, demult, Nelli avea un tată.

El nu era niciodată acasă. Dimineața, lucra. După-masa, lucra. În pauza de prinz, lua masa la cantina angajaților. Seara, se ducea de la birou direct la Asociația Taților.

În Asociația Taților, tații se întîneau ca să discute următoarea problemă: "Nu-i oare foarte greu să crești azi un copil?"

Azi e atît de greu să crești un copil, încît numeroși tați din Asociația Taților discută despre asta ore în șir. În scurt timp, ei au început să țînă, seară de seară, cîte o sedință la Asociația Taților.

Nelli nici nu și-a mai văzut tatăl. Cînd el se întorcea la miezul nopții, Nelli dormea deja. Tatăl ei deschidea cu grijă ușa dormitorului ca să arunce o privire. Era foarte ușurat că Nelli dormea de mult. Căci un copil care doar me e un pic mai ușor de crescut decît unul treaz. Oricum, tatăl lui Nelli era groaznic de obosit după lungile discuții despre copiii care sînt atît de greu de crescut.

Tatăl lui Nelli a devenit președintele Asociației Taților. De atunci, pînă și duminica trebuia să se ducă la Asociația Taților. Toată ziua de duminică scria invitații numeroșilor tați în vederea următoarei sedințe a Asociației Taților. Toate Asociațiile Taților din țară au fondat o Federație a Taților. Mama lui Nelli a spus: "O să vezi că tatăl tău o să fie ales președinte al Federației Taților! Și atunci, putem să-l uităm cu desăvîrșire!"

Tatăl lui Nelli a devenit președintele Asociației Taților. Din acel moment, el trebuia să plece mereu în străinătate. Fiindcă, în străinătate, Asociațiile Taților erau foarte interesate să cunoască Asociația Tatălui lui Nelli. Și în străinătate, copiii sînt foarte greu de crescut în zilele noastre. Tatăl lui Nelli discuta zile în șir cu tații străini.

Încetul cu încetul, Nelli și-a uitat tatăl. Nici nu era greu. Căci abia dacă îl cunoștea.

Acum tatăl lui Nelli locuiește în America. El este președintele tuturor Asociațiilor Taților din lumea întreagă. Se înțelege că din cauza asta nu mai are deloc timp s-o crească pe Nelli.

"Tatăl tău poate să rămînă acolo unde este!" zice mama lui Nelli. Acum, Nelli nu mai are tată.

Dar citeodată, ea visează că are un nou tată. Un tată complet altfel. Noul tată complet altfel o ia pe Nelli în brațe și-i spune: "Ești atît de greu de crescut, Nelli, că o să rămîn mereu, mereu, mereu cu tine acasă."

Umplocuri și limonai

NIMIC nu-i simplu cu Norbert, bunicul lui Nelli.

Mai ales în magazine. Sau la restaurant. Cînd bunicul Norbert face cumpărături sau comandă ceva, nu mai reușește să spună numele corect al lucrurilor. El confundă mereu numele. Cînd n-are decît un singur cuvînt de spus, mai merge. De obicei, atunci nimereste cuvîntul. Dar de cum trebuie să zică două vorbe una după alta, totul iese întortochiat și anapoda.

Cînd, în vreun bistrou, vrea să comande o limonadă cu un pai, el zice: "Aduceți-mi, vă rog, un limonai și o paiadă!"

Cînd are chef să mănînce spaghetti și caneloni la restaurant spune: "Pentru început, spaleoni, și după aceea canighete."

Cînd vrea să cumpere la patiserie trei cornuri umplute și două brișe cu ciocolată, atunci zice: "Aș dori trei cornute umpluturi și două ciocolite broșate."

La început patisierul a făcut ochii mari.

A întregat: "Ce-ai spus, domnul meu? Vreți să mai spuneți o dată?"

Bunicul Norbert zice: "Cum? Am spus foarte clar că aș dori trei brișuri ciocolote și două umplute cornate."

Patisierul își bagă degetul în ureche, căci credea că nu mai aude bine. "Brișuri ciocolote și comate umplute? Ce-s astea? N-am așa ceva de vînzare!"

Bunicul Norbert începe să ridă: "Dar eu n-am spus așa! Eu am cerut trei umplocuri briolate și două comate ciocolite!"

"Șiți ce?" zice patisierul. "Poftiți un corn și o tortă cu caise și un foietaj cu fructe, toate astea pe gratis pentru dumneavoastră, luați-le vă rog, numai lăsați-mă în pace cu umplocurile briolate și comatele ciocolite!"

De la o vreme însă, patisierul s-a obișnuit cu bunicul Norbert. E chiar prea puțin spus. El așteaptă cu nerăbdare să vină bunicul Norbert. E totdeauna un moment foarte captivant. Ceilalți clienți cer, simplu și clar, chifle și prăjituri, baghete și împletituri, piine cu nuci și piine de seară. Așa, nu-i nimic special. Și merge foarte repede.

Dar cînd comandă bunicul Norbert, patisierul trebuie să-și plece bine urechea. Și să cugete serios. El trebuie să ghicească ce se ascunde îndărătul îmbrîngatelor suleuri cu sasan și vogăcele săpate, partă cu trune, crezele cu bremă frișcate savarate și rateuri cu parne. Patisierul e totdeauna foarte fâlos cînd ghicește totul dintr-odată.

Mestesugari de nasuri

"ÎN viitorul apropiat, toți copiii din Europa vor avea nasul la fel", zice domnul Vite. "Peste tot în Europa, totul trebuie să fie exact la fel. Avem aceleași roșii, aceleași scobitori, aceleași cutii cu mîncare pentru pisici, aceleași baterii pentru lampi de buzunar, aceleași șireturi pentru aceiași pantofi, și acum o să se pună aceleași nasuri tuturor copiilor din toate țările Europei." "Cum așa?" ride Nelli. "Nu se poate să ți se pună un nas! Nasul îl ai, de cînd vii pe lume!" "Numai că de obicei, nu este cel bun!", spune domnul Vite. "Trebuie ca de mult toți copiii să aibă în sfîrșit același nas european. Ca să se știe imediat: trăim cu toții în Europa." "Și cum arată nasul ăsta?" ride Nelli. "E vorba de noul nas-castravete european", zice domnul Vite.

"Așa un nas-castravete nu exista decît în Europa, și nicăieri altundeva." "Un nas-castravete?" ride Nelli. "Ai ori un nas, ori un castravete. Niciodată pe amîndouă". "Ei, tocmai asta-i originalitatea", zice domnul Vite. "Noul nas-castravete este un nas adevărat, e drept că s-ar putea crede că e vorba de un castravete, numai că un castravete n-ar fi în stare să strănute." "Eu, în orice caz, refuz nasul-castravete", zice Nelli. "Eu sînt multumită de nasul-Nelli al meu".

"Parerea ta n-o să conteze", spune domnul Vite. "De acum înainte s-a terminat cu nasurile-Nelli. Și nasurile-Lollo. Și nasurile Packatuffi. Milioane și milioane de copii vor fi dotați cu nasuri-castravete. Recunoaște că e frumos! Sau preferi un nas-cartof american? Sau un nas-pietricică asiatic? Sau un nas-Kiwi australian?" "Și ce-o să pătească copiii care s-au născut cu un nas turtit?", întrebă Nelli. "Un nas care nu seamănă în nici un fel cu un nas castravete?" "O să li-l ajusteze puțin", spune domnul Vite. Părinții lor vor primi un mic ghid care le va indica ce să facă! Toți părinții din Europa vor primi micul ghid. Așa că, o să poată toți să mesterească aceleași nasuri-castravete pentru copiii lor." "Să mesterească?", întrebă Nelli. "În fiecare dimineață, timp de treizeci de minute, vor trebui să tragă tare de nasul copilului", spune domnul Vite. "Ca să se lungească. În toate după-amiezele, nasul copilului va fi frecat cu praf verde. Ca să aibă o culoare frumoasă ca de castravete. În fiecare seară, timp de treizeci de minute, nasul copilului va fi bine frămîntat. Ca să devină moale ca un castravete."

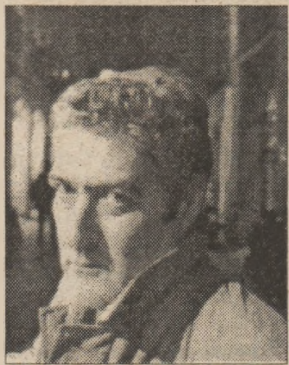
"Doamne, ce noroc am avut că am implinit deja zece ani", se gîndește Nelli. "De nasul-caisă al meu n-o să mai poată să se atingă, să-l sucească și să-l deformeze. O să am grijă să nu-i vorbesc despre asta domnului Vite. El, cu siguranță, ar fi în stare să nascocască repede un alt mic ghid european. Ghidul ăsta s-ar numi oare: Cum să se transforme caisele în castraveți?"

Două premii pentru Magris

● Pentru Claudio Magris (n. 1939), anul acesta e unul benefic: la 25 martie, în cadrul Salonului Internațional de Carte de la Leipzig, îi va fi înminat *Premiul pentru înțelegere europeană*, în valoare de 20.000 de marci, atribuit de Asociația Librarilor Germani. Și asta nu e tot. Profesorul, scriitorul și publicistul italian, cunoscut cititorilor români prin volumele *Danubius* și *O alta mare*, traduse la Ed. Univers, va împărtăși cu Adam Michnik și *Premiul Erasmus*, dotat cu 300.000 de guldeni și atribuit în mod tradițional unor personalități care au adus o contribuție substanțială în domeniul culturii, societății și științelor sociale. Juriul Fundației Erasmus și-a justificat alegerea prin faptul că atât Magris cât și Michnik au relevat în scrierile lor valoarea multiculturalității Europei Centrale și de Est.

Fizionomia unui oraș

● Născut la Barcelona în 1952, Quim Monzó e autorul de limba catalană cel mai cunoscut în Spania și cel mai tradus în străinătate. Și-a început cariera literară la sfârșitul anilor '70, după ce a fost în prima tinerețe corespondent de război pentru ziarele spaniole. De atunci a publicat mai multe romane și volume de nuvele la editura catalană Quaderns Crema, continuând să facă și gaze-

tărie (cronicile lui din cotidianul "La Vanguardia" au un deosebit succes de public). Pe lângă acestea, scrie și scenarii. Recent i-a apărut un nou volum de povestiri, *El millor dels mons* (Cea mai bună dintre lumi), care au ca personaj central chiar orașul natal al scriitorului, Barcelona, cu memoria, străzile, cartierele ei.

„Que sais-je?”

● ...celebra colecție a Editurii PUF își serbează 60 de ani de apariție cu un volum despre *Comunism*, scris de Alexander Adler, editorialistul de la "Courrier international". Odată cu aniversarea, colecția își va inaugura și un site pe Internet.

Celălalt Cioran

● Timp de două ore și jumătate, la 10 martie, emisiunea "Radiolibre" de la France Culture, condusă de George Banu, s-a ocupat de Cioran, mai bine spus de "celălalt Cioran", relevat de *Caietele* postume publicate în urmă cu trei ani la

Gallimard (și traduse și la noi). Între altele, Jacques Lassalle a citit și comentat notații ale moralistului de origine română, iar Christine Gagneaux - câteva texte favorite ale cititorului Cioran, de la Shakespeare la Thérèse d'Avila.

Istorie și ficțiune

● În volumul de eseuri *On Histories and Stories*, apărut la Ed. Chatto & Windus, A.S. Byatt (în imagine) constată proliferarea romanelor istorice în literatura anglo-saxonă și se întreabă dacă nu cumva romancierii englezi sint atât de lipsiți de imaginație încât se văd nevoiți a-și căuta în istorie sursa de inspirație. "Utilizarea contextelor istorice încărcate emoțional, ca războiul din tranșee din 1914-18 sau Holocaustul, nu constituie ea însăși un alibi pentru a încerca să se dea unui text o valoare pe care scriitura nu o justifică?", nuantează romanciera, deplângând faptul că Marea Britanie n-a dat un Philip Roth sau un Don DeLillo, care au contribuit mult la modelarea imaginii Americii contemporane prin ficțiunile lor.

Heidi revăzută și adaptată

● Cînd a publicat, în 1880, romanul cu titlul inițial *Heidi, munți și minuni*, scriitoarea din Zürich Johanna Spyri nu știa că personajul ei va deveni un mit elvețian și o industrie profitabilă inclusiv pentru japonezi. Tradus în peste 40 de limbi și vîndut în zeci de milioane de exemplare, romanul a servit ca pretext pentru filme de cinema și televiziune, serialul japonez de desene animate a sporit încă faima "fetei muntilor", și, practic, mai toată lumea știe cine e și o iubeste pe Heidi. Era și timpul ca țara ei de origine să se ocu-

pe mai mult de ea. Cinematul elvețian Markus Imboden a realizat, cu un buget de 6 milioane de franci elvețieni și cu distribuție internațională, o nouă versiune cinematografică a romanului, transpunînd aventurile miciei turbulente în anul 2001. Premiera națională a filmului (care a fost deja prezentat la Festivalul de la Berlin) e așteptată cu emoție la 28 martie - scrie ziarul "Le Temps" din Geneva, care amintește și că la 7 iulie va fi comemorat, printr-o suită de manifestări, centenarul morții Johannei Spyri.

Ecranizare

● Ideea de a face un film după romanul *Pornografie* de Witold Gombrowicz (apărut și la noi, acum doi ani, în admirabila traducere a lui Ion Petrică, la Editura Univers, în seria de autor) datează de cîțiva ani. La început, elvețianul Luc Bondy a vrut să realizeze filmul pe un scenariu de Gerard Brach, dar proiectul a fost abandonat. Alți cinești au lucrat apoi la noi versiuni ale scenariului. Între ei, și Andrew Birkin, asistentul lui Stanley Kubrick și fratele actriței Jane Birkin. În sfîrșit, acum regizorul polonez Jan Jakub Kolski va trece la fapte, pornind de la scenariul lui Brach căruia i-a adus îmbunătățiri. Filmările la coproducția polono-franceză sint prevăzute să înceapă în septembrie.

În căutarea copilului pierdut

AM MAI SCRIS în aceste pagini despre tragedia trăită de argentinianul Juan Gelman, unul dintre cei mai mari poeți hispanofoni contemporani. Fost militant comunist, apoi "guerillero" peronist evoluînd către poziții critice, pe care le susținea ca jurnalist, a fost obligat să se exileze în Mexic, fiind interzis în Argentina pînă în 1988. Din exilul sau mexican, în care s-a consacrat poeziei, el a făcut cunoscută lumii durerea dispariției fiului său Marcello și a surorii Maria Claudia, pe atunci însărcinată, în timpul dictaturii argentine. Investigînd pe cont propriu, a aflat că fiul lui a fost asasinat de militarii argentinieni, iar nora, deportată în Uruguay, a fost executată în închisoare, după ce dăduse naștere unui copil. Juan Gelman și-a făcut un scop al vieții din găsirea acestui copil. Sprijinit în căutările sale de zece laureați Nobel, de scriitori, ziariști, foști militari și anonimi, a aflat că e bunicul unei fetei, încredințate în 1976 spre adopție unei familii uruguayene, în cadrul "planului Condor", care organiza repressiunea și traficul de

copii ai militanților executați. După 23 de ani de investigații, Juan Gelman și-a putut cunoaște în sfîrșit nepoata, Maria Macarena, ce fusese declarată copil legitim al familiei uruguayene. Mama adoptivă a mărturisit adevărul, iar analizele genetice au demonstrat fără dubiu că Maria Macarena e fiica lui Marcello și a Mariei Claudia. Emoționanta întîlnire a tinerei cu bunicii paterni a avut loc de curînd, trezîndu-se recunoscînd pe chipul nepoatei trăsăturile părinților ei biologici - scrie "El País semanal", în care e publicat un lung interviu cu Juan Gelman, acum în vîrstă de 73 de ani, pe tema semnificativei sale tragedii familiale și a deceniilor de căutare obstinată.

Rude cu banana

● Mostră de umor științific în publicația "Discover" din New York: "De la Darwin încoace, oamenii au recunoscut vrînd-nevrînd înrudirea lor cu maimuțele. Acum, deciprarea genomului a relevat un adevăr și mai umilitor: nu sîntem veri doar cu maimuțele, ci și cu alimentul lor preferat, bananele. «Cu cit avansăm în înțelegerea genomului, cu atît aflăm mai multe despre locul nostru în univers» - comentează biologul Robert May, președinte al Societății Regale din Marea Britanie. «De exemplu, noi, oamenii, avem 50% din genele bananei (sau, pentru a fi mai precis, banana are jumătate din genele noastre, fiindcă genomul ei e mai mic), un fapt mai marcant la anumite persoane, după știința mea, decît la altele»".

Tineri prozatori croați

● De la mijlocul anilor '90, o nouă generație de scriitori a apărut în viața literară croată. Fără să beneficieze de sprijinul nici unei instituții culturale, în absența revistelor literare cu apariție regulată și a rețelei de difuzare, prozatorii croați ai noului val nu formează o generație omogenă, nu au o poetică anume care să-i încadreze într-un curent comun. Și totuși se pot observa multe asemănări. Cea mai frapantă este întoarcerea către real, preferința pentru proza scurtă, apelul la ironie și grotesc. Povestirile - situate la granița dintre jurnalism și literatură - aduc un suflu de democratizare unei proze care suferea, în ultimul deceniu de comunism, de elitism și ermetism. Nemaexistînd fil-trul ideologic ce împingea vechea generație către limbaj esopic și evazionisme, tinerii scriitori se întorc la discursul realist, preocupați

în primul rînd de adevărul de viață și nu mai folosesc subiectul ca suport pentru exerciții conceptuale virtuozice dar plicticoase. În revista "Globus" din Zagreb sint menționate o mulțime de nume de tineri autori croați ce ilustrează noua tendință. Dintre acestea am reținut pe acela al Julijanei Matanovic, ale cărei prime două cărți, *De ce v-am mințit?* și *Notă despre autor* au devenit best-sellers în Croația; pe Miljenko Jergovic, cu *Grădina din Sarajevo*, nuvele scrise într-un oraș asediat, în stil reportericesc, ca reacție imediată la război; pe Ante Tomic, caracterizat printr-un umor apropiat de cel al prozatorilor chehi, în special de Bohumil Hrabal, și pe Zoran Feric, care în volumele de povestiri *Capcana lui Disney* și *Îngerul în ofsaid* se remarcă prin umorul foarte negru cu care tratează teme grave.

Rîsul lui Dono

● Născut în 1960 la Jakarta, Heri Dono (în imagine) este cel mai cu-

noscut pictor indonezian contemporan. Tablourile lui - care au fost expuse în

numeroase orașe mari ale lumii și figurează în colecțiile unor muzee naționale din Europa, S.U.A., Japonia - exprimă o dimensiune tipică spiritualității javaneze, umorul, risul prin care se pot transgresa și depăși limitele binelui și răului. În Indonezia, unii dintre elevii lui Heri Dono fac copii după picturile lui și le vînd drept originale pe piața de artă înfloritoare de acolo, ba chiar, profitînd de cota internațională a maestrului lor, le și "exportă".

Revista revistelor

"Verșoară, fată de pension"

Cine și-ar fi inchipuit ca Samuel Rosenstock, născut în 1896 la Moinești într-o familie de evrei cu stare, școlit la București, emigrat în Elveția, cu un an înainte ca România să intre în război, și stabilit ulterior în Franța, unde a și murit în 1963, va dobîndi o celebritate mondială după ce va lansa *dadaișmul*, unul din primele curente de avangardă, și va fi considerat, înaintea lui Ionescu și Cioran, sub numele Tristan Tzara un important scriitor francez de origine română? În orașul lui natal, la fel de obscur astăzi ca și ieri, există de cîtva timp un uriaș monument (o sculptură în metal) consacrat mișcării *dada* și o *Asociație culturală și literară* care-i poartă numele. Președintele asociației, profesorul de franceză Vasile Robciuc, a avut ideea unor *Caiete Tristan Tzara*, în mai multe limbi, după modelul revistelor avangardei interbelice, vizînd așadar o circulație internațională. Cel care a dat viață ideii este, cine altul?, Nicolae Ţone, editorul de la Vinea și președintele *Institutului de Studiere a Avangardei Românești și Europene*. Primul număr al *Caietelor* datează din 1998. Următorul, numărul triplu 2-4, a văzut lumina tiparului în 2000. Ambele beneficiază de condiții grafice excelente. Găsim în ele texte rare, informații prețioase, contribuții de seamă la cunoașterea vieții și operei lui Tzara, ca și la aceea a avangardei în general. Înainte de a semnala câteva, Cronicarul are de făcut și un reproș: textele nu sînt nici datate, nici însoțite de sursa din care provin; nu știm de aceea care au fost scrise special pentru *Caiete* și care nu; cele reluate nu conțin nici o indicație bibliografică. Să adăugăm și că unele neconcordanțe nu sînt explicate: de exemplu, Mircea Popovici ne informează rîtos (citîndu-l pe Georges Hugnet) că vocabula *dada* a fost lansată la cafeneaua *Terrasse* din Zürich pe 8 februarie 1916 ora 18 (și nu la Cabaretul Voltaire - de unde și publicația cu acest nume -

cum spune legenda omologată în istoriile literare). Al. Piru, bine informat de obicei, leagă nașterea mișcării de ziua de 14 iunie 1916. Profesorul Robciuc, în utila bibliografie din nr. 2-4, identifică prima apariție a termenului *dada* în 18 aprilie 1916 în *Journal de Ball*. În fine, Tzara însuși datează prima manifestare *dada* la 14 iulie. Am promis să revenim cu un text mai puțin cunoscut. E vorba de amintirile lui Louis Aragon publicate în 1923 sub titlul *Projet d'histoire littéraire contemporaine* și care se referă la sosirea lui Tzara la Paris din Elveția unde tocmai lansase *dadaișmul*: "Cîteva zile înainte de sosirea lui Tzara, pe cînd ieșeam împreună cu Georges Auric din Hotel des Grands Hommes în strada Montagne Sainte Geneviève, pe neașteptate, Auric, vorbeam despre Zürich, se opri stringînd din buze și lipindu-și de piept cărțile și hîrțile pe care le avea asupra lui: «Ce dezamăgire, totuși, dacă Tzara ăsta pe care-l așteptăm nerăbdători ar fi un groaznic elvețian, provincial și zgomotos.» De decepția cu pricina ne temeam toți, dar nu pe ea o resimțirăm la primul contact. Finetea în toate cele este aceea prin care Tzara se salvează, se justifică. Nici chiar astăzi nu văd ce i s-ar putea reproșa. Cu toate astea, am fost toți, la început, Eluard, cred, Philippe ca și Soupault și André Breton puțin nedumeriți: nu era omul nostru..." Nu era și totuși era. Cel ce scrisese cîndva delicată și ironica poezie despre o verșoară, fată de pension, n-avea cum să se schimbe cu totul, în pofida teribilismului de care va da dovadă întreaga viață.

De la Priboi la Versoix

Cine ar fi crezut, chiar și cu o lună în urmă, că din stiloul republican al președintelui Iliescu ar putea ieși cuvîntul "sire", într-o invitație adresată Regelui Mihai? *România liberă*, și nu numai, a considerat că prin invitația transmisă la Versoix de doi emisari prezidențiali, Opaschi și Talpeș, Ion Iliescu a încercat lovitura de imagine a vieții sale. Refuzat politicos de Rege, dl Iliescu mai face un pas; dă publicității și motivele acestui refuz - agenda ocupată dinainte - precum și scuzele pe care i l-ea cerut fostul suveran al României că nu poate participa la inaugurarea Muzeului Național de Artă de la Cotroceni. Mai mult, dl Iliescu anunță, prin consilierii săi, și promisiunea Regelui de a reveni în țară, în următoarele șase luni. Altfel spus, reintors la Cotroceni, Ion Iliescu semnalizează din toate puterile că vrea să recupereze handicapul unei relații proaste cu Regele Mihai și că Majestatea Sa n-ar avea, în principiu, nimic împotriva inițiativei sale. Intrînd în detalii, Regele cere scuze ca nu poate da curs unei invitații făcute în pripă, în timp ce președintele Iliescu *uită* de toate mîrlaniile și vexațiunile cu care s-a confruntat Regele din '90 pînă în '96, de fiecare dată cînd voia să-și viziteze țara. Din păcate, presa cotidiană n-a perceput semnificația scuzelor Regelui, o admirabilă lecție de politețe protocolară, oferită gratuit de la Versoix celor care ar trebui să aibă urechi de auzit la Cotroceni. ● Se pare că unii dintre consilierii de azi ai dlui Iliescu au studiat cu atenție punctele forte ale fostului președinte al României,

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundației "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

Un manual discutabil

CRED în ideea de manual alternativ și în competiția dintre manuale. Dar nu pot susține un manual slab, de dragul acestei idei. Un asemenea manual e cel compus de dl Marin Iancu, *Limba și literatura română*, pentru uzul elevilor de clasa a VIII-a. Această carte apărută la Editura Corint a devenit unul dintre coșmarurile mele. Trebuie să recunosc: dl Iancu m-a învins. Numai cu mare greutate pot traduce exprimările domniei-sale pentru băiatul meu, care are ghinionul să învețe după acest manual. Dl Iancu știe carte, iar pentru mine, ca absolvent de filologie, manualul său e perfect inteligibil. Dar nădăduiesc că dl Iancu nu vrea să-mi împropăteze mie sau profesorilor care au de-a face cu manualul său cunoștințele de gramatică, stilistică etc. Chiar și pentru mine cartea d-lui Iancu e încărcată de prețiozități și de formulări discutabile. Autorul mi se pare prizonierul jargonului pe care îl folosesc gramaticii, iar în tratarea multor chestiuni dl Iancu intră în detalii care n-au ce căuta într-un asemenea manual. Nu vreau să se înțeleagă de aici că manualul său mi se pare prost. E mai rău de atît. Nu e adaptat la nivelul de înțelegere al unui elev mediu de clasa a VIII-a. Și asta, mă tem, deoarece dl Iancu pare să se teamă de limbajul simplu ori poate nu izbuteste să iasă din clișeistica "exprimări frumoase" cu care nu puțini profesori de limba română își agresează elevii. Dau un exemplu la întîmplare: "Tot neologisme sînt considerate și unele informații interne ale limbii române, dacă acestea rezultă din combinarea a două elemente formative neologice (de exemplu *apoetic*, format din prefixul neologic a- + adjectivul *poetic* împrumutat din franceză) sau dacă au, în structura lor, cel puțin un element constitutiv neologic: *nefavorabil*, *nelegitim*, *neagresiune*". Sau: "Construiți contexte adecvate următoarelor sensuri ale cuvîntului față..." Sau și mai și: "Tautologia este un fenomen lingvistic realizat la nivel sintactic și stilistic". Sau iată un citat prin care dl Iancu vrea să-l lumineze pe elevul de clasa a VIII-a asupra povestirii lui Fănuș Neagu *Dincolo de nisipuri*: "Cîmpia, întregul spațiu imagi-

nar al scriitorului stă sub zodia unei așteptări a apelor fertilizatoare. O nostalgie a ploii se asociază celei a zăpezilor sau, mai exact, este una în esență cu ea. Narațiunea lui Fănuș Neagu vădește o încărcătură lirică ori de cîte ori motivul apei apare - într-un fel sau altul - în țesătura vreunei povestiri". Dacă e reprodus corect, acest citat conține un dezacord în prima propoziție, așa că ar fi trebuit evitat. Dar dacă dl Iancu a închis ochii la dezacordul dintre subiectul multiplu și predicatul, oricum nu văd ce înțelege de aici bietul elev de clasa a VIII-a. Nu cumva dl Iancu își imaginează că asemenea citate ar trebui învățate pe de rost, pentru a fi întrebuițate apoi, ca atare, la examenul de capacitate? Iată însă ce spune dl Iancu însuși despre proza lui Fănuș Neagu: "Scrierile lui Fănuș Neagu se disting în proza românească printr-un limbaj pitoresc și rafinat. Inspirîndu-se cu predilecție din lumea fabuloasă a Bărăganului și a împrejurimilor Brailei, Fănuș Neagu se alătură, prin viziune și stil, seriei de prozatori ce îi cuprinde pe Gala Galaction, Panait Istrati, V. Voiculescu și Șt. Bănuțescu". De astă dată sînt convins că autorul speră că formularea sa va fi învățată pe de rost de elevul care are de-a face cu manualul său. Or, nu acesta e rostul unui manual de clasa a VIII-a și, de fapt, al nici unui manual care nu conține teoreme sau legi care trebuie învățate ca atare - dar nu papagalicește! Căci, pentru bietul copil de clasa a VIII-a, dacă un lucru se distinge prin ceva, atunci de ce face parte dintr-o serie! Cu ce sînt eu de vină să-i explic băiatului meu că, pur și simplu, Fănuș Neagu a scris o capodopera, *Dincolo de nisipuri*, iar ulterior proza lui, inițial frustrată și simplă, a luat-o razna într-un manierism metaforic, considerat o formă de rafinement, ceea ce e inexact? Și, în general, de ce folosește dl Iancu asemenea formule pentru elevii din clasa a VIII-a? Ca să-i ajute să înțeleagă literatura română? Mă indoiesc. Presupun că d-sa a alcătuit acest manual pentru uzul profesorului de română, ignorînd în mare parte că și elevul ar trebui să aibă acces, cu ușurință, la instrucțiunile sale.

Cristian Teodorescu

Emil Constantinescu. Unul dintre ele, ironizat de mulți din cauza pretențiilor de lider regional al dlui Constantinescu, a fost că predecesorul dlui Iliescu i-a adus în România și pe Bill (Clinton) și pe Tony (Blair) și pe Vaclav (Havel), personalități dintr-o listă mai lungă, absolut remarcabilă. Poate că dl Constantinescu nu și-a chivernisit cu suficientă abilitate aceste succese neîndoielnice. Dar cei care s-au ocupat de pregătirea lor au știut să o facă mult mai convingător decît echipa lui Talpeș și Opaschi, la Versoix. ● Oricum ar încerca să prezinte lucrurile noua echipă de la Cotroceni, abilitățile ei diplomatice funcționează prost. Nu dai o fugă la Versoix, să-l convoci pe Rege la București, cu gîndul că *Domnul Iliescu* îl invită pe *sirele* Mihai la Cotroceni, ci te asiguri, prin contacte prealabile, că nu vei fi refuzat. ● Eșecul de la Versoix ar trebui să-i reamintească dlui Iliescu faptul că pe vremuri nu prea îndepărtate s-a mai plitistit la Cotroceni sperînd să vadă în România personalități politice de prim rang, timp în care se mulțumea cu întîlniri cu C.V. Tudor și cu alți iluștri Priboi ai democrației românești de pînă în 1996. Poate că nici premierul Năstase și ministrul său de externe Geoană n-ar tre-

bui să uite experiența prin care a trecut România în intervalul '90-'96, înainte de a face *tabula rasa* din greșeli flagrante, precum cazul Priboi. Dl Geoană, aflat la Londra, s-a lansat într-o diatribă împotriva trecutului, care ar trebui să fie uitat, de dragul viitorului. Dar cînd fantome ale trecutului sînt scoase în fața de PDSR, precum acest Priboi, ce viitor îndrăgește actualul partid de guvernămînt? ● La rîndul său, premierul Năstase a ajuns la concluzia că activitatea celor care se ocupă cu deconspirarea relațiilor pe care le-au avut cetățenii români cu Securitatea, faimoșii reprezentanți ai CNSAS, își vor duce investigațiile pînă pe vremea lui Burebista, pentru a stîrni noi motive de controversă și de conflicte în societatea românească. A se vedea și un titlu din *CURRENTUL*, că premierul vrea să desființeze Consiliul care studiază arhivele securității. Să fie provocată supararea premierului de faptul că CNSAS-ul vrea să afle detalii despre Rîstea Priboi, fost consilier al actualului premier și actual președinte al unei comisii parlamentare care se ocupă de activitatea Serviciului Român de Informații Externe?

Cronicar

Imprimat la
NAȚIONAL ROM

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei